

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra české literatury

**Četba naučných textů na 1. stupni ZŠ a aktivity na
podporu četby**

Reading educational texts in primary school and activities for
promoting reading

Vedoucí diplomové práce:	PhDr. Ondřej Hausenblas
Autorka DP:	Alena Vrňáková, roz. Korbová Pražská 2134, 256 01 Benešov
Studijní program:	Učitelství pro základní školy (1. stupeň)
Typ studia:	kombinované
Rok dokončení DP:	2013

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra české literatury

Četba naučných textů na 1. stupni ZŠ a aktivity na podporu četby
akademický rok 2012/2013

Jméno a příjmení studenta: Alena Vřňáková

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: 1. stupeň

Forma studia: kombinovaná

Název tématu práce v českém jazyce:

Četba naučných textů na 1. stupni ZŠ a aktivity na podporu četby

Název tématu práce v anglickém jazyce:

Reading educational texts in primary school and activities for promoting reading

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Ondřej Hausenblas

Datum zadání práce: 28. 11. 2011

Datum dokončení práce: 28. 2. 2013

V Praze dne: 28. 2. 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Četba naučných textů na 1. stupni ZŠ a aktivity na podporu četby vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

Datum: 28. 2. 2013

.....
podpis

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Ondřeji Hausenblasovi za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé diplomové práce a rovněž za jeho vstřícnost a pomoc při získání potřebných informací a podkladů.

.....
podpis

NÁZEV:

Četba naučných textů na 1. stupni ZŠ a aktivity na podporu četby

AUTOR:

Alena Vrňáková

KATEDRA (ÚSTAV)

Katedra české literatury

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Ondřej Hausenblas

ABSTRAKT:

Cílem této diplomové práce je pohled na čtenářskou gramotnost a rozvoj kritického myšlení při výuce naučných textů. V této souvislosti se zmiňuji o pojmu čtenářská gramotnost ve vztahu k RVP ZV a o podmínkách pro rozvíjení čtenářství a o základních motivačních principech při této výuce, jako je osobnost učitele a cíle a pravidla výuky aktivizačních metod. Důraz rovněž kladu na způsob, jak dosáhnout lepšího porozumění při čtení daných textů, a na vypracování přehledu výukových metod k rozvíjení kritického myšlení. V praktické části jsem se soustředila na vytvoření dostatečného množství výukových materiálů naučných textů zpracovaných metodami kritického myšlení a modelu učení EUR a ověření těchto materiálů ve výuce. Součástí ověření je i monitoring deseti žáků 4. třídy na základní škole Vrchotovy Janovice, kde pracuji.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Naučné texty, čtení, čtenářství, porozumění, rozvoj čtenářství

TITLE:

Reading educational texts in primary school and activities for promoting reading

AUTHOR:

Alena Vrňáková

DEPARTMENT:

Czech Literature Department

SUPERVISOR:

PhDr. Ondřej Hausenblas

ABSTRACT:

The aim of this thesis is to examine reading literacy and development of critical thinking skills during the teaching of educational texts. In this context I refer to the concept of the subject's reading literacy in relation to RVP ZV and to suitable conditions for developing one's literary ability. I also speak of the basic motivational principles of teaching, such as teacher's personality, goals and rules of active teaching. I also emphasize how one can achieve a better understanding of the given texts while reading them and provide a summary of teaching methods specifically designed for the development of critical thinking. In practice I focused on the creation of a sufficient number of teaching materials of educational texts processed by methods of critical thinking and a model of learning EUR and on testing the effectiveness of these materials in the classroom. A part of this verification included monitoring ten pupils in their fourth year at the primary school Vrchotovy Janovice, where I work.

KEYWORDS:

Educational texts, reading, literacy, understanding, development of reading ability

Obsah

Obsah	7
Úvod	10
Teoretická část	
1. Funkční gramotnost	13
2. Čtenářská gramotnost	14
3. Čtenářská gramotnost a RVP	16
4. Čtenářská gramotnost a naučné texty	18
5. Podmínky pro rozvíjení čtenářství	20
5.1 Vliv rodiny	20
5.2 Vliv školy	20
6. Vyučovací hodina	22
6.1 Cíle	22
6.2 Vyučujeme metodu	23
6.3 Vyučujeme metodou	24
6.4 Osobnost učitele	25
6.5 Bloomova taxonomie	26
6.6 Výhody a nevýhody	27
7. Kritické myšlení a model učení EUR	28
8. Výukové metody	29
1) Brainstorming	29
2) Grafická schémata - myšlenková či pojmová mapa	30
3) I.N.S.E.R.T.	30
4) Pětílístek	30
5) Kostka	31
6) Vyhledávání klíčových slov	31
7) Fabulování	31
8) Čtení s otázkami	31
9) Čtení s předvídáním a čtení s tabulkou předpovědí	32
10) Řízené čtení a myšlení	32
11) Zpřeházené věty	33

12) Debata s autorem	33
13) Interview	33
14) Volné psaní	34
15) V.CH.D. – vím – chci se vědět – dozvěděl jsem se	34
16) Poslední slovo patří mně	34
17) QAR	34
18) Učíme se navzájem	35
19) Skládankové učení	35
20) Čtenářské portfolio	36
21) Podvojný deník	36
22) Literární dopisy	36
23) Dílna čtení	37
9. Závěr teoretické části	38

Praktická část

10. Vytvořené výukové materiály	41
1) Tomáš Garrigue Masaryk	42
2) Václav Havel	48
3) Karel IV.	52
4) Starověká olympiáda	56
5) Emil Zátopek a jiní čeští olympionici	63
6) Bitva u Thermopyl	68
7) Známá rčení	75
8) Zvířecí nebožtíci	83
9) Unikátní rostliny	90
10) Moucha	96
11) Sopky v Česku	101
12) Uhlí a ropa	106
13) Hieroglyfy	111
14) Mazaný jako liška – přirovnání	116
15) Bermudský trojúhelník	121
11. Ověření výukových materiálů ve výuce	128
11.1 Zhodnocení	128

11.2 Podrobnější pohled na některé hodiny	130
11.3 Zpracování dat	133
11.3.1 Dotazník pro rodiče	134
11.3.2 Monitorovací nástroj – test	136
12. Závěr praktické části	138
 Závěr	 139
 Zdroje textů výukových materiálů	 141
Použitá literatura	142
Použité webové odkazy	145
Přílohy	
Příloha č. 1 Dotazník pro rodiče	146
Příloha č. 2 Monitorovací nástroj 2011	147
Příloha č. 3 Vyhodnocení monitorovacího nástroje 2011	149
Příloha č. 4 Monitorovací nástroj 2012	150
Příloha č. 5 Vyhodnocení monitorovacího nástroje 2012	152
Příloha č. 6 Žákovské portfolio	153

Úvod

V posledních dvou desetiletích se naše veřejnost poměrně intenzivně zabývá různými způsoby zvyšování vzdělanosti žáků a jejich následného úspěšného zařazení do života společnosti. Často se hovoří o rozvoji funkční gramotnosti lidí jako o prostředku dosahování tohoto cíle. Základem pro rozvíjení funkční gramotnosti je především čtenářská gramotnost, tedy *vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů*¹.

Výzkumy (PISA, PIRLS) poukazovaly na to, že čeští žáci mají v mezinárodním srovnání nepříliš dobré výsledky v oblasti čtenářské gramotnosti (kromě posledního výzkumu, kde čeští žáci dopadli vcelku dobře). Poměrně dost následných výzkumů se věnovalo rozboru příčin tohoto nedostatku. Pozornost byla věnována především tomu, nakolik žáci dokáží porozumět literárním textům, nakolik kladný je jejich vztah ke čtení, zda dokáží kriticky zhodnotit daný text a vyvodit závěry do vlastního života či zda dokáží využívat čtení k vlastnímu seberozvoji.

Daleko méně se však tyto výzkumy zabývají otázkou výuky naučných textů. Tomuto tématu jsem se rozhodla věnovat ve své diplomové práci. Snažila jsem se především hledat odpovědi na otázky: Nakolik dokáží aktivizační a tvořivé způsoby výuky ovlivnit samostatnou a spontánní činnost žáků, jejich zvědavost a touhu dozvídat se nové věci. Jak efektivní může být tato výuka a nakolik podnítl žáky pro další (nejlépe celoživotní) učení a samostudium. A v neposlední řadě, nakolik se u žáků rozvine schopnost doslovného porozumění, kritického zhodnocení a schopnosti využití získaných informací ve vlastním životě.

V této souvislosti mají své nezastupitelné místo výukové metody programu kritického myšlení a model učení EUR, které jednoznačně dané kompetence u žáků rozvíjí. Velmi často postrádám v současných učebnicích lekce zpracované těmito metodami. Z tohoto důvodu jsem se ve své diplomové práci snažila o vytvoření několika výukových lekcí naučných textů zpracovaných právě těmito metodami a následně jsem tyto materiály ověřovala ve výuce.

¹ *Gramotnosti ve vzdělávání. Soubor studií.* Praha: VÚP, 2011.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a na část praktickou. V teoretické části se zabývám pojmem funkční gramotnost, důležitostí čtenářské gramotnosti a především vztahem čtenářské gramotnosti a naučných textů. Nutno si uvědomit, že výuka čtenářských strategií nespadá pouze do výuky českého jazyka, ale týká se každodenního zpracovávání jakýchkoliv textů, tedy rovněž textů v naukových předmětech. Tyto strategie pak napomáhají lepšímu zvládnutí vyučované látky, k lepší motivaci žáků a také k rozvíjení osobnostních a sociálních kvalit dětí.

V krátkosti se rovněž zmiňuji o tom, že v RVP ZV není uveden a jasně vymezen pojem čtenářská gramotnost. Dále uvádím základní podmínky pro rozvíjení čtenářství a některé principy vyučovací hodiny. Především však podrobněji zpracovávám základní přehled výukových metod kritického myšlení.

V praktické části jsem se snažila o vypracování dostatečného množství výukových materiálů metodami kritického myšlení a modelu učení EUR včetně metodického postupu pro učitele, pracovních listů a obrazové přílohy. Následně jsem tyto materiály ověřovala ve výuce. Výsledky tohoto ověřování (včetně jednoho žákovského portfolia) jsou součástí této práce.

Kvalitní vzdělání žáků je důležitou investicí pro jejich úspěšný život i pro celou společnost. Úkolem základní školy je toto vzdělání poskytovat, reflektovat úroveň efektivy výuky, reagovat na potřeby a zájmy žáků a rozvíjet jejich tvořivý potenciál tak, aby postupně vyžívali v osobnosti schopné samostatně myslet, svobodně a zodpovědně se rozhodovat a jednat v souladu s obecně uznávanými mravními hodnotami. Ve své pedagogické činnosti se snažím tyto principy realizovat a tato diplomová práce, která se zabývá naučnými texty a různými aktivizačními metodami, je jen malým dílem v celkovém souboru výchovy a vzdělávání mých žáků.

Teoretická část

„Čtení je složitá myšlenková činnost, čtení je myšlení,
a naučit se myslet, to dá práci a chce to čas.“

(Košťálová H.: Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka. VÚP 2010)

„Dobrý učitel vás naučí myslet, byť to nechcete.“

(R. Fisher: Technical Thinking. 1998.)

1. Funkční gramotnost

Vznik písma je bezesporu největším mezníkem ve vývoji lidské kultury. Schopnost lidí zaznamenávat své poznatky a předávat je svým potomkům hrála ve vývoji naší společnosti velkou roli. S rozvojem civilizace se prohloubil i význam všech nástrojů pro zvyšování vzdělanosti. V dřívějších dobách se považoval za vzdělaného ten člověk, který uměl číst, psát a počítat. V dnešním světě však toto nestačí. Člověk musí psané texty nejen dekódovat, ale také správně vyhodnocovat a umět používat v každodenním životě. Od tohoto pojetí se odvíjí výraz funkční gramotnost, která je nezbytným předpokladem pro úspěšný život každého jedince. Co to tedy je funkční gramotnost?

Pedagogický slovník uvádí definici²: *Na rozdíl od gramotnosti je funkční gramotnost chápána jako vybavenost člověka pro realizaci různých aktivit vyžadovaných současnou civilizací. Je to např. dovednost nejen číst, ale také chápat složitější texty, vyplnit formulář, zformulovat písemnou žádost apod. Zjištění UNESCO dokládají překvapivě vysoký podíl funkčně negramotných lidí i v nejrozvinutějších zemích.* Funkční gramotnost je zde tedy prezentována přímo jako požadavek dnešní společnosti, požadavek umět porozumět psaným textům různého druhu a efektivně využívat toto porozumění v každodenním životě. To znamená, že pro dnešního člověka je nezbytné tuto dovednost ovládat tak, aby byl schopný ve společnosti úspěšně fungovat.

Nutnost správného fungování člověka ve společnosti uvádí i definice OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)³: *Funkčně gramotný je člověk, jenž je schopný vykonávat všechny činnosti, které jsou nezbytné pro efektivní fungování jeho skupiny a společnosti a které mu také umožňují pokračovat ve využívání čtení, psaní a počítání pro vlastní rozvoj a pro rozvoj společnosti.*

Z těchto definic opětovně vyplývá, že nejde pouze o elementární psaní a čtení a počítání, ale spíše o práci s informacemi. Člověk, který je funkčně gramotný, umí nejen informace vyhledat a přečíst si je, ale rovněž je umí třídit, kriticky hodnotit a na základě

² Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995.

³ <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1536>

jejich pochopení, propojení a systematizace je umí využít v praktickém životě. Využívá je pro vlastní rozvoj i pro rozvoj celé společnosti.

Školní vzdělávání se snaží o naplnění těchto definic ve svých vzdělávacích programech. Snaží se vychovávat vzdělané a odpovědné občany naší společnosti, protože dosažení určité úrovně funkční gramotnosti přispívá k spokojenému a úspěšnému osobnímu životu a plnohodnotnému vstupu do života a do pracovního procesu. Člověk funkčně gramotný je totiž schopen orientovat se například ve změnách společnosti, ve změnách na trhu práce či v oblastech manipulativního chování některých subjektů společnosti.

Funkční gramotnost má dle PIAAS tři základní složky⁴, a to literární gramotnost (schopnost a dovednost umět porozumět textům, které nejsou určeny jako primární informační zdroje, tedy beletrie, básně, novinové zprávy), dokumentovou gramotnost (schopnost a dovednost umět pracovat s informacemi obsaženými v dokumentech jako je jízdní řád, návod k obsluze, příbalový leták aj.) a numerickou gramotnost (schopnost a dovednost umět pracovat s číselnými údaji). To, na jaké úrovni jsou žáci v těchto gramotnostech, testuje řada mezinárodních výzkumů. V mezinárodních výzkumech PISA, PIRLS, TIMS jsou žáci testováni v oblastech funkční gramotnosti dělené podle vědních oborů. Pozornost je zaměřena především na čtenářskou, matematickou a přírodovědnou gramotnost. Bohužel naši žáci nejsou v těchto výzkumech příliš úspěšní. Dále se všeobecně setkáváme s termíny, jako je finanční gramotnost, ICT gramotnost, jazyková gramotnost, umělecká gramotnost, sociální gramotnost aj. Tyto jednotlivé oblasti gramotnosti ale nejsou izolované, navzájem se prostupují a ovlivňují, přičemž základním stavebním kamenem každé této gramotnosti a vzdělanosti vůbec je čtenářská gramotnost. Co to tedy je čtenářská gramotnost?

2. Čtenářská gramotnost

Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů

⁴ <http://www.piaac.cz/sials>

*textů v různých individuálních a sociálních kontextech*⁵. V této definici je opět zdůrazňován především funkční charakter čtenářské gramotnosti, tedy čtení za účelem efektivního získávání a zpracování informací, které člověk dále využije ve svém životě. Čtenářská gramotnost je základem pro ovládání všech ostatních gramotností a z toho vyplývá i její důležitost. Pokud člověk nebude umět kvalitně zpracovávat textové informace, nebude ani schopen rozvíjet se v dalších oblastech funkční gramotnosti.

VÚP však tuto definici dále rozvádí a všímá si různých rovin čtenářské gramotnosti, které jsou navzájem provázané, a žádná z nich není opomenutelná. Je to vztah ke čtení, to znamená, že čtení pro žáka není pouze zdrojem poznatků a učení, ale také zdrojem zábavy a potěšení a vnitřní potřeby číst. Dále je to doslovné porozumění, tedy schopnost text dekodovat a zároveň ho propojit s vlastními zkušenostmi a znalostmi. Další složkou je vysuzování a hodnocení, žák kriticky hodnotí text, rozlišuje fikci od skutečnosti, případně rozlišuje manipulativní záměry textu, sleduje autorovy myšlenky, klade si otázky nad texty, domýšlí si a hodnotí text. Ve složce metakognice hodnotí vlastní postup, jak porozuměl přečtenému textu, a volí vhodné strategie k jeho porozumění, překonává obtížnosti nebo volí alternativní postupy (zpomalení četby, podtrhávání, ukazování si v textu atd.), sebereguluje a hodnotí vlastní dovednost četby. Při čtení je také důležitá možnost sdílení svých prožitků a svého porozumění a pohled jiných čtenářů, žák tak zároveň rozvíjí své sociální dovednosti. Poslední složkou je aplikace, tedy schopnost zúročit své poznatky a prožitky v životě a využít je ke svému dalšímu rozvoji.

Jak už jsem se výše zmiňovala, tím, na jaké úrovni jsou naši žáci v oblasti čtenářské gramotnosti, se zabývaly mezinárodní výzkumy PISA, PIRLS, TIMS. Z výsledků výzkumu PISA 2009⁶ je patrné významné zhoršení výsledků českých žáků. Jedná se o žáky, kteří by v důsledku nedostatečné funkční gramotnosti mohli mít problémy při uplatnění v běžném životě. Ze všech tří testovaných oblastí (čtenářská, přírodovědná a matematická gramotnost) dosahují naši žáci nejhorších výsledků právě v čtenářské gramotnosti. Navíc se ve výzkumu PIRLS zjišťuje nejen schopnost porozumět formám psaného jazyka, ale také čtenářské postoje a chování. Z výsledků výzkumu PIRLS

⁵ *Gramotnosti ve vzdělávání. Soubor studií*. Praha: VÚP, 2011.

⁶ Palečková, J.; Tomášek, V.; Basl, J.: *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009, Umíme ještě číst?*. Praha: UIV, 2010

realizovaného v roce 2001⁷ vyplynulo, že čeští žáci dosáhli ve srovnání se zeměmi EU pouze průměrných výsledků. Alarmující je ale především výsledek v oblasti postojů žáků ke čtení, kde se Česká republika umístila na posledním místě. Přičemž tento výzkum zároveň potvrdil předpoklad, že žáci, které čtení baví, dosáhli vždy lepších výsledků než ti, které čtení nebaví. Jak ale dosáhnout zlepšení těchto výsledků? Jednou cestou může být inovace RVP.

3. Čtenářská gramotnost a RVP

Rok od roku se zvyšuje zájem o informovanost na poli funkční gramotnosti. Tento požadavek na kvalitní a funkční vzdělávání se promítá i do tvorby školních vzdělávacích programů, protože *„čím jsme při využívání informací a komunikačních nástrojů zdatnější, tím efektivněji můžeme vykonávat svoji práci a zapojit se do života společnosti i obce.“*⁸

Z tohoto předpokladu vychází i Rámcový vzdělávací program, který klade důraz především na osvojení klíčových kompetencí. Ty představují souhrn všech vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena ve společnosti. Důraz také klade na celoživotní vzdělávání a uplatnění těchto kompetencí v životě a v pracovním procesu.

Všechny tyto úkoly kladou určité požadavky nejen na profesní a osobnostní úlohu učitele, ale také na kvalitní zpracování školního vzdělávacího programu a učebních osnov. Žáci se musí naučit zpracovávat získané informace a zhodnocovat je ve vlastním životě, rozvíjet vlastní osobnost v oblasti postojů a hodnot a připravit se tak na spokojený a úspěšný život. Nicméně, jak je uvedeno v souboru studií Gramotnosti ve vzdělávání⁹: *„Současná podoba RVP ZV neklade na rozvoj čtenářské gramotnosti takový důraz, jaký odpovídá jejímu významu pro úspěšný život žáků. Není integrována na úrovni obecných závazných cílů.“*

⁷ Kramplová, I; Potužníková, E.: *Jak (se) učí číst*. Praha: UIV, 2005.

⁸ <http://www.piaac.cz/>

⁹ *Gramotnosti ve vzdělávání. Soubor studií*. Praha: VÚP, 2011.

Čtenářská gramotnost, jak již jsem uvedla výše, je jedním ze základních kamenů celého vzdělávacího systému. V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání však přímo termín čtenářská gramotnost uveden není. Klíčové kompetence sice odpovídají definici čtenářské gramotnosti, ale konkrétní cíle a činnosti v této oblasti zde uvedeny nejsou. Jednotlivé kompetence vedou spíše k rozvoji funkční gramotnosti jako celku. Najvarová v této souvislosti uvádí¹⁰: „Existuje riziko, že učitelé nebudou věnovat rozvoji čtenářské gramotnosti náležitou pozornost, protože jen mizivá část z nich je obeznána s výsledky mezinárodních výzkumů PISA a PIRLS a doporučeními, která na ně navazují.“

I když je mezi cíli RVP ZV a cíli čtenářské gramotnosti zřetelná souvislost, přikláním se k názoru, že je třeba se věnovat inovaci tohoto dokumentu. Někteří učitelé sice vyučují aktivizačními metodami a využívají přitom principy rozvíjení čtenářské gramotnosti, zároveň však současná podoba RVP ZV nebrání ani tomu, aby někteří žáci prošli základním vzděláváním bez dobré průpravy ve všech složkách čtenářské gramotnosti.

Jelikož se jedná o základní schopnosti a dovednosti, souhlasím se závěry uváděnými opět v souboru studií Gramotnosti ve vzdělávání¹⁸, a to zformulovat Národní strategii pro rozvíjení čtenářské gramotnosti, která bude východiskem pro inovaci kurikulárních dokumentů, a stanovit tak obecné cíle čtenářství na úrovni RVP ZV pro jednotlivé stupně vzdělávání a tyto cíle postupně standardizovat.

Pokud žák dokáže splnit všechny cíle čtenářské gramotnosti a aktivně je používat v životě, je vybavený schopností učit se po celý život, reflektovat změny ve společnosti a může mít tak dobré předpoklady pro úspěšný život v pracovní i osobní rovině. V opačném případě se občané stávají tzv. sekundárně negramotnými. Dokáží sice dekodovat psané texty (číst a psát), ale nedokáží nové informace posoudit, vyhodnotit a uplatnit v praktickém životě.

V publikaci Gramotnosti ve vzdělávání jsou uvedeny i konečné důsledky funkční neboli sekundární negramotnosti⁸: „Nedostatečná, nevyzrálá čtenářská (a informační)

¹⁰ Najvarová, V.: Čtenářská gramotnost žáků I. stupně základní školy. Brno: Pedagogická fakulta MU v Brně, 2008. Disertační práce.

gramotnost vede v konečném důsledku k vážným problémům při studiu i při uplatňování nároků na trhu práce.“

Nepřehlédnutelná je rovněž složka osobnostního a morálního zdokonalování lidí, ke které napomáhá čtenářství.

Současné výzkumy se věnují čtenářství dětí jako celku, vesměs se hovoří o čtení beletristických textů a knih. Ale jak je to se čtením naučných textů?

4. Čtenářská gramotnost a naučné texty

Jak je to tedy se čtením naučných textů? Mohou z nich žáci čerpat také onen estetický zážitek, příběh a nosnou myšlenku? Nebo se jedná pouze o čerpání poznatků a faktů? Samozřejmě i naučné texty poskytují dostatek prostoru pro inspiraci a motivaci žáků a uspokojení jejich zvědavosti, i v naučných textech najdeme příběh a nosnou myšlenku.

Konkrétní příklady uvádím v praktické části této práce. Při zpracovávání naučných textů např. na téma čeští olympionici či vyhynulí živočichové můžeme žáky na jednotlivé souvislosti a nosné myšlenky přivádět návodnými otázkami. Sami žáci poté dokáží najít v textu daný příběh či ponaučení do vlastního života. Např. Co všechno musel Emil Zátopek obětovat, aby byl na olympiádě první? Kde ty bys mohl použít ve svém životě jeho heslo: „Když nemůžeš, tak ještě přidej.“? Proč vyhynul dronte mauricijský? Jak se může sobectví člověka a jeho krutost vůči přírodě projevit v jeho vlastním životě? Dle mého názoru hodně záleží na učiteli, jak naučné texty podá, jestli si bude zakládat na faktech nebo najde v daném textu myšlenku a vhodnými otázkami bude na žácích chtít, aby na ni sami přišli a promítli si tuto zkušenost do vlastního života.

U některých učitelů právě někdy dochází k nesprávné představě, že výuka čtenářských strategií je pouze součástí českého jazyka. Tyto strategie jsou ale také důležité ve studiu naukových předmětů, napomáhají k lepšímu zvládnutí obsahu vyučované látky a k lepší motivaci a zájmu žáků, nemluvě o potřebě vybudování všeobecného přehledu žáků. Metody k ovládnutí čtenářských strategií musí tedy být začleněny i do nečtenářských předmětů. V souvislosti s tím je důležitá i vzájemná

komunikace mezi učiteli, využívání mezipředmětových vazeb, diskutování o průřezových tématech a především proškolení učitelů.

Čtenářské strategie a dovednosti by se měly stát pro žáky automatickou činností, kterou budou využívat při četbě jakéhokoli textu, a měla by to být činnost, kterou budou automaticky používat během celého svého života. Na konci školní docházky by žáci měli mít tyto strategie a dovednosti pevně zafixované, a proto musí být základy efektivního porozumění a vyhodnocování čtených informací položeny již na prvním stupni základní školy, na druhém stupni pak dále prohlubovány a upevňovány. Z vlastní zkušenosti vím, že žáci na prvním stupni jsou vstřícnější k přijímání nových impulsů ve výuce než žáci na druhém stupni. Na prvním stupni je také větší prostor pro organizaci výuky, jelikož zde většinou vyučuje jednu třídu pouze jedna vyučující, takže pokud se hodina vyučovaná aktivizační metodou protáhne, učitel si snadněji přeorganizuje další vyučování. Z mého pohledu je rovněž druhý stupeň více zahlcen poznatkovými informacemi a učitelé se leckdy snaží stihnout plán výuky faktů na úkor rozvíjení myšlení. Žáci, kteří jsou zvyklí pracovat samostatně a jsou zvyklí o textu přemýšlet a vnímat ho v souvislostech nebo ho reflektovat s vlastní zkušeností, mohou na druhém stupni lépe prohlubovat své dovednosti a schopnosti pro lepší efektivitu svého studia.

Nejen beletristické texty, ale i naučné texty poskytují dostatek prostoru pro různé čtenářské aktivizační metody, počínaje společnou diskusí nad encyklopediemi, společným čtením naučných textů v dětských časopisech (viz praktická část) až po výuku naukových předmětů ze školních učebnic. Přinášejí spoustu zajímavých témat a zároveň dávají dostatek prostoru pro vlastní aktivitu dětí a pro jejich samostatné hledání a poznávání. Je to především dětská zvědavost, tedy potřeba dozvědět se něco nového, srozumitelného a zajímavého, co je silným motivačním prvkem při studiu žáků. O co zajímavější je, když dítě samo od sebe sáhne po encyklopedii či časopisu z historie a vypráví, co nového se dozvědělo či naučilo? Pokud je tato zvědavost dále rozvíjena a uspokojována, odrazí se to na celkovém intelektuálním i citovém a sociálním vývoji dítěte. Co však ovlivňuje tuto spontánní zvědavost dětí?

5. Podmínky pro rozvíjení čtenářství

5.1 Vliv rodiny

Rodinné prostředí je jedním z nejdůležitějších faktorů ve vývoji dítěte. Nejinak je tomu v oblasti čtenářství dítěte. Rodina vytváří základ čtenářských návyků dítěte, především však v případě, že má materiální a sociální předpoklady k tomu, jak dítě ke čtení přivést. Prvotním iniciačním prvkem je společná četba rodičů s dítětem v předškolním věku, společné prohlížení knížek a povídání si o tom, co spolu čtou a prohlížejí si. Tento sociální impuls je nejen velmi důležitý z hlediska vytvoření správných vazeb v rodině, ale je to i impuls pro vytvoření pozdějších čtenářských zájmů dítěte. Z řady výzkumů také vyplývá, že pokud dítě vidí číst své rodiče, samo si dokáže vytvořit cestu k této individuální činnosti. Pro dítě jsou rodiče v mladším školním věku vzorem a snaží se je napodobovat. Pokud tedy mají rodiče vybudované vlastní čtenářské zájmy a návyky, nepřímou tak mohou k četbě motivovat i své dítě.

V době, kdy už čte dítě samo, je výrazným motivujícím prvkem v rodině (ale stejně tak i ve škole) povídání si s dětmi o knihách, které čtou. Tento typ komunikace má silný vliv na rozvoj čtení dětí. Důležité je vnímat dětské čtenářské zážitky a zkušenosti, vnímat, jak dítě příběh prožívá a jak mu konkrétně rozumí, co je správné a co špatné, případně jak bych se zachoval já nebo jestli jsem už někdy něco takového zažil. Jak je uvedeno ve výzkumu Jak čtou české děti¹¹: „*Konfrontovat svou čtenářskou zkušenost se světem a názorem rodičů má pro rozvoj čtenářství dětí strategický význam.*“

5.2 Vliv školy

Osvojování vědomostí, poznatků a dovedností funkční gramotnosti, a především čtenářské gramotnosti, je hlavním cílem školního vzdělávání. Pokud je čtenářská úroveň rodiny na nízké úrovni, je především úkolem školy tento deficit snižovat. A pokud je čtenářská úroveň dítěte z rodiny na vysoké úrovni, je úkolem školy tento vklad zúročovat a dále rozvíjet. Vliv školy na čtenářství dětí je ve srovnání s rodinou přibližně třetinový¹⁹. Dnešní žáci ale budou muset obstát ve světě založeném na získávání, zpracování a vyhodnocování informací.

¹¹ Gabal, I.; Václavíková-Helšusová, L.: Jak čtou české děti? Praha 2003. Dostupné na: www.gac.cz

Příznivý vývoj osobnosti dítěte ovlivňuje podnětné prostředí ve škole, a to jsou:

- materiální podmínky – třídní knihovna, školní knihovna, jednoduše řečeno bohaté literárně podnětné prostředí
- klima ve škole a především ve třídě – dobré mezilidské vztahy mezi učiteli a žáky a mezi žáky navzájem. Je samozřejmé, že dětem se bude daleko lépe učit, komunikovat, diskutovat nebo spolupracovat v přátelské atmosféře než v atmosféře nejistoty
- osobnost učitele a formy výuky – osobnost učitele a to, jakým způsobem vyučuje dané cíle, je základním motivačním prvkem pro žáka. Záleží poté na učiteli, jak dalece dokáže žáky motivovat a probudit v nich chtění dozvědět se více a v neposlední řadě vzbudit v nich pocit sebeuspokojení z poznávání a z dobře vykonané práce

Otázkou působení školy na dětské čtenářství se zabýval i výzkum Jak čtou české děti? a v této souvislosti uvádí: *„Čtvrtina dětí je ze strany školy v péči o čtenářství zanedbávána a škola neplní v této oblasti vzdělávání ani jinak běžný standard. Z vedení dětí k četbě však získává také samotná škola, protože čtenářství dětí vykazuje rysy kvalitativního indikátoru vzdělanosti a zájmu o vzdělání na straně dětí. Tedy žáci, kteří čtou a baví je číst, mají dobrý vztah ke škole, dobré školní výsledky, škola je baví a baví je vzdělávat se.*

Zajímavým faktorem v ovlivňování vztahu žáka ke školnímu vzdělávání může také být úroveň spolupráce rodiny a školy. V této oblasti je řada motivujících příležitostí, a to i v oblasti čtenářství. Jako příklad uvádím tyto akce: Čtenářské chvíle s rodiči, kdy některý z rodičů je pozván do školy na hodinu čtení a vypráví dětem o své oblíbené knize z dětství a doporučí jim tuto knihu k přečtení. Další vhodnou aktivitou, do které mohou být zapojeni rodiče, jsou společně strávené večery ve škole na principu akcí Noc s Andersenem. Další akcí může být Slavnost Slabikáře, kdy děti společně s paní učitelkou a rodiči oslaví den, kdy dočetli Slabikář.

Ve všech těchto aktivitách mohou být žákům nabízeny i četby naučných textů, které jsou živnou půdou pro diskusi a čerpání nových poznatků a faktů. Sama mám velmi dobré zkušenosti např. s časopisem Časostroj a Junior. Jsou výborným zdrojem pro výuku naučných textů. Viz praktická část.

6. Vyučovací hodina

6.1 Cíle

Cíl znamená určitý stav, kterého má být v určitém čase dosaženo. Obecné cíle základního vzdělávání stanovené v RVP ZV korespondují i s primárním cílem kritického myšlení (viz kapitola 7), tedy s cílem *rozvoje kriticky myslících a společensky odpovědných lidí, schopných celoživotně se vzdělávat*¹². Tedy cíle, kterých by mělo být dosaženo po absolvování základní školní docházky. Jedná se o rozvíjení klíčových kompetencí žáků v celé škále Bloomovy taxonomie kognitivních cílů (viz dále).

Podle RVP ZV žáci mají:

- osvojovat si strategie učení a být motivováni pro celoživotní učení
- učit se tvořivě myslet, logicky uvažovat a řešit problémy
- všestranně, účinně a otevřeně komunikovat
- učit se spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých
- projevovat se jako svébytné, svobodné a zodpovědné bytosti, uplatňovat svá práva a naplňovat své povinnosti
- umět projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací, být vnímaví a citliví k lidem, prostředí i k přírodě
- rozvíjet a chránit své fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně zodpovědní
- být tolerantní a zodpovědní k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit se žít společně s ostatními lidmi
- poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci

Jak s těmito cíli koresponduje výuka naučných textů? Výuka naučných textů se daleko více soustřeďuje na skutečné příběhy a témata a daleko méně na fikci. Ale rovněž u těchto textů by se žák měl naučit kriticky zhodnotit daná fakta, nepodléhat prvnímu dojmu a zhodnotit také věrohodnost zdroje daných informací, zvláště informací získaných z internetu.

¹² Tomková, A.: *Program Čtením a psaním ke kritickému myšlení v primární škole*. Praha: PedF UK 2007.

Pokud žák dokáže takto kriticky analyzovat tyto informace a zároveň z nich vyvozovat autorovy hlavní myšlenky, shrnout podstatná fakta a vzít si ponaučení do vlastního života a pokud toto činí se zájmem a vnitřní motivací, domnívám se, že učitel svojí výukou dosáhl vzdělávacího i výchovného cíle.

6.2 Vyučujeme metodu

Jak dokázat, aby žáci zvládali výše uvedené cíle? Nutno podotknout, že prvotním cílem učitele není naučit děti zvládat tuto metodu, ale naučit žáky kriticky myslet a posuzovat napsané texty. Metody jsou pouze prostředkem k dosažení cílů kritického myšlení, resp. cílů čtenářské gramotnosti, a to: vztah ke čtení, doslovné porozumění, vysuzování, metakognice, sdílení a aplikace.

V první řadě je důležitá učitelova příprava na výuku. Stanovit si co, jak a proč. Tedy co chci naučit a proč to chci naučit a jak to chci naučit, stanovit si cíl, téma a metodu. Při zavádění nové metody je podstatné, aby si učitel promyslel jednotlivé kroky, každý krok je důležité dětem nejen vysvětlit, ale i vymodelovat, např. hlasitým přemýšlením. Další zásadou je nepospíchat, postupovat krok za krokem a mít trpělivost, protože děti, které nejsou zvyklé být aktivní po celou dobu vyučovací hodiny (a aktivizační metody takové jsou), budou mít zpočátku možná problémy. Začít vyučovat aktivizačními metodami je rovněž snazší na prvním stupni než na druhém (vlastní zkušenost). Důležitým momentem v této praxi je, kdy žák dosáhne určitého bodu sebeuspokojení z dobře zvládnuté práce a může si říct: Dokázal jsem to a bavilo mě to, přišel jsem na to. Leckdy si učitel může práci při zavádění zjednodušit, ale je důležité neporušit samotný princip metody, např. pokud budeme pracovat metodou čtení s předvídáním, nestačí, abychom pouze předvídali, ale také abychom své předpovědi zdůvodňovali, z čeho takto usuzujeme. Pokud budeme pracovat metodou QAR a budeme učit žáky pokládat otázky, nestačí spokojit se pouze s kontrolními otázkami, jejichž odpověď je přímo v textu, musíme požadovat od žáků i otázky z části *V mé hlavě* spojené s jejich zkušeností.

Zásady, pokud pracuji s danou metodou poprvé¹³:

- Vyberu jednoduchý text a stanovím cíl a téma hodiny a metodu výuky
- Ve třídě vysvětlím žákům tuto metodu a vymodeluji ji vcelku
- Vysvětlím jednotlivé kroky k ovládnutí této metody
- Vymodeluji první krok a poté zkusí zvládnout tento krok některý žák
- Poskytnu zpětnou vazbu a zdůrazním především to, co se mu povedlo
- Poté tento krok zkusí zvládnout celá třída
- Následuje reflexe, co se podařilo a co ne
- Modelujeme další krok, poté reflexe atd.
- Učitel stále poskytuje zpětnou vazbu
- Na závěr hodiny zhodnotíme celou hodinu, hodnotí nejen učitel, ale i žáci

6.3 Vyučujeme metodou

Každá ze čtenářských strategií má podstatný vliv v procesu porozumění čtenému textu. Naším hlavním cílem je naučit žáky přemýšlet, rozvíjet myšlení, protože pouze člověk znalý světa dokáže správně přehodnotit všechny vnější podněty a rozhodovat se dobře.

Čtenářské strategie kritického myšlení jsou pro žáky náročnější, nutí je být v hodině více aktivními a více soustředěnými. Je to ovšem i náročná činnost pro učitele. Učitel musí být na hodinu pečlivě připraven. Musí vybrat text, který má nějakou nosnou myšlenku či poznatky a zároveň to musí být něco, co *hýbe city a myšlením žáka*¹⁴. Poté si stanoví téma a zformuluje cíle (to, co bude očekávat, že žák dokáže) a do své přípravy si запиše onu nosnou myšlenku, kterou text nabízí, *ale nikoli proto, aby ji žákům nadiktoval, nýbrž aby věděl, k čemu je aktivitami v hodině vede. Cenné bude to, na co budou žáci přicházet sami.*¹³

Jak už jsem uvedla výše, učitel si ve své přípravě na hodinu musí stanovit co, jak a proč chce učit, tedy stanovit si téma, cíl a metodu výuky. Stanovit si, na jaké úrovni myšlenkových operací jsou žáci, které vyučuje. Měl by znát charakteristiku třídy, co

¹³ Košťálová, H.; Šafránková, K.; Hausenblas, O.; Šlapal, M.: *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka*. Praha: VÚP 2010.

¹⁴ Hausenblas, O.: Velké myšlenky ve výuce literatury na ZŠ a SŠ. Kritické listy č.24/2006

žáky zajímá, co prožívají, co je baví a co nebaví. A měl by vědět, jakými metodami jsou vyučováni, zda znají už aktivizační metody výuky či ne. Dle těchto kritérií by měl zvolit text (jednoduchý či složitější, beletristický či naučný atd.). Poté by si měl napsat do své přípravy myšlenku, postup, členění hodiny, aktivizační otázky, pracovní listy, prezentaci na interaktivní tabuli, typ výstupu, způsob reflexe a zhodnocení atd.

Hodina by měla být sestavena ze tří hlavních částí: úvodní evokační část, uvědomění si významu (hlavní část hodiny vystavěná na doslovném porozumění, vysuzování, sdílení, metakognice a aplikaci) a samozřejmě v žádné hodině nemůže chybět závěrečná reflexe a hodnocení.

6.4 Osobnost učitele

Pro práci s dětmi je pro učitele důležitá nejen jeho profesní a kvalifikační úroveň, ale také jeho osobnostní a sociální stránka. To, jakou morální osobností je, jak dokáže ovlivňovat klima třídy a jak dokáže komunikovat se žáky. Učitel je spoluvůdcem hodiny společně se žáky a je to především on, kdo určuje celkový rámec vyučování. V řadě publikací je uvedeno, co vše musí učitel zvládnout, např. (Spilková 2005, str. 65): *Učitel motivuje k činnosti, přibližuje smysl a praktický užitek toho, co se žáci učí, vytváří kvalitní učební situace s ohledem na individuální možnosti a potřeby žáků, organizuje, diagnostikuje a hodnotí, komunikuje, pomáhá, povzbuzuje, atd.*

Učitel musí vychovávat, tzn. formovat osobnost svěřených žáků, spoluvytvářet jejich charakter, vůli, postoje, hodnoty a zájmy. Především však musí vyučovat, tzn. řídit osvojování vědomostí, dovedností a návyků svých žáků. V souvislosti s tím musí znát svůj obor v oblasti vědomostní i v oblasti pedagogicko-psychologické. Ve svém oboru by se měl neustále vzdělávat a sledovat nové poznatky.

V průběhu let se tak změnila úloha učitele, a to: *od role zprostředkovatele vědomostí a dovedností k roli podněcovatele vnitřních pozitivních motivačních zdrojů osobnosti žáka a vypěstování seberegulujících a seberozvíjejících sil a schopností.*¹⁵

¹⁵ www.wikiskripta.eu. Pedagogická psychologie. Učitel ve výuce.

Vše toto poskytují právě metody výuky kritického myšlení. Při těchto aktivizačních metodách se žáci spolupodílejí na výuce, zvyšuje se komunikace v rovině učitel – žák, žák – žák, učitel nebo žák – třída a zvyšuje se aktivita žáka.

6.5 Bloomova taxonomie¹⁶

V souvislosti s výukou v duchu kritického myšlení a při uvažování nad cíli, metodami a našimi výsledky ve vyučování nám inspirací může být i Bloomova taxonomie vzdělávacích cílů. Jedná se o pedagogickou teorii, která definuje strukturu vzdělávacích cílů ve vztahu k úrovním myšlenkových procesů.

Vzdělávací okruh (oblast kognitivního rozvoje):

- Znalost
- Porozumění
- Aplikace
- Analýza
- Syntéza
- Hodnocení

Afektivní okruh (utváření hodnot a postojů)

- Přijímání
- Reagování
- Oceňování hodnoty
- Integrovaní hodnot
- Internalizace hodnot v charakteru

Ještě je vytvořen méně známý senzomotorický okruh bez podkategorií.

Myšlenkové operace jsou uspořádány tak, že jdou od nejjednoduššího k složitějšímu. Cíle vyšších úrovní jsou podmíněny dosažením předchozích nižších úrovní. Tradiční vzdělávání má sklon dávat důraz na cíle nižšího řádu, přičemž právě cíle kritického myšlení kladou důraz na cíle vyššího řádu – analýzu, syntézu a hodnocení, tedy na rozvoj dovedností chápat vztahy a souvislosti, umět rozlišit podstatné od nepodstatného, vytvořit novou strukturu vědomostí na základě

¹⁶ http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/B/Bloomova_taxonomie

jednotlivých částí, zaujmout hodnotící stanovisko, obhajovat ho, argumentovat, zhodnotit klady a zápory, kriticky posuzovat atd.

V případě výuky naučných textů tradiční (transmisivní) výukou dosahuje žák ve vzdělávacím okruhu Bloomovy taxonomie pouze nižších úrovní okruhu, jedná se o jakési přesunutí učební látky do hlav žáků. Daleko důležitější pro život každého jednotlivce je samozřejmě dosáhnout vyšších úrovní, jako je aplikace, analýza, syntéza a hodnocení. Těchto úrovní dosáhneme, pokud bude žák vyučován metodami konstruktivistického vyučování a sám bude aktivně pracovat, spolupracovat, přemýšlet, vyvozovat, aplikovat ve vlastním životě atd. Stručně řečeno jeho učení bude *aktivní konstruktivní proces, spoluřízený těmi, kdo se učí*.¹⁷

6.6 Výhody a nevýhody

Aktivizující metody učení jsou hodnoceny jako vysoce účinné pro rozvoj vědomostí, schopností a dovedností žáků a rovněž i pro rozvoj jejich formativní stránky osobnosti. S jakými překážkami se učitel může setkat? Nejčastějším důvodem jsou neukáznění žáci, třídy s vysokým počtem žáků, dalším důvodem může být nedostačující intelektová úroveň žáků, žáci bez motivace k učení nebo jakékoli jiné činnosti nebo také učitelé přetíženi mnoha povinnostmi.

Přehledný souhrn výhod a nevýhod aktivizujících metod uvedli ve své publikaci P. Pecina a L. Formanová.¹⁸ Zdůrazňují především fakt časové náročnosti přípravy učitele na vyučovací hodinu a zvýšené nároky na pedagogické vědomosti, dovednosti a zkušenosti učitele. Zvýšené nároky jsou i na myšlenkovou činnost žáků ve výuce. Pro někoho může být neinspirativním prvkem i pomalejší postup při užití inovativních metod než při tradiční výuce a rovněž překážky časové, organizační a materiální a překážky na straně vedení školy. Nic z toho však nevyváží výhody využívání těchto metod, a to jak pro žáky, tak pro učitele, tedy¹⁸:

1. Možnost naplňování výchovně-vzdělávacích cílů všech úrovní (bráno podle Bloomovy taxonomie)

¹⁷ <http://systemic.cz/new/archive/cze/textbook2004/stursa.pdf>

¹⁸ Pecina, P., Zormanová, L.: *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a v praxi*. Brno: Pedf MU, 2009.

2. Osvojování vědomostí, dovedností, návyků a postojů v souladu s didaktickými zásadami (zásada uvědomělosti a aktivity; komplexního rozvoje žáka; vědeckosti; spojení teorie s praxí; přiměřenosti; individuálního přístupu; emocionálnosti; trvalosti; názornosti; soustavnosti; zpětné vazby)
3. Rozvoj logického myšlení, představivosti, aktivity, tvořivosti a samostatnosti
4. Rozvoj kooperace, komunikace, zodpovědnosti za vlastní práci i práci kolektivu, rozvíjení schopnosti týmové práce
5. Zvýšení sebevědomí žáků
6. Možnost zvýšit zájem žáků o daný obor
7. Umožnění individualizace ve výuce
8. Nabídka optimálního rozvoje schopností všech žáků, jak žáků podprůměrných, tak nadaných, tak i žáků se specifickými poruchami učení

7. Kritické myšlení a třífázový model učení EUR

V předchozí části jsem se hodně zmiňovala o důležitosti rozvoje kritického myšlení u žáků, ale co to tedy znamená kritické myšlení?

Ve slovníku se k termínu kritické myšlení můžeme dočíst, že je to „*dovednost a proces řešení problémů na základě pečlivé myšlenkové analýzy a hodnocení teorií, hypotéz a důkazů.*” (R. Kohoutek)¹⁹. Z této definice tedy vyplývá, že je to něco, co člověk umí a používá při řešení problémů, přičemž ještě předtím zhodnotí vše, co už zná nebo si zjistí, vyhodnotí různé předpoklady, myšlenky a důkazy a zaujme k danému problému svůj postoj a názor. O trochu podrobnější definici můžeme najít na Wikipedii, která navíc zdůrazňuje důležitost nepodléhat prvnímu dojmu či tradovanému názoru, ale zaujmout vlastní kritické stanovisko. „*Kritické myšlení je schopnost nepodléhat prvnímu dojmu, obecnému mínění nebo naléhavosti nějakého sdělení, nepřebírat naivně tradované názory, nýbrž dokázat zaujmout odstup a vytvořit si vlastní názor na základě vědomostí a zkušeností jak vlastních, tak jiných důvěryhodných osob.*”²⁰

¹⁹ <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/>

²⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Kritick%C3%A9_my%C5%A1len%C3%AD

Z hlediska vzdělávacího procesu je velmi podstatné, aby žáci uměli ve svém životě kriticky myslet. Porozumět něčemu, zhodnocovat informace, vyvozovat závěry a správně se rozhodovat je důležitý vklad do budoucího života. Samozřejmě je to i jeden z cílů základního vzdělávání. Jak tedy na to? Jak naučit žáky kriticky myslet? Může to být například model učení EUR.

Třífázový model učení – EUR

Velmi dobře propracovaný model učení, který vede k aktivnímu učení na principu třífázového procesu: evokace – uvědomění si významu – reflexe. Žáci pracují s vlastní zkušeností, pokládají otázky, pracují s novými informacemi, vyjadřují se, jak porozuměli novým informacím, jsou vedeni k aplikaci nového do praxe a rovněž jsou vedeni k sebereflexi a sebehodnocení.

E – evokace: Cílem je aktivizace a vnitřní motivace žáků. Žáci si samostatně vybavují, co již o tématu vědí nebo se domnívají, případně k čemu je napadají otázky. Vybavují si své dosavadní představy, zkušenosti a vědomosti. Formulují otázky a případně úkoly.

U – uvědomění si významu: Cílem je aktivizace žáka při práci s novými informacemi, v jeho vlastním učebním procesu. Žáci se setkávají s novými informacemi a myšlenkami daného tématu. Snaží se jim porozumět, spojují je s tím, co již znají, kladou si otázky, snaží se zjistit další informace, hledají významy a souvislosti, snaží se porozumět. Důležitou roli v uvědomění si významu hraje i diskuse a výměna názorů.

R – reflexe: Cílem je výměna názorů, vyjádření toho, zda žáci tématu porozuměli a co nového se naučili. Svoje poznatky systematizují a upevňují. Upravují svá dosavadní vědomostní schémata a hledají smysl naučeného pro život. V sebereflexi si žáci uvědomují nejen to, co se nového naučili, ale také jak se to naučili, co se jim dařilo, co se nedařilo a jak se bude postupovat příště.

Součástí jednotlivých fází EUR jsou různé vyučovací metody, viz dále.

8. Výukové metody pro rozvoj čtenářské gramotnosti v návaznosti na výuku naučných textů

1) Brainstorming

Výborná metoda pro úvodní část hodiny při vyučování naučných textů je brainstorming, v překladu znamená bouři mozků. Je založená na produkci co největšího počtu nápadů v krátké době. Učitel zadá téma nebo problém a žáci říkají vše, co je k danému tématu napadne.

2) Grafická schémata - myšlenková či pojmová mapa

Tzv. nelineární přemýšlení o tématu. Nápady žáků nebo jednotlivé informace o tématu jsou zaznamenány do určité struktury, mapy. Tato metoda umožňuje žákům, aby viděli na papíře nebo na tabuli souvislosti a vztahy, o kterých se mluví nebo čte. Obdobou může být poznamenat si jednotlivé údaje na kartičky, které se pak můžou různě přesunovat nebo vyměňovat.

3) I.N.S.E.R.T. (Interactive Noting System for Effective Reading and Thinking)

Výborná metoda pro naučné texty. Žáci se učí kriticky zhodnotit daný text. Odlišují informace důležité od méně důležitých, známé od nových, důvěryhodné od pochybných a informace, o kterých by se rádi dozvěděli více. Žáci zpočátku pracují s textem samostatně a označují si jednotlivé informace znaménky. Poté následuje diskuse, navzájem si porovnávají své poznámky, diskutují o nich a poznamenávají si nové poznatky. Postup metody INSERT, kterým žáci zpracovávají naučné texty, se později může stát rutinním nástrojem ve studiu.

4) Pětílístek

Tato metoda může být použita ve fázi evokace jako motivace k tématu a rovněž ve fázi reflexe jako shrnutí a utřídění získaných poznatků. Jedná se o vyjádření názoru ve stručných výrazech, které popisují probírané téma. Žáci mohou také vzájemně konfrontovat své názory a vytvořit společný třídní pětílístek.

První řádek – **kdo?**, **co?** – jedno podstatné jméno označující probírané téma

Druhý řádek – **jaký?** – dvě přídavná jména označující popis tématu

Třetí řádek – **co dělá?**, **co se s ním děje?** – tři slovesa označující dějovou složku tématu

Čtvrtý řádek – **pocit nebo shrnutí** – věta (spojení) o čtyřech slovech shrnující poznatky o daném tématu nebo vztah žáka k tématu

Pátý řádek – **podstata** – jedno slovo označující závěrečnou formulaci podstaty tématu

5) Kostka

Kostka aneb šest různých pohledů. Metoda vhodná pro úvodní (evokační) nebo závěrečnou část hodiny, kdy shrnujeme a reflektujeme poznatky. Cílem metody je ukázat na problém z různých pohledů. Žáci pracují s hrací kostkou, na jejíchž stranách nejsou čísla, ale následující slova:

1. Popiš – Jak to vypadá?
2. Porovnej – Čemu je to podobné? Od čeho se to liší?
3. Asociuj – Co tě napadá při pohledu na tu věc?
4. Analyzuj – Z čeho se to skládá, z čeho je to udělané?
5. Aplikuj – Jak to můžeš použít?
6. Argumentuj – Je to dobré? Špatné? Proč si to myslíš?

6) Vyhledávání klíčových slov

Rovněž skvělá metoda pro výuku naučných textů. Může být použita ve fázi evokace jako nástroj pro motivaci a předvídání nebo ve fázi reflexe jako nástroj pro shrnutí a zhodnocení. Ve fázi evokace učitel promyšleně vybírá klíčová slova z nachystaného textu, předkládá je žákům a ti na jejich základě odhadují možný obsah tématu a informace, které budou nutné o tématu zjistit. Ve fázi reflexe se sami žáci pokouší vybrat klíčová slova a učí se tím, co je podstatné a co je méně podstatné. Učí se tak zároveň dovednost shrnování. V diskusi společně se třídou mohou vybrat několik klíčových slov, která si poznamenají jako shrnutí do sešitu.

7) Fabulování

Spíše didaktická hra než metoda, která využívá principu kontrastu a protikladu. Učitel záměrně uvádí jasně nepravdivé informace a závěry z textu a žáci oponují a argumentují, proč to tak není. Např. myslím si, že ten potápěč se bojí vody. Děti: to není pravda, kdyby se bál vody, nebude potápěčem... vždyť je ve vodě a usmívá se. Žáci se takto učí argumentovat pro a proti, vyjadřovat své porozumění a zdůvodňovat ho.

8) Čtení s otázkami

Tato metoda je vhodná ve fázi uvědomění si významu. Žáci pracují ve dvojicích. Zvolí si určitý úsek, po jeho přečtení jeden žák kladé otázky a druhý žák odpovídá. Žáci volí otázky dvojího typu, jednak otázky, na které je v textu přímo odpověď, a jednak otázky, na které v textu není přímo odpověď, ale s textem souvisejí, (viz také metoda QAR). Při seznamování s touto metodou je vhodné, aby učitel nejprve předvedl žákům, jak takové kladení otázek vypadá. Můžeme si zapsat jednotlivé otázky do tabulky a rozdělit je do dvou sloupců tak, aby žáci viděli, které to jsou otázky, jejichž odpovědi jsou *přímo v textu* a *jdoucí za text*.

9) Čtení s předvídáním a čtení s tabulkou předpovědi

Výuková metoda, která staví na procesu předvídání. Předvídání je pro děti velice zajímavou činností. Ve fázi evokace se žáci pokoušejí předvídat obsah textu ze samotného názvu nebo z klíčových slov uvedených učitelem. Ve fázi při čtení žáci čtou společný text postupně po částech a po přečtení každého úseku předvídají, o čem bude následující úsek, a zdůvodní, na základě jakých indicií si to myslí. *Nejde o žádné hádání, nýbrž o podložené vyvozování odhadu z náznaků v textu a z vlastní čtenářské a životní zkušenosti a znalosti.*²¹ Žák takto přemýšlí nad textem a uvědomuje si, že jednotlivé složky příběhu (textu) mají určitou souvislost a že příběh (text) má určitou kontinuitu.

10) Řízené čtení a myšlení

I tato metoda může být vhodná pro výuku naučných textů, nejlépe ve fázi uvědomění si významu. Učitel řídí četbu a přemýšlení tak, že text rozdělí do částí. Po přečtení každé části dává čtenářům otázky a úkoly tak, aby v textu nacházeli obsažené významy, pochopili souvislosti a dokázali tyto prvky spojit se svou vlastní zkušeností. Před samotným začátkem práce může učitel zadat otázku, aby žáci odhadli, o čem text bude podle názvu, podle ilustrace nebo podle jména autora. Tato metoda vede k strukturovanému přemýšlení nad textem. Důležité je, aby učitel svými otázkami směřoval k nějakému cíli. Např. k reflexi do vlastního života. Jaké pocity nebo

²¹ Košťálová, H.; Šafránková, K.; Hausenblas, O.; Šlapal, M.: *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka*. Praha. VÚP 2010.

vzpomínky ve vás vyvolala tato situace? Co si myslíte, jaké řešení hrdina zvolí a proč? A jak ty by ses zachoval na jeho místě? Skončil příběh tak, jak jste si mysleli? Co je podle vás nejdůležitějším sdělením textu? Atd.

11) Zpřeházené věty

Jedná se o systematická zpracování dílčích témat textu. Žáci mohou pracovat samostatně, ve dvojicích nebo ve skupinkách. Třídí kartičky nebo nastříhané části textu a snaží se je logicky uspořádat a odhadnout tak správné pořadí vět, odstavců či jednotlivých témat.

Různé obdoby: Žáci sestavují jednotlivé části (věty) dle osnovy. Žáci přiřazují nadpisy k jednotlivým odstavcům. Žáci přiřazují otázku k té části textu, kde je odpověď. Žáci přiřazují obrázek k textu. Žáci přiřazují vynechaná slova z nabídky (podle rýmu nebo smyslu). Žáci seřazují věty podle písničky (anglický jazyk). Atd.

12) Debata s autorem

Při výuce naučných textů může být použita i metoda „Debata s autorem“. Tato metoda buduje především hlubší porozumění textu. Na základě určitého typu otázek diskutují žáci o možných odpovědích a snaží se dojít k tomu, co se nám autor snaží říct. Žáci čtou text po částech (obdobně jako při řízeném čtení) a v přestávkách odpovídají na otázky typu: *Co se nám teď autor snaží říct? Proč se nám to snaží říct?* Důležité rovněž je, aby žáci zdůvodňovali, proč si to a to myslí a podle čeho tak usuzují.

13) Interview

Víceméně didaktická hra pro výuku naučných textů. Jedná se o metodu s dramatickými prvky ve vyučovací hodině. Žákům je krátce představena určitá osobnost současného nebo historického života. Poté si žáci ve dvojicích nebo ve skupinkách připraví v krátkosti podklady, co o této osobnosti vědí, mohou to i zkonfrontovat s celou třídou. Učitel jim rovněž vysvětlí, že budou mít s touto osobností tiskovou konferenci a poté se pokusí vytvořit o této osobnosti článek do novin, a tudíž si mají na tuto konferenci připravit otázky k doplnění tohoto článku. Následuje tisková konference. Učitel je v roli této osobnosti a dle zadaných pravidel odpovídá na dotazy novinářů. Výstupem je novinový článek i s obrazovou přílohou. Žáci se touto metodou rovněž učí nejen správným komunikačním schopnostem a práci v realizačním týmu, ale také tvorbě mediálního sdělení. Výstupy mohou být využity např. ve školním časopise.

14) Volné psaní

I metoda „Volné psaní“ může být použita při naučných textech, a to při evokaci nebo reflexi myšlenek a názorů. Úkolem žáků je během krátké doby (5 – 10 minut) napsat cokoli, co se jim vybaví na určité téma.

15) V.CH.D. – vím – chci vědět – dozvěděl jsem se

Výborná metoda používaná především při probírání nové látky naukových předmětů. Vede k vybavování toho, co už známe, a ke strukturování nových vědomostí. Žákům zadáme téma a žáci se pokoušejí vybavit si vše, co o tématu vědí. Případné omyly si později opraví. Poté si žáci ve dvojicích či skupinkách formulují, co by se chtěli dozvědět, a zároveň si se spolužáky mohou doplnit a zkonfrontovat první sloupec. Otázky z druhého sloupce, na kterých se shodne celá třída, zapisuje učitel na tabuli. V další fázi učitel rozdá žákům text, ten si žáci prostudují a zapisují si do třetího sloupce, co nového se dozvěděli a na které otázky se jim podařilo odpovědět. Po samostatné práci se učitel vrátí k otázkám napsaným na tabuli a vyzve žáky k odpovědím. Zároveň se zeptá, jestli není potřeba upravit některé informace v prvním sloupci. (Tato aktivita je nutná, aby si žáci nezapamatovali nějaké mylné informace.)

16) Poslední slovo patří mně

Zajímavá metoda pro uvědomění si dojmů z textu. Žáci si samostatně z textu udělají výpisek pro ně důležitého místa a k němu napíše osobní komentář, proč si tuto část (větu) vypsali, jak tomu rozumí a jak to vnímají. Poté jednotliví žáci nabízejí svůj výpisek a ostatní odhadují, proč si daný žák tento výpisek poznamenal. Nakonec daný žák přečte svůj komentář – má poslední slovo.

17) QAR²²

QAR – Question Answer Relationship – vztah otázky a odpovědi, aneb *zviditelnit neviditelné*. Výborný princip tvoření otázek, který využívám jak při četbě naučných textů, tak textů beletristických. Žáci se učí pokládat otázky a odpovědi, které souvisejí nejen s doslovným porozuměním, ale zkoumají také souvislosti nevyřčené, jdoucí vně textu, např. k osobní zkušenosti žáka. Úkolem této metody je dobrat se smyslu textu a

²² Raphaelová, Auová, : *QAR: Lepší porozumění a testování poznatků napříč věkovými kategoriemi a obsahovou náplní*. Kritické listy 24, 2006. Dostupné na: <http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=24>

jeho významu pro sebe sama. Zřetelným principem této metody je propojení s vlastní zkušeností a životem.

Rámec QAR: Kde mám hledat odpověď na otázku, která se vztahuje k textu?

V TEXTU		V MÉ HLAVĚ	
právě tady	mysli a hledej	autor a já	jenom já
Odpověď najdeme na jediném místě v textu. Slova použitá v otázce a slova použitá v odpovědi obvykle najdeme v téže větě někde v textu.	Odpověď je v textu. Čtenáři musejí přemýšlet a hledat, nebo dát k sobě různé úseky v textu, aby našli odpověď. Odpověď bývá obsažena v některém odstavci nebo dokonce v celé kapitole či knize.	Odpověď v textu není. Aby čtenář mohl odpovědět, musí přemýšlet o tom, jak souvisí text, který čte, s věcmi, které zná.	Odpověď v textu není. Čtenáři potřebují k tomu, aby odpověděli na otázku, použít svých vlastních myšlenek a zkušeností.

18) Učíme se navzájem

Rovněž výborná metoda pro výuku naučných textů je metoda „Učíme se navzájem“ aneb „Buď učitelem“. Metoda, která vychází z principu, že nejvíce se naučíme, když učíme někoho jiného. Předpokládá, že žáci již zvládají určité čtenářské strategie, ze kterých tato metoda vychází. Ty pak uplatňují ve skupinkách, když jsou učiteli. Co tedy procvičujeme: předvídání, kladení otázek, vyjasňování a shrnutí. Zároveň se na tyto čtyři základní strategie nabaluje ještě rozvíjení další schopností a dovedností, např. diskutování, reflektování toho, co jsme se naučili, vzájemná kooperace, nalézání souvislostí atd.

19) Skládankové učení

Kooperativní metoda vhodná zejména pro naučné texty je i „Skládankové učení“. Princip spočívá v tom, že žák porozumí určité části textu a předá toto porozumění svým spolužákům. Učí se tak porozumět textu, udržet poznatky v paměti a sdělit tyto poznatky druhým. Žáci jsou rozdělení do domovských skupin (DS) a každý v této skupině dostane jeden text. Poté se žáci přesunou do expertních skupin (ES), kde mají všichni stejný text a kde se také dohodnou, jak naučí informace z textu své spolužáky v DS.

20) Čtenářské portfolio

Čtenářské portfolio neboli užitečný a efektivní nástroj pro hodnocení a sebehodnocení rozvoje čtenáře. Žáci si v portfolio shromažďují své práce, neustále ho doplňují během celého školního roku nebo určitého tematického celku. Napomáhá v procesu učení, sledování vlastního úsilí a pokroku a případně v plánování dalšího učení a rozvoje. Portfolio může rovněž sloužit jako výsledný produkt tvorby žáků a být podkladem pro prezentaci žákovy vlastní práce.

Portfolio (McDaniel, 1994)²³: *Je důležité nezapomínat, že někdy důležitější než samotný výsledek bývá proces, při němž vzniká. Portfolio má sloužit především k ocenění žákova pokroku, jeho úsilí nebo tvůrčích úspěchů, má povzbuzovat žáky k posuzování vlastních pokroků v práci. Portfolio má odpovídat na otázku „Kdo jsem?“ a má žákovi, učiteli i rodičům zprostředkovat ucelenou historii žákova školního rozvoje.*

21) Podvojný deník

Princip metody „Podvojný deník“ také využívám při výuce naučných textů. Někdy ji nazývám okomentovaná věta, kdy žáci vypíší větu, která je zaujala a zároveň k ní napíší svůj vlastní komentář. Žáky při této metodě může potěšit, že si mohou vypsát cokoli, co je zaujalo, co může být i okrajovou záležitostí, tato metoda jim dá najevo, že na jejich názoru záleží. Komentář má zhruba odpovídat na otázky typu: Proč sis danou citaci zaznamenal? Co ti připomněla? S čím souhlasíš nebo nesouhlasíš?

22) Literární dopisy

Rovněž tato metoda může být použita při naučných textech, jedná se o dopisy mezi spolužáky, které slouží jako osobní záznamy z četby. Žáci si sdělují a zároveň si takto zapisují své čtenářské zážitky a úvahy. Stejně jako metoda Podvojný deník i Literární dopisy posilují osobní účast žáka v četbě a propojení do osobní zkušenosti žáka. Dopis mohou napsat i autorovi textu (knihy) nebo probírané osobnosti z textu.

²³ in: http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty2_portfolio

23) Dílna čtení²⁴

Vynikající komplexní metoda pro rozvoj čtenářské gramotnosti. Patří k ní dále dílna psaní a dílna mluvení. Skvělým způsobem propracoval tuto metodu M. Šlapal v Kritických listech č. 27/2007. Můj osobní názor je, že dílna čtení by měla být povinně začleněna do rozvrhu každé základní školy, a to jako samostatná hodina při navýšení časové dotace českého jazyka o jednu hodinu týdně k výuce v dílně čtení. Tato hodina by se mohla nazývat např. čtenářská výchova.

Cílem dílny čtení je rozvíjení vědomého čtenářství a vytváření kladného vztahu k vlastní četbě a motivace celoživotního učení. V dílně čtení si žák po stanovený čas samostatně tiše čte, poté si zapisuje svoje vlastní osobní reakce na četbu (podvojný deník, dopisy), sdílí se spolužáky a s učitelem dojmy z četby, informuje spolužáky o přečtené knize a konzultuje s učitelem.

Samozřejmě i tato metoda je vhodná pro čtení naučných textů. Žák může například zpracovávat informace ze života různých významných osobností či z oblasti přírodních věd, atd. a své výstupy pak může prezentovat před třídou a motivovat tak své spolužáky k vlastnímu studiu dané oblasti.

²⁴ Šlapal, M.: Dílna čtení v praxi. Kritické listy č. 27/2007. Dostupné na:
<http://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/2719/DILNA-CTENI-V-PRAXI.html/>

9. Závěr teoretické části

Rozvoj kritického myšlení by měl být jedním z prvořadých cílů školního vzdělávání. V teoretické části své diplomové práce vycházím z řady publikací, které se tímto tématem zabývají. V první části vycházím z definic, co je funkční gramotnost. Za základní stavební kámen funkční gramotnosti považuji čtenářskou gramotnost. Dále jsem se zmínila o výsledcích našich žáků v mezinárodních výzkumech PISA a PIRLS, tyto výsledky nejsou příliš povzbudivé. Mezi příčiny tohoto neúspěchu můžeme zařadit jednak vliv rodiny (na tuto oblast má školství malý vliv) a jednak vliv školy. Zde můžeme reflektovat kurikulární dokumenty, profesní kvalitu učitelů, používané výukové metody a čtenářsky podnětné prostředí školy.

Co se týká kurikulárních dokumentů, termín čtenářská gramotnost sice není přímo v RVP ZV uveden, ale jednotlivé kompetence RVP ZV odpovídají definici čtenářské gramotnosti. Nicméně se přikláním k názoru inovace RVP ZV a čtenářskou gramotnost a její cíle tam přímo uvést. V krátkosti se zmiňuji i o vlivu rodiny na čtenářství dítěte, a to jako výchozího faktu, se kterým musí učitel počítat. Rovněž stručně uvádím některé faktory školního prostředí ovlivňující čtenářství dětí.

V teoretické části se také krátce zabývám osobností učitele, který je jedním z rozhodujících motivačních faktorů ve studiu žáků. Rovněž zde uvádím své názory na to, jak danou metodu vyučovat, na co se zaměřit, jak si připravit a sestavit hodinu a co od žáků očekávat. Důležité je také uvědomit si, jaké výhody a nevýhody může mít vyučování aktivizačními metodami pro žáky a učitele. A v návaznosti na cíle kritického myšlení se krátce zmiňuji i o Bloomově taxonomii vzdělávacích cílů a nutnosti zaměřit se při výuce především na vzdělávací cíle vyššího řádu této taxonomie.

Podstatný úsek teoretické části věnuji výukovým metodám kritického myšlení, tedy jak na to, abychom s žáky zvládli všechny krásné cíle kritického myšlení. Vesměs všichni učitelé mají ty nejlepší úmysly naučit své svěřence všechny vědomosti, dovednosti a schopnosti, jak nejlépe umí. Výukové metody kritického myšlení jsou právě výbornou cestou k těmto cílům. K výukové metodě Dílna čtení dodávám svůj názor, že by byla výborným vyučovacím předmětem za současného navýšení týdenní časové dotace českého jazyka o jednu hodinu.

V praktické části diplomové práce se nyní budu zabývat vytvořením celé řady výukových materiálů založených na metodách kritického myšlení. A rovněž ověřením těchto materiálů ve výuce a monitorováním tohoto ověřování.

Praktická část

„Neboj se užívat vlastního rozumu.“

(I. Kant: Co je osvícenství?)

„Četba zásobuje naši mysl pouze materiálem vědomostí. Teprve myšlením se zmocňujeme toho, co jsme přečetli.“

(John Locke)

10. Vytvořené výukové materiály

V praktické části této práce se věnuji vytvoření výukových materiálů naučných textů vyučovaných metodami kritického myšlení. Není pochyb o dobrých výsledcích u žáků, kteří jsou právě těmito metodami vyučováni. Zdroje pro výuku mohou učitelé čerpat nejen z učebnic, ale mohou zvolit i vlastní zdroje. V případě mé práce jsem si vybrala jako zdroj pro výuku naučných textů časopisy pro děti a mládež, a to časopis Junior, Časostroj a ABC.

Používané výukové metody jsou metody kritického myšlení, viz následující přehled. Všechny vyučované hodiny jsou rozděleny na část evokace, uvědomění si významu a reflexe. Jsou stanoveny cíle hodiny, téma, časový rozsah, stručný popis dané metody, pomůcky a materiály a metodický postup vyučovací hodiny.

Přehled zpracovaných témat a výukových metod:

- 1.) Tomáš Garrigue Masaryk – Brainstorming, Víť – Chci vědět – Dozvěděl jsem se
- 2.) Václav Havel – Řízené čtení s otázkami, tvorba plakátu
- 3.) Karel IV. – Brainstorming, Reportér, tvorba plakátu
- 4.) Starověká olympiáda – Myšlenková mapa, Čtení s otázkami, klíčová slova
- 5.) Emil Zátopek a jiní čeští olympionici – Učíme se navzájem
- 6.) Bitva u Thermopyl – Metoda QAR
- 7.) Známa rčení – Čtení s otázkami
- 8.) Zvířecí nebožtíci – INSERT, Pětílístek
- 9.) Unikátní rostliny – INSERT, vybraná a okomentovaná věta
- 10.) Moucha – Víť – chci vědět – dozvěděl jsem se, klíčová slova
- 11.) Sopky v Česku – Čtení s otázkami, Kostka
- 12.) Uhlí a ropa – INSERT, Pětílístek
- 13.) Hieroglyfy – Brainstorming, Čtení s otázkami
- 14.) Mazaný jako liška – Metoda QAR, vybrané a okomentované přirovnání
- 15.) Bermudský trojúhelník – Brainstorming, Řízené čtení s předvídaním, Pětílístek

1. Tomáš Garrigue Masaryk

Téma hodiny: Tomáš Garrigue Masaryk – informace o významné osobnosti českých dějin, uvědomění si významu morální osobnosti v čele státu, Masarykův význam pro vznik českého státu, pohled na jeho soukromý život, např. jak vychovával své děti, pevná vazba na rodinu, pracovitost, čestnost atd.

Cíle hodiny:

- Žáci si vybaví dosavadní znalosti o T. G. Masarykovi.
- Žáci se pokusí vymyslet vlastní otázky k danému tématu.
- Žáci reprodukují vlastními slovy informace získané z četby a diskuse.
- Žáci dokáží spolupracovat ve skupině, respektovat druhého, přinášet nápady i naslouchat.
- Žáci dokáží shrnout podstatné informace z hodiny.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

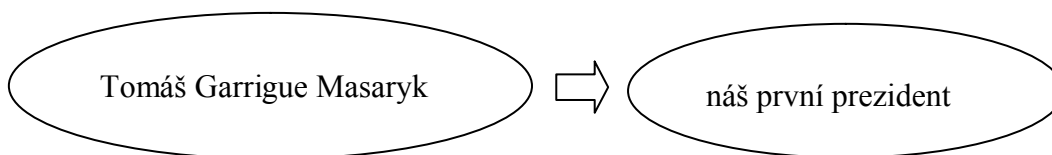
Žáci se seznámí s tématem hodiny: Tomáš Garrigue Masaryk. Jsou seznámeni i s fotografií našeho prvního prezidenta. Poté si samostatně doplní tabulku, a to sloupce: Víím – Chci vědět. Následuje diskuse ve třídě anebo ve skupinách, žáci porovnávají své dosavadní znalosti, říkají, co by je zajímalo, a pokud někdo ze spolužáků ví odpověď, doplňují si nové informace. V další části hodiny probíhá fáze čtení s otázkami. Poté si žáci doplňují část tabulky: Dozvěděl jsem se. V závěrečné reflexi shrneme nejdůležitější poznatky z hodiny a žáci si případně doplní část tabulky: Dozvěděl jsem se.

Pomůcky a materiály:

- Fotografie T. G. Masaryka
- Text: Rozhovor s prvním prezidentem
- Pracovní list – tabulka: Víím – Chci vědět – Dozvěděl jsem se

Průběh hodiny:

1. Učitel přinese do třídy fotografie T. G. M. a zeptá se, zda žáci vědí, kdo to je a proč je právě on významnou osobností.

2. Žáci si samostatně nebo ve dvojicích vyplňují v tabulce sloupec: *Vím a Chci vědět*.
3. Následuje diskuse ve třídě formou brainstormingu. Žáci říkají, co vědí, a učitel dané informace zapisuje na tabuli. Poté žáci říkají, co by se rádi dozvěděli, a učitel opět zapisuje dané otázky na tabuli. Žádné nápady a otázky dětí nezpochybňujeme proto, aby to nenarušilo jejich ochotu přinášet nové nápady.
4. Žáci dostanou text *Rozhovor s prvním prezidentem*. Na tabuli mají otázky z části *Uvedení do textu* (viz rozbor textu), které si před přečtením projdeme.
5. Žáci čtou samostatně tento text. Zároveň si potrhávají důležité informace, které potom předloží v diskusi.
6. Následuje diskuse řízená učitelem, kdy žáci přinášejí to, co se dozvěděli, a to, co se jim potvrdilo anebo naopak nepotvrdilo. Učitel doplňuje informace na tabuli, odškrtnává potvrzené informace, přeškrtnává chybné informace. A návodnými otázkami směřuje k podstatným informacím (viz rozbor textu).
7. Žáci si samostatně vyplní třetí sloupec: *Dozvěděl jsem se*. Nové poznatky si žáci poznamenávají v jednoduchých větách, přičemž by měli být schopni své poznatky rozvést a zdůvodnit.
8. Na závěr někteří žáci shrnou nové poznatky z hodiny a přečtou svůj sloupec: *Dozvěděl jsem se*.
9. Odpověď na otázku: Může být pro nás Masaryk vzorem? Čím a proč? Proč je významnou osobností českých dějin? Jak by asi vypadaly české dějiny, kdyby nebyl?

Rozbor textu:

Uvedení do textu:

Zatím neodpovídejte, promyslete si odpovědi, společně si na ně odpovíme až po přečtení textu:

1. V nadpisu vidíte oslovení tatíčku Masaryku. Proč myslíte, že mu takto lidé říkali?

2. V červené části pod fotkou uvidíte ještě jedno oslovení Masaryka. Jaké? A proč mu takto říkali?
3. Pokuste se odhadnout z textu význam slova *legionář*. (Pro info: Masaryk se zasloužil o vznik samostatné vojenské jednotky v Rusku bojující proti Rakousko-Uherské monarchii → součást snahy o vytvoření samostatné ČSR)
4. Co znamená slovní spojení: *Píchnout do vosího hnízda*.
5. V článku se dočtete o Masarykově postoji v situacích Rukopisy a Hilsneriáda. (Pro info: Rukopis královédvorský a zelenohorský – falešné rukopisy, které měly původně potvrdit vyspělou kulturu Čechů před křesťanstvím.) Jaký byl jeho postoj? Co z toho lze vysuzovat?
6. O čem se mluví v této větě: *V roce 1914 propuklo hrozné krveprolévání Na podzim 1918 po skončení bojů ...*
7. Co znamená slovo *abstinent*?

Návodné otázky v diskusi o textu:

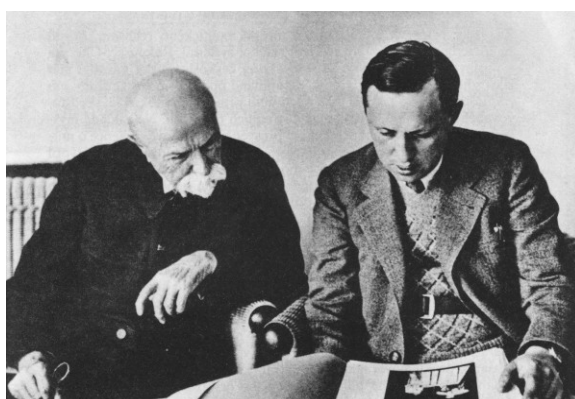
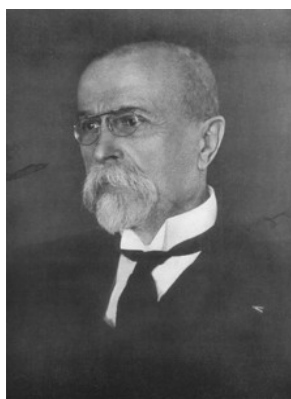
1. Odpovězte na otázky z části *Uvedení do textu*.
2. Ve druhé otázce nazývá autor Masaryka chytrolínem? Co si pod tím představíš?
3. Co znamená jeho jméno Garrigue?
4. Jak vychovával své děti?
5. Přečti si ještě jednou pátou otázku v textu i odpověď. Jaká Masarykova vlastnost z toho vyplývá? (smysl pro humor)
6. Šestá otázka i odpověď: Masaryk se nebál píchnout do vosího hnízda. Na čem mu více záleželo? (na pravdě a spravedlnosti)
7. Sedmá otázka a odpověď: Masaryk mluví o 1. světové válce (1914 – 1918). O co se v této době hlavně snažil? (o vznik samostatné republiky)
8. Co znamená, když Masaryk říká: Práce bylo nad hlavu. Jak chtěl, aby fungoval stát? (vláda lidu skrz parlament, rovnoprávnost a spravedlnost)
9. Proč myslíš, že Masaryk dostal ocenění: Tomáš Garrigue Masaryk se zasloužil o stát? Co toto znamená? Jak by náš stát asi vypadal, kdyby nevznikla samostatná ČSR?
10. Jak a co jedl?
11. Jaké bylo jeho zdraví?
12. Jak bys komentoval spojení: Masaryk a koně?

Co by mělo od žáků zaznít v závěrečném shrnutí:

1. První československý prezident po 1. světové válce, který se zasloužil o vznik ČSR.
2. Velmi uznávaný, chytrý a moudrý člověk, lidé ho milovali a nazývali ho tatíčkem a osvoboditelem
3. Po manželce Američance si vzal její příjmení Garrigue.
4. Jeho syn Jan byl později ministr zahraničních věcí.
5. Své děti vychovával s láskou a přísností. Měl také smysl pro humor.
6. Velmi mu záleželo na pravdě a spravedlnosti, a takto se snažil řídit i Československou republiku.
7. Dostal ocenění v podobě zákona T. G. Masaryk se zasloužil o stát.
8. Měl potíže se zdravím
9. Velmi miloval koně, jeho kůň se jmenoval Hektor.

Fotografie T. G. Masaryka:

(tyto fotografie jsou žákům podány v úvodní části hodiny a poté jsou součástí výstupu)

(TGM a Karel Čapek)

> NA KUS ŘEČI S...

Rozhovor

s prvním prezidentem

Napisał Martin Pítr
ilustroval Petr Herold

To se ti povedlo, tatíčku Masaryku!

Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937)

býl prvním československým prezidentem a velmi uznávaným člověkem, který se výrazně zasloužil o vznik samostatného československého státu v roce 1918. Jsme rádi, že si na věčnosti udělal čas na zodpovězení našich otázek

2 Zdravíme, tatíčku Masaryku, nevadí Vám to oslovení?

Vůbec ne. Vzpomínám si, že jako první mi takhle začali říkat československé legiionáři na bojích první světové války – v Rusku, ve Francii, v Itálii. Odlovění se ujalo, dále rozšířilo a já se snažil naplňovat jeho význam ku prospěchu všech.

2 No, nebuďte tak upjatý, tady nejste na přednášce před studenty. Vy jste byl chytrolín už v dětství, že?

Nebudu zasmírat, nějaký ten rozum jsem pobral. Během studií v Brně a ve Vídni jsem si přivydělával doučováním dětí v bohatých rodinách. Pak jsem ve Vídni vystudoval vysokou školu a nakonec jsem to došlhl až na univerzitního profesora v Praze. Když už jsem to nikamouti, měl jsem kromě češtiny i německy, řecky, latinsky, francouzsky a anglicky.

2 Jak jste vlastně přišel k Vašemu proslulému jménu?

To je památka na moji manželku, Američanku Charlottu Garrigueovou. Seznámili jsme se spolu během svých

2 Pojdme ale zpátky k Vám, píšete něco o vosho hnzda ve své práci do vosho hnzda?

To víte, že ano. Společně s několika dalšími vědci jsme se třeba postavili proti pravosti Rupkopu královévo-

2 A co rodinný život?

Byl jsem na děti přísný, to uznávám, ale dělal jsem to pro jejich dobro, aby z nich něco v životě bylo. Obal jsem na disciplínu a pořádek. Například v půl jedné se u nás obědvalo a v tu dobu museli být všichni u jídla umytí a slušně oblečení. Vlastně asi mírnější jsem byl na syna Jana, pozdějšího diplomata a ministra zahraničních věcí.

2 Neměl byste po ruce nějakou konkrétní příhodu?

Když jinak neřeknu. Jako rodina jsme se snažili scházet i večer, třeba u zvláštního samovaru, který jsem přivezl z Ruska. Jednou takhle syn Herbert dorazil bez límceku a manžel. „Vybaš se upravit,“ spustil jsem na něj. Otočil se a odešel. Když se ale vrátil, měl na sobě jenom ten límec a manžel. Všichni jsme na něj vyvalené koukali a nakonec se hromadně rozesmáli.

Foto: Wikipedia

46

Pracovní list – tabulka:

Tomáš Garrigue Masaryk		
vím	chci vědět	dozvěděl jsem se
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

2. Václav Havel

Téma hodiny: Václav Havel – základní informace o životě českého porevolučního prezidenta, význam morální osobnosti v životě naší společnosti, význam osobní statečnosti, význam touhy po vzdělání navzdory překážkám.

Cíle hodiny:

- Žáci si vybaví své dosavadní poznatky o Václavu Havlovi.
- Žáci se dokáží orientovat v textu a odpovídat na otázky, které jsou uvedené přímo v textu, a na otázky, které jdou do hlubších souvislostí, tzv. vně textu.
- Žáci dokáží shrnout podstatné informace z textu.
- Žáci dokáží spolupracovat a komunikovat a zároveň respektovat jeden druhého.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

Řízené čtení s otázkami. Žáci jsou v úvodu seznámeni s mottem Václava Havla a snaží se mu porozumět. Poté si samostatně přečtou část textu Vizitka Václava Havla a učitel jim k tomu pokládá otázky, jejichž odpovědi jsou přímo v textu nebo jdou hlouběji do textu. Následuje hlavní část textu, kterou si žáci mohou přečíst samostatně nebo ji přečte učitel. Učitel opět pokládá otázky s odpověďmi přímo i hlouběji v textu. Na závěr se žáci společně pokusí o shrnutí a vybrání nejdůležitějších informací a ve dvojicích vytvoří plakát s názvem Václav Havel.

Pomůcky a materiály:

- Čtvrtka s mottem Václava Havla
- Text – Václav Havel – záškolák proti své vůli
- Pracovní list na poznámky
- Čtvrtky, obrázky, lepidlo, pastelky na tvorbu plakátu

Průběh hodiny:

1. Učitel přinese do třídy Havlovo motto napsané na čtvrtce a přilepí ho na tabuli.

Pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí.

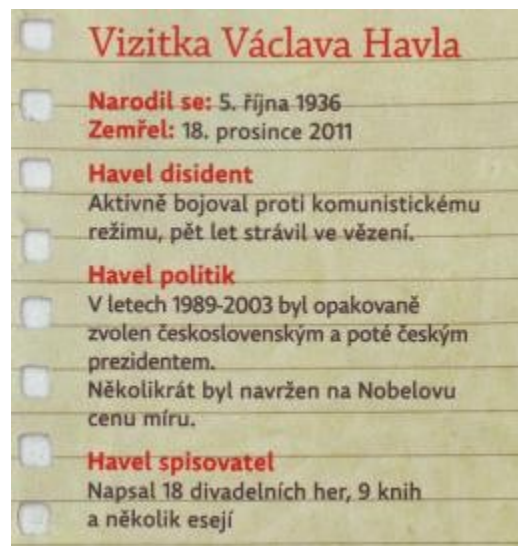
Kdo nám často připomínal toto heslo? Co nám toto heslo říká? (Václav Havel; dobro zvítězí nad zlem)

2. Práce s částí Vizitka Václava Havla:

Žáci si samostatně přečtou tuto část textu.

Učitel poté zadává otázky:

- Kým vším byl Havel? Víš, co znamená slovo disident? Jak se říká člověku, který píše divadelní hry?
- Víš, co je to komunistický režim?
- Co myslíš, proč bojoval proti komunistickému režimu? (a jak bojoval?)
- Co myslíš, proč byl opakovaně zvolen prezidentem?
- Co znamená, že byl navržen na Nobelovu cenu? Jací lidé bývají navrženi na tuto cenu?
- Jaký musel být člověk, který po několika letech ve vězení kvůli kritice komunistického režimu, vysloví větu: *Pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí?*

3. Práce s textem Záškolák proti své vůli:

Učitel řekne žákům, že nyní si přečteme něco z Havlových školních let. Poté přečte žákům článek a klade jim otázky, a to jednak otázky, jejichž odpovědi lze najít přímo v textu, a i otázky, které jdou vně textu, (musí je například spojit s vlastní zkušeností nebo jsou založené na obecných principech nebo mají souvislost s něčím jiným, co už četli a znají).

1. Vysvětli podle textu (kdy a proč):
Havel do školy chodit nemusel
Havel do školy chodit nesměl ...
2. Která byla Havlova nejoblíbenější zábava?
3. Proč si myslíš, že rád četl?

4. Co četl už v deseti letech?
5. Co znamená filozofická díla? Jací lidé čtou filozofii? Jaký tedy byl Havel?
(Filozofie – přemýšlení o smyslu světa a o místě člověka ve světě. *Pythagoras: Filozofové jsou lovci pravdy.*)
6. Jakou školní výchovou Havel prošel, když si přečteš o internátní škole v Poděbradech a o vzdělávání u J. L. Fishera?
7. V čem byl Havel ve školních letech slabý a v čem byl silný?
8. Havel nesměl po komunistickém převratu studovat, bylo mu umožněno pouze večerní studium na gymnáziu, dále studoval u J. L. Fishera, četl filozofická díla atd. Zkus odhadnout jeho vlastnosti.
9. Podívej se, z jaké knihy je tento článek. Zkus odhadnout podle názvu, o čem asi tato kniha bude?
10. Odpověď na otázku: V čem nám může být Václav Havel příkladem? Mám také stejnou touhu po vzdělání? V čem byla pro Havla podstata vzdělání? Mám také stejnou touhu po pravdě a poznání? Když projdu zklamáním, dokážu stále věřit v dobro a lásku?

4. Shrnutí

Pokuste se nyní ve dvojicích shrnout vše, co jste se dozvěděli o Václavu Havlovi, a to nejen fakta, ale i vaše názory. Poté jeden z dvojice zkusí říct své shrnutí před třídou.

5. Výstup

Na čtvrtku vytvoříte plakát s názvem Václav Havel a uvedete tam své poznámky ze shrnutí. Vytvořené plakáty pak pověsíme na nástěnku.

6. Pozn. Učitel ještě může se žáky probrat typy položených otázek a poukázat na to, na které z nich nalezneme odpovědi tzv. uvnitř textu a na které vně textu. Nejlépe tak, že je učitel bude mít napsané na tabuli a píše k nim značky přímo v textu nebo vně textu. Zároveň jim zdůrazní, že zajímavější je pokládat právě otázky jdoucí za text. Žáci se tímto způsobem mohou učit, jak pokládat otázky.

Text:

> OSOBNOST MĚSÍCE

Václav Havel

Záškolák proti své vůli

Napsal Luboš X. Kolář
Ilustroval Radek Peřilík

Některí do školy chodit nechťejí, jiní nesmí. Havlovu cestu za vzděláním ovlivnil jeho původ. Jako dítě z „lepší rodiny“ nejdřív do školy nemusel a později do ní ze stejného důvodu nesměl. Byl to vlastně takový prezident-samouk

Václav Havel se narodil ve známé pražské podnikatelské rodině. Jeho dědeček postavil palác Lucerna, jeho strýc založil filmové studio Barrandov. První třídu ale malý Vašek navštěvoval na vesnici u Havlova, moravského venkovského sídla rodiny poblíž Těšova. Jenže malý Havel roztoděné není pravidelným návštěvníkem venkovské školy. Sám se zaškolil. I když ne z vlastní vůle: jako dítě z „lepší rodiny“ přece nemusí chodit do školy každý den!

Ve společnosti knih

Chlapec se uč především doma, jak je v té době ve společnosti dědeček vstředně nepohodlivých lidí zvykem. Na synovo učení dohlíží nejen matka Božena, ale i řada pomocnic v domácnosti. Václav ale nejvíce miluje knihy. A protože do školy nechodí každý den, má na oblíbené čtení spoustu času. Zatímco mladší bratr Ivan si rád hraje venku na loukách, Václav sedí ve svém pokoji – a čte a čte. Získala nejen odborné knihy jako věštní čítačů jeho věku. Ale i krásnou literaturu, pozni a dokonce filozofická díla. Už v deseti letech třeba s velkým zájmem

přečte životopis Františka Palackého.

Pani Božena vede synka i ke čtení cizojazyčné literatury. Malý „záškolák“ listuje anglickými časopisy. Havlový navštěvuje celá řada vzdělanců, a tak chlapec vede i učené honory.

Budoucí elita

Krátce před komunistickým převratem v únoru 1948 posílá matka malého Václava do internátní školy v Poděbradech. Je to škola nového typu, která má vychovat budoucí špičku národa. Lidé výjimečné, oddané a osobité, kteří by měli přispět k ná-

Vizitka Václava Havla

Narodil se: 5. října 1936

Zemřel: 18. prosince 2011

Havel disident

Aktivně bojoval proti komunistickému režimu, pět let strávil ve vězení.

Havel politik

V letech 1989-2003 byl opakovaně zvolen českým prezidentem. Několikrát byl navržen na Nobelovu cenu míru.

Havel spisovatel

Napsal 18 divadelních her, 9 knih a několik esejí

pravě vůlkou zničené Evropy. Ve škole panuje vyjádřá kázat, udržovaná časými výprasky rákoskou. Také malý Havel dostane za vyučnou. Někdy nezapomeneme, jak ho seřvali, když se po ramím budoucí chtěl vyčurat ještě před rozcořkou. Školní řád to neumožňuje!“ křičel na něj vychovatel.

Spjatý prospěch znamená okamžitě vyloučení ze studia. I Václav má několikrát namále. Vytáhne se ale v některých mimoškolních činnostech.

Zejména v dramatickém kroužku. Zato sporty mu jdou hůře, hlavně jízdě na kole. Jakmile se baculaty a křivonohý Václav poprvé vyhoupne na sedlo bicyklu, jeho spoluzáční se můžou potkat smíchy. Krátkými nožkami ani nedosáhne na pedály.

Vypadá jako chrobák. Tato předvídka už mu zůstala. Zaměstnání (laboranta u rodinného přítele Otty Wichterleho (pozdějšího vynálezce kontaktních čoček). Po nocích pak navštěvuje večerní gymnázium ve Štěpánské ulici, kde nakonec úspěšně odmaturoje. Nejvíce ho zajímá filozofie, i když ji nikdy nebude smět studovat.

Znovu záškolákem

Brzy si na školu dohlápe komunistický režim a zruší ji. Noví mocipáni tvrdí, že podporuje „fřidní výsady“ a je „pouze pro bohaté“. To není tak úplně pravda, protože na škole studovali zřadma i nadaní hoši z chudých rodin.

A tak se malý Havel poprvé ocitá na černé listině příslušníků „bývalé buržoazie“. Po téměř třiletém studiu v Poděbradech je postupně přijat a z politických důvodů vzápětí vhozen hned z několika pražských škol. Opět je záškolákem proti své vůli a nedokonalí ani první stupeň střední školy. Většinu času tráví v bolševických kavárnách.

Vzdělání u přátel

Dobový komunistický režim vyžadoval, aby byl každý člověk ideálně zaměstnan – Václav se tedy dává na lesa. Protože však trpí závratí a matka se o něj bojí, zařadí mu v letech 1951-1952

Jak všichni víme, dotáhl to samouk Václav Havel nakonec hodně daleko. Až na prezidenta. A pak že jsou školy důležité!

(Výňah z knihy Spojení žáci, redaktoré a jiní genové. Redakčně kráceno)

Spoluzáční mu dali přezdívku „Chrobák“

Na filozofickou fakultu ho zkrátka komunisté nepustili. Vzdělávali ho tedy

Černáci! Václav s mladším bratrem Ivanem na balkoně jejich pražského bytu. „Punkerský“ úžes má na svědomí zřejmě jen vlt...

Havel junák

Václav Havel je v letech 1947-1949 členem Junáka. Ve skupině Šíp se nadšeně podílí na oddílové činnosti, jezdí na výlety do hor, učí se zásadám první pomoci, lesní moudrosti a táborech. Skautské hnutí je však po roce 1948 zakázáno a Dagmar Skalová, jedna z jeho vedoucích, dokonce odsouzena na 16 let do vězení. Družina pak ve skautské činnosti dlat tajně pokračuje pod vedením staršího pana Hoffmanna, který se pro Havla stal dalším velkým vzorem.

3. Karel IV.

Téma hodiny: Karel IV. – význam této postavy českých dějin pro utváření české státnosti a povznesení naší země na evropskou úroveň, význam vzdělání a moudrosti Karla IV. vzhledem k jeho úspěchům.

Cíle hodiny:

- Žáci si vybaví a utřídí dosavadní znalosti o Karlu IV.
- Žáci rozšíří své dosavadní znalosti o další poznatky z textu a z interview se známou osobností (Karlem IV.) a zároveň dokáží vybrat podstatné informace.
- Žáci sestaví ze získaných poznatků výstup v podobě článku nebo plakátu (tvorba mediálního sdělení). Tento výstup dokáží prezentovat před třídou.
- Žáci dokáží spolupracovat ve skupině a podílet se na vytváření dobré atmosféry ve skupině.

Časový rozsah: 2 – 3 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

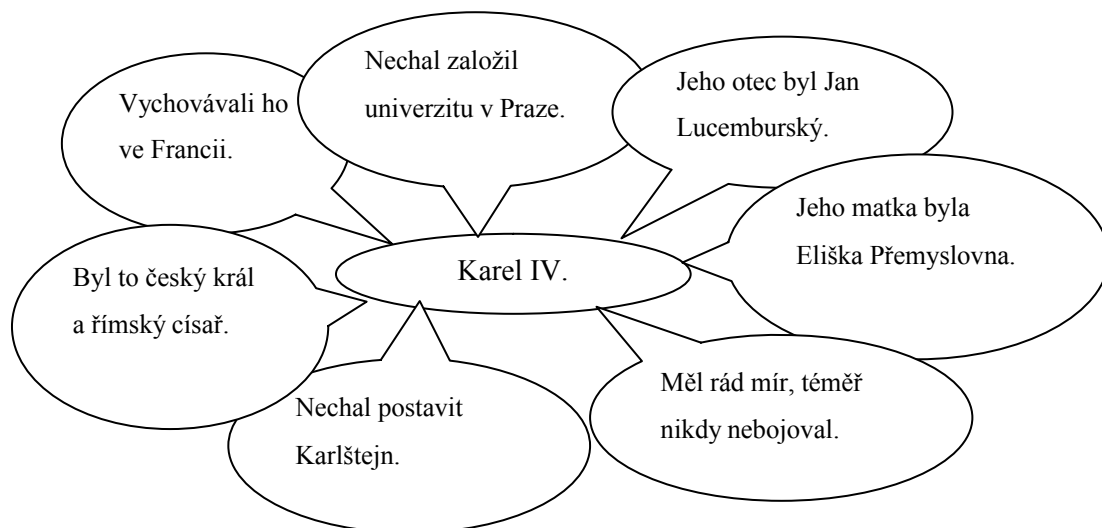
Žáci se pokusí zjistit co nejvíce informací o známé osobnosti pomocí textu a pomocí interview s touto osobností, vypracují výstup (plakát, článek) a tento výstup odprezentují. Pracují ve dvojicích. Nejprve si zjistí informace z daného textu. Poté si řeknou, co by je ještě zajímalo, a dají společně dohromady otázky na interview s danou osobností. Tuto osobu představuje učitel, který zároveň odpovídá na všechny otázky reportérů. Po zjištění všech informací, které žáky zajímaly, dají žáci dohromady společný výstup (článek, plakát) a ten odprezentují.

Pomůcky a materiály:

- Text: Karel IV.
- Blok na poznámky a otázky
- Zástupná rekvizita pro učitele jako Karla IV.
- Obrázky a další pomůcky pro tvorbu plakátu

Průběh hodiny:

1. Úvodní část hodiny pracují žáci metodou brainstorming. Co víš o Karlu IV.?

2. Poté učitel rozdá žákům text, který budou zpracovávat ve dvojicích. Prohlédnou si text, který si rozdělí na odstavce. Každý si přečte daný odstavec a pak ho převypráví druhému ve dvojici. U dalšího odstavce se role vymění. Zároveň si kladou otázky a vyjasňují informace, kterým nerozumí.
3. Po zpracování textu se dvojice domluví, které informace jsou podstatné, a dají je do svého výstupu. Zároveň se dohodnou, které otázky si připraví na interview s Karlem IV.
4. Učitel je v roli Karla IV. Je připravený na otázky žáků. Dle možností může mít na sobě zástupnou rekvizitu (koruna na hlavě, plášť) tak, aby více připodobnil situaci. Žáci jsou reportéři s připravenými otázkami. Karel IV. postupně odpovídá na dotazy reportérů. Ti si poznamenávají odpovědi, které poté zapíší do svého výstupu.
5. Po skončení interview následuje shrnutí informací. Žáci uvádějí, které informace si zapsali a chtějí je dát do výstupu. Učitel řídí tuto diskusi a klade otázky. Co by mělo zaznít ve výstupu? Co bylo pro Český stát důležité? Jaké bylo postavení Českého státu v době Karla IV.? Co bylo pro tebe nejzajímavější? Dokázal by sis představit žít v té době? Proč byl Karel IV. tolik úspěšný panovník? A co znamená být úspěšný panovník?
6. Žáci vytvoří ve dvojicích výstup (plakát) s textem a obrázky. A dohodnou se, jakým způsobem budou tento výstup prezentovat před třídou.
7. Žáci prezentují svůj výstup. Zbytek třídy se vyjadřuje k tomuto výstupu, zda zazněly podstatné informace a zda byla prezentace srozumitelná.

Pozn. Je dobré rozdělit tuto látku do dvou až tří vyučovacích hodin. V první hodině žáci zpracovávají text a připravují si otázky na interview. Učitel si může tyto otázky vybrat a lépe se na odpovědi připravit. V druhé hodině odpovídá na otázky reportérů a poté žáci zpracovávají výstup. Ve třetí hodině prezentují výstup a diskutují o prezentacích.

Text:

5. KAREL IV.

Po smrti posledního Přemyslovského krále Václava III. nastoupil na český trůn **Jan Lucemburský**. Vzal si za manželku Václavovu sestru Elišku, poslední Přemyslovnu. Jan Lucemburský byl král – rytíř. Jako skvělý bojovník se účastnil válek po celé Evropě a šířil slávu Českého království. Doma v Čechách však mnoho nepobýval. Zemřel stejně slavně, jako žil. Jedné bitvy po boku francouzského krále se zúčastnil už úplně slepý. V boji mu vedli koně za uzdu dva jeho rytíři. Když ho z prohrané bitvy chtěli odvést, Jan zvolal: „*Toho bohda nebude, aby český král z boje utikal!*“ a zvolil raději smrt.

Stejně statečný, ale zároveň moudrý a vzdělaný, byl i Janův syn a nástupce **Karel IV.** Malého chlapce vychovali ve Francii, ale za svůj pravý domov vždycky považoval své České království. Za jeho vlády rozkvetla země do nebyvalé krásy. Právem se mu dodnes říká „*Otec vlasti*“.

Mladý Karel dobře poznal Francii, Itálii i německé kraje a chtěl, aby se jim Čechy mohly ve všem rovnat. Opravil a zvelebil sídlo českých králů – **Pražský hrad**. Povolal do země proslulé stavitele, aby na hradě zbudovali nový vznešený chrám – **katedrálu svatého Vít**a. Protože první kamenný most přes Vltavu strhla povodeň, dal postavit nový most, ještě krásnější.

Rozhodl se, že Praha nesmí zaostávat za Paříží či velkými a výstavnými italskými městy. Založil proto vedle Starého Města pražského město úplně nové – **Nové Město pražské**. Na obrovském území obehnaném hradbami se čtyřmi hlavními branami vznikla rozlehlá náměstí, síť ulic s půldruhá tisíce domů, radnice, desítky kostelů a klášterů. Praha měla v té době asi 40 tisíc obyvatel, víc než Londýn.

Pevný Karlštejn dal Karel IV. zbudovat, aby tu uložil korunovační klenoty.

Na podporu vzdělanosti v království založil Karel IV. v Praze **univerzitu**, první ve střední Evropě. Studovali na ní studenti z mnoha cizích zemí. Přicházeli i věhlasní učitelé a brzy se pražská univerzita vyrovnala těm nejpřednějším a nejstarším školám.

Podánilo se mu také vymoci na papeži zřízení pražského **arcibiskupství**. To bylo velice důležité, jen arcibiskup mohl korunovat českého krále.

Ještě mnoho by se dalo vyprávět o moudrém panování Karla IV. Snad jen na jedno bychom neměli zapomenout – stal se navždycky nejslavnějším českým panovníkem – **bez bitev, bez válek, bez prolévání krve.**

Obrazová příloha pro prezentaci:

4. Starověká olympiáda

Téma hodiny: Starověká olympiáda – vnímání vyváženosti tělesné krásy a duchovní dokonalosti, vliv mýtických legend o bozích, touha po soutěživosti, vítězství a dokonalosti, význam fair-play jednání a rovnoprávnosti, souvislost OH a míru.

Cíle hodiny:

- Žáci si vybaví dosavadní znalosti o olympijských hrách.
- Žáci se seznámí s novými poznatky o antické olympiádě, tyto poznatky se pokusí systematizovat a reprodukovat.
- Žáci dokáží shrnout podstatné informace z textu.
- Žáci dokáží diskutovat, spolupracovat a zároveň respektovat jeden druhého.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

Žáci se seznámí s tématem olympijské hry. Na základě svých dosavadních znalostí se pokusí vytvořit systematickou myšlenkovou mapu. Dále se seznamují s konkrétnějším tématem antické olympijské hry. Nejdříve se zamyslí nad obrázky textu a nadpisy a doplňkovými texty. Následuje čtení textu s otázkami, při kterém se mimo jiné zamyslí nad myšlenkou OH dříve a v současnosti. V závěru hodiny se pokusí vybrat klíčová slova, podle kterých reprodukují základní poznatky z textu.

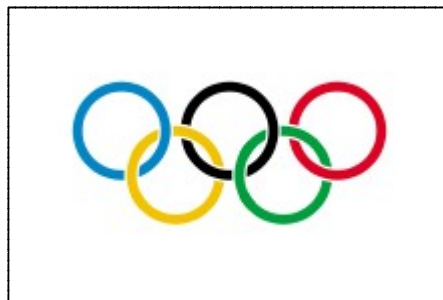
Pomůcky a materiály:

- Obrázek olympijské vlajky, mapa Řecka
- Text Starověká olympiáda: nahota i krev
- Myšlenková mapa – příprava pro učitele

Průběh hodiny:

1. Myšlenková mapa

Učitel přinese do třídy na obrázku olympijskou vlajku a zeptá se žáků, co všechno mohou k tomuto obrázku říct. Následuje aktivita, kdy

učitel i žáci vytvoří myšlenkovou mapu (viz myšlenková mapa – příprava pro učitele). Vytvoření této mapy by nemělo být nahodilé, ale mělo by tvořit určitou strukturu. Hlavní heslo olympijské hry a podhesla, např. sporty, sportovci, historie, symboly, organizace. V této části může učitel s žáky některá hesla probrat, anebo se k nim vrátit v závěru hodiny, např. prodiskutovat myšlenku OH.

2. Práce s obrázky v textu

Učitel rozdá žákům text, vyzve je, aby si nejprve prohlédli obrázky a řekli, co na nich vidí a co z nich mohou přepokládat o starověké olympiádě. Jedná se o tyto obrázky: ilustrace Karla Jerieho; vyhlašování vítězů u sochy boha Dia; velkolepé město Olympie; řečtí bohové sledují klání z hory Olymp.

3. Práce s nadpisy a dodatkovými texty

Učitel požádá žáky, aby si přečetli nadpis a dodatkové texty k článku, a to: Starověká olympiáda – nahota i krev; Antická olympiáda v číslech; Víš, že?; Discobolos; Během antických her nesměli Řekové válčit; Trest smrti pro každou ženu, která se odváží na stadion. Dále se žáků ptá, co by z nich mohli vysuzovat. Co může v nadpisu znamenat nahota i krev? Jaká byla pro Řeky olympiáda událost, když kvůli ní zakázali válčení a dodržovali mír? Jaký to může mít smysl v souvislosti s dnešními OH? Jak se nahlíželo na ženy v té době? Řekni jednu vlastnost, která vystihuje výrok Alexandra Makedonského? Proč byl pro ně důležitý bůh Zeus (2. pád Dia)? Jakou úlohu měla kněžka a proč ona směla být na hrách? Kdo to byl Discobolos?

4. Čtení textu

Učitel přečte žákům text (žáci si ho rovněž mohou přečíst sami), poté jim klade otázky tak, aby se žáci sami pak dokázali dostat k určitému schématu a výběru klíčových slov.

Schéma – antické olympijské hry:

- Řecko Olympie, 800 př. n. l. – 500 n. l., každý čtvrtý rok na konci léta
- Ohromná sláva, nesmělo se válčit
- Účastnili se jen ti nejlepší, soutěžili nazí a bosí, měli tvrdé podmínky.
- Socha boha Dia – začátek i konec her, přísaha, vyhlašování vítězů
- Ocenění jsou jen ti první palmovou ratolestí a olivovým věncem
- Ženy měly přísný zákaz vstupu na stadion
- Podvádění se trestalo mrskáním do krve

- Disciplíny: běh, pentathlón (hod diskem, skok do dálky, hod oštěpem, běh, zápas), zápas, box, pankration, běh těžkooděnců, závody koňských spřežení, soutěž trubačů a hlasatelů)
- Rozvíjení myšlenky ideálu tělesné krásy a duchovní dokonalosti (krása, dobrota, ctnost, statečnost)
- Dnešní OH – rozvíjení myšlenky míru, spravedlnosti, rovnoprávnosti, jednání v duchu fair-play, sportovní zdatnosti

5. Motivace versus kritický pohled:

Kritický pohled na OH: Jaké je nebezpečí nedodržení myšlenky OH? (doping, komercializace (vydělávání peněz), porušování pravidel). K čemu mají OH motivovat? (sportovní chování, pevná vůle, tělesná zdatnost, spolupráce, vzájemné uznání, soutěživost, radost z úsilí, čestnost atd).

6. Klíčová slova

Na závěr dostanou žáci za úkol vybrat z článku klíčová slova tak, aby podle nich mohli reprodukovat podstatné informace z textu.

Např. Řecko Olympie, bůh Zeus, mír, sláva, nejlepší muži, nahota, tvrdé podmínky, zákaz vstupu žen, sportovní disciplíny, ideál tělesné krásy a duševní dokonalosti.

7. Žáci reprodukují dle klíčových slov hlavní poznatky textu.

8. Odpověď na otázku: Jaká je hlavní myšlenka OH? V čem se dnešní OH změnily? Jaké je nebezpečí nedodržení této myšlenky v dnešních OH? Chtěl bys ty být sportovcem na OH? Co bys pro to musel udělat? Jak ty bys trestal podvádění ve sportu?

Mapa Řecka (pro lepší představivost):

Text:

> HLAVNÍ TÉMA

Starověká olympiáda: nahota i krev

Vydej se na stadion s nejlepším spartským zápasníkem!

Starověká olympiáda: nahota i krev

Vydej se na stadion s nejlepším spartským zápasníkem!

Tyhle hry nikdy nedávali v televizi. Jména vítězů nenajdeš v žádných sportovních novinách. A přece byla antická olympiáda jednou z největších událostí dávného starověku. Přestávalo se kvůli ní válčit. Největší siláci a hrdinové se sjížděli ke stadionu do Olympie. Chceš vědět, jak to na ní vypadalo? Jen pojď, průvodce na tebe už čeká!

Vitel u nás, pouťáče z dalekých krajů! Vidím, že máš v očích strach z mých svalů a jizev. Ale neboj, neperu se bezdůvodně. Mé jméno je Hippokratés a jsem hrdý spartský válečník. Pětkrát jsem tady vyhrál soutěž v zápasu. K zemi jsem srazil zástupy bojovníků. O olympiádě ti můžu vyprávět do skonání věků. Lepšího průvodce nenajdeš. Radim ti dobře, dříve se blížilo má. **Do Olympie se nejezdí jen nejlepší řeční**

atleti, ale i zloději. A pak – lidé tu během olympiády tolik, že se v davu ztratíš jako nic. Doufám, že u sebe nemáš zbraň. To je zakázáno. **Během olympiády se nesmí nikde válčit.** Tak pojď.

Poklona šampionům
Kam půjdeme nejdříve? Tebe k obrovitanské soše Dia, jednomu ze sedmi divů světa. Pokloníš se jeho slávě a velikosti. Zamíříme k Divě oltaři, u kterého naše hry končí i začínají. Právě tady mě i ostatní šampioni vyhlásili vítězi. Než tam dojdeme, něco ti o olympiádě povím. Založil ji prý syn boha Dia samotný Héraklés, největší z našich hrdinů. To byl chlapák! Snad jediný muž, který by se mi v zápasu mohl rovnat. Mimochodem, slyšel jsem, že se ve vašich dobách soulaží i na sněhu, té barské břečce. To mi připadá směšné. **Naše olympiáda se koná každý**

Ilustroval Karel Jerie
Napsal Lukáš Hron

Foto: Wikipedia, Martin-JRK, Shutterstock

8 ČASOPIS 7-8/2012

HLAVNÍ TÉMA

Trest smrti pro každou ženu,
I když se odváží na stadion

[illegible]

Prohraná válka kvůli olympiádě

...en kousek vede si někdo vybral bez-
...pečnější disciplínu. Tady se předvádějí
...oásníci a hudebníci, hluchým rykem
...e přebíjejí trubači. Jejich troubení
...ní krajinou až dolů k řece. Hoood-
...ooodoooooooo! **Síce nikam neběhají!**

Požehnání bohů

Desítky tisíc Řeků schopných boje si tou dobou v Olympii užívaly sportovní zápolení. Věřím, že tohle nejde na rozum zase tobě. Stejně jako to, že v první den olympiády si sportovci chodí do chrámů pro pozeňhání bohů a na oltářích pro svůj úspěch obětují kozu, ovci

a s nikým se nepřetlačují, ale i tak z nich lje pot. Taký mají početné publikum.

oni soutěží o olivové větve a vítězové jsou stejně slavní jako my zápasníci nebo boxerští šampioni. Žádá se ti to divně? Já zase nepochoplím, proč na vašich olympiádách soutěží týmy.

První přece může být vždycky jen jeden sportovec, ne skupina!

porušil olympijský mír, který je nám svatý. Vtrhl na naše území a hrozně se divil, že jeho nekonečné armády nemají spartský král Leonidas s pouhou stovkou věrných. Ptal se: Kde zůstali ostatní řeční bojovníci? Kde by? Na olympiádě!

Požehnaní bohů

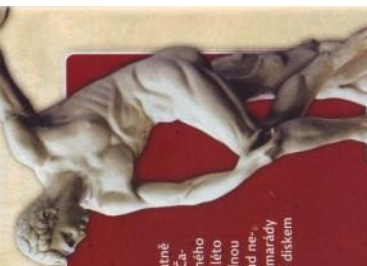
📍 Olympie byla ve starověku velkolepým městem. Nebylo lepší místo, kde by se sportovci z celého Řecka utkali

nebo prase. Věříme totiž, že bez přízně bohů nedokážeme nic. Ať máme natrénováno sebe líp. Já, zápasník Hipposthenés, jsem našel její velkým miláčkem.

Ala že jsme se zapovídali, co? Řád bych ti vypravil, jak jsem jednou rukou složil tlušťocha z Alexandrie. Nebo jak mi makedonský biádky při zázápase chtěl vyloudnout oko, ale já jsem ho odhodlil daleko od sebe jak pytel s olivami. Hóhó, měl pak problém chodit po svých Božehu už nemáme čas. Pospěš ráno na stadion, za chvíli tam začíná běh těžkoodců. To je povídání pro bohy. Poradím ti, kup si k tomu před vchodem slanou rybu. Chutná báječně. A vrad š na vítěze, třeba budeš mít štěstí.

Staň se Discobolem!

Antická olympiáda už je nenávratně pryč, ale díky parádnímu dárku Čechoslovenské republiky ze slavného řeckého diskaře Discobola. Před letošním olympiádem uvidíme. Treba to jednou potvrdit až na olympiádu. Pokud ne, tak smělé cíle, aspoň si s kamarády užijete o prázdninách s létajícím diskem pouštní zábavy!

HLAVNÍ TÉMA

Antická olympiáda v číslech

První antická olympiáda:	776 př. n. l. v Řecku
Počet disciplín:	18
Počet dní:	5
Počet sportovců:	kolem 800
Počet zúčastněných států:	700 městský jen v Řecku plus 250 kolonií kolem Středomořího moře
Počet sportovců v chlapčeské kategorii:	200

Když konečně začnou hry, je to ohromná sláva. Ulicí Olympie jsou časné zrána přepělné návštěvníci - zvědavými diváky, váženými politiky, obchodníky, polkyati mečí, malíři a všelijakou lidskou hroslavé válečníky od nás ze Sparty a uvážlivé filozofy z ostrova Rhodos. **Žen uvidíš jen málo. Do hlediště stadionu totiž vůbec**

Tryskem k cíli

...nosti. Jinak jim hrozí
soutěžící jsou jen muži,
občané.

Určitě pozorujes, jak jsou sportovisti v Olympii velkánská. Najdes zde stadion, dráhu pro vozatajské závody, hrstiště i zápasště. Pojd, mkrneme třeba, jak vypadá závod v běhu. Fanoúci křičí jak pomínuti. To víš, hodně z nich se před stadionem posnilo vinem. Je jich řady přes čtyřicet tisíc a o místa byla jaková tlačence, že nejeden divák si je

Během antických her nesměli Řekové válcit

Sportovci přicházejí. Zástupci blízkých
dalekých končin – z hrady Atén,
ze zapadlé Makedonie, odevšud. Lidi
pouří, je to slyšet až za hory. Sportovci
Ficháží nazí.

Slzy, pot a krev

...inad z toho nejši v rozpa-
...ích? Takový je náš zvyk.
...doupeřime úplně nazí. Těla
...amazaná olejem se na
...tunci krásně lesknou. Proč
...o tak děláme? Už jsem slyšela

Víš, že?

- Slavný vojevůdce Alexandr Makedonský se odmítl olympiádu zúčastnit, když řekl: „Já souperuji jedině s králem.“
- Oštěpem se nebezpečí jen do ruky, ale i na přestoli.
- Zavodím mobila přiléhavě jedině žena: královka bohyně Déméter.
- Do dalky se skákal se zvířátky v ruce, říkalo se jim halterný.
- Disciplina pankration kombinovála zápas a box. Bojovalo se tak dlouho, dokud jeden ze soupeřů neodpadl vyčerpaně. Povolení bylo všechno – jen na odě a pohyblivý orgány se uškodit nesmlo.

čtvrtý rok pěkně na konci léta, kdy se z cest nejvíc praší a slunce vysává ze slabochů poslední zbytky síl. Vydrží jen ti nejlepší. Jen ti se zaslouží palmovou ratolest a olivový věnec. O druhé a třetí v pořadí se nikdo nestará. Vy jim prý dáváte stříbrné a bronzové medaile. Pche, užtěha pro malé děti.

Ženy mají zákaz

Nepokladě mě prosím za pyšného, ale věknu ti, co je třeba udlít, aby ses stal olympijským vítězem. Dost se nadřel. Deset měsíců před zahájením her musel rozhořdit v ženevských roukách zažít dokazovat, že máš dost sil a schopností se olympiádu zúčastnit. Taký to musíš dělat přísnou dietu. Pro mě to byla hračka, jini ale odpadnou. A věř, není mi nič horšího než posměch, který si lidé služí.

U gigantické sochy boha Dia vyhlašovali vítěze klání

Myšlenková mapa – příprava pro učitele:

Olympijské hry				
historie	organizace a symboly	sporty	sportovci	
<u>starověká</u> • Antické Řecko: konaly se v Olympii na poloostrově Peloponés v 8.st.př.n.l. až 5.st.n.l., podle pověsti byl zakladatelem Herakles, konaly se k uctění boha Dia. - sporty: • Běh • Pentathlón (hod diskem, skok do dálky, hod oštěpem, běh na stadion, zápas) • Zápas • Box • Závodý koňských čtyřspřeží • Pankration (kombinace zápasu a boxu) • Běh těžkooděnců • Závodý dvojspřeží mulů • Závodý klusáků • Závodý koňských dvojspřeží • Soutěž trubačů a hlasatelů	• LOH a ZOH • každé čtyři roky • paralympiáda • ceremoniál • olympijská myšlenka • olympijská pochodeň • olympijský oheň • olympijská vlajka • olympijská hymna • olympijské heslo • olympijská přísaha (slib)	LOH: • Atletika • Badminton • Basketbal • Box • Cyklistika • Fotbal • Gymnastika • Házená • Jachting • Jezdecký • Judo • Kanoistika • Lukostřelba • Moderní gymnastika • Moderní pětiboj • Plavání • Pozemní hokej • Skoky do vody • Sportovní střelba • Stolní tenis • Synchronizované plavání • Šerm • Taekwon-do • Tenis • Triatlon • Veslování • Vodní pólo • Volejbal • Vzpírání • Zápas ZOH: • Akrobatické lyžování • Alpské lyžování • Běh na lyžích • Biatlon • Boby • Curling • Krasobruslení • Lední hokej • Rychlobruslení • Saně • Severská kombinace • Short track • Skeleton • Skoky na lyžích • Snowboarding	čestí □ Petra Kvitová, tenis □ Martina Sáblíková, rychlobruslení □ Barbora Špotáková, lehká atletika □ Kateřina Neumannová, běh na lyžích □ Roman Šebrle, lehká atletika □ Aleš Valenta, akrobatické lyžování □ Martin Koukal, běh na lyžích □ Jan Železný, lehká atletika □ Ludmila Formanová, lehká atletika □ čeští lední hokejisté, tenisky □ Tomáš Dvořák, lehká atletika □ Martin Doktor, rychlostní kanoistika	z jiných států • Michael Phelps – plavání • Ryan Lochte – plavání • Usain Bolt – běh 100 m • Yohan Blake – běh 100 m • Justin Gatlin – běh 100 m • Serena Williams – tenis • Roger Federer – tenis • Maria Šarapová – tenis • Jelena Isinbajevová – skok o tyči • Lebron James – basketbal

Myšlenková mapa – příprava pro učitele:

Olympijská myšlenka:

- Antický ideál vyváženosti tělesné krásy a duchovní dokonalosti (kalokagathia)
- Rovnoprávnost všech sportovců bez rasové, politické a náboženské diskriminace
- Demokracie

Olympijská pochodeň a olympijský oheň:

- Připomíná oheň, který podle legendy ukradl Prométheus Diovi a dal ho lidem.
- Pochodeň bývá slavnostně zapálena ve starověké Olympii v Řecku obvykle několik týdnů před zahájením olympiády. Jedenáct žen představuje kněžky. Za pomoci slunečních paprsků zapálí louč. Poté je oheň štafetovým způsobem přenášen po celém světě až do dějiště her

Olympijská vlajka

- Pět prolínajících se kruhů reprezentuje pět kontinentů spojených olympijskou myšlenkou

Olympijská hymna

- Hudební skladba hraná při zahajovacím a závěrečném ceremoniálu OH, (kantáta Spiridona Samarase, autor slov Costis Palamas)

Olympijský slib

- Přednáší sportovec a rozhodčí v průběhu ceremoniálu OH.
- „*Iménem všech závodníků slibuji, že vystoupíme na olympijských hrách jako čestní soupeři, poslušní pravidel, která je řídí, za sport bez dopingu a drog, v rytířském duchu pro slávu sportu a čest našich družstev.*“

Olympijské heslo

- Citius, Altius, Fortius = rychleji, výše, silněji. Vyjadřuje cíl olympijského hnutí, úsilí o neustálý pokrok lidského snažení.

5. Emil Zátopek a jiní čeští olympionici

Téma hodiny: Emil Zátopek a jiní čeští olympionici – informace o nejvýznamnějších českých sportovcích, význam jejich odhodlání, dřiny a pevné vůle, vztah k vlastní zkušenosti žáků, význam jejich sportovního vítězství pro náš národ.

Cíle hodiny:

- Žáci si vybaví poznatky z minulé hodiny o olympijských hrách.
- Žáci dokáží pracovat s textem, klást si otázky, vyjasňovat si a shrnovat nejdůležitější informace v textu.
- Žáci dokáží reflektovat odhodlání, vůli a pocity olympijských sportovců a vlastní zkušenost.
- Žáci dokáží pracovat ve skupině, respektovat spolužáky a pomáhat si navzájem.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

Žáci si v úvodu vybaví poznatky z minulé hodiny. V hlavní části hodiny pracují s textem metodou Skládankové učení. V rámci jedné skupiny pracují s jednou částí textu (kladení otázek, vyjasňování, shrnování), poté se odeberou do druhé skupiny, kde se své spolužáky snaží naučit nové poznatky. Na závěr žáci sdělují, co vše se naučili, a učitel jim klade otázky na porozumění a zároveň otázky k reflektování s vlastní zkušeností.

Pomůcky a materiály:

- text: Emil Zátopek – běžec z jiné planety
- text: 7 největších českých olympioniků
- pracovní list na poznámky

Průběh hodiny:

1. Reflexe z minulé hodiny.

Učitel žákům připomene téma z minulé hodiny, a to OH. Žáci si zopakují hlavní myšlenku OH a zároveň diskutují o tvrdých podmínkách antických sportovců a dřině

dnešních sportovců. Odpoví na otázku, co všechno musí olympijský závodník obětovat, aby byl výborný a mohl se her zúčastnit.

Dále si zopakují, které české olympijské sportovce znají, současné i dřívější.

2. Učitel představí žákům pracovní materiál (3 texty).

Slavní čeští olympionici:

A. Emil Zátopek

B. Alois Hudec, Dana Zátopková, Věra Čáslavská

C. Ludvík Daněk, Jan Železný, Štěpánka Hilgertová, Kateřina Emmons

3. Učitel rozdělí žáky do tří skupin A, B, C. (Žáky lze rozdělit i na více skupin, záleží na učiteli, jak si text rozvrhne, nicméně ve skupině by neměli být víc jak čtyři žáci). Každá skupina dostane jeden materiál, a to každý člen dané skupiny. Např. každý člen skupiny A dostane materiál A, atd. Úkoly:

- a) Text si samostatně přečtete a podtrhnete si důležité informace.
- b) Poté si sednete se svojí skupinou. Jeden z vaší skupiny bude v roli učitele a ostatním bude pokládat otázky k textu. Roli učitele si vystřídáte. Pokud něčemu nebudete rozumět, pokuste si to ve skupině vyjasnit, jinak se zeptejte „pravého“ učitele.
- c) Následně si připravíte stručný souhrn nejdůležitějších informací, které se pak budete snažit naučit své spolužáky v ostatních skupinách. (Každý z vás bude mít tento souhrn). Pozn. Do souhrnu si dej: kdo, kdy, v čem, co musel překonat

4. Poté co budou mít žáci text přečtený, zodpovězený, vyjasněný a shrnutý do nejdůležitějších informací, půjdou každý z vlastní skupiny k jiné skupině spolužáků a pokusí se jim co nejlépe předat své poznatky.

5. Závěrečná reflexe: učitel i žáci společně shrnou získané poznatky. Učitel klade otázky na lepší porozumění:

- Co všechno tito sportovci museli obětovat, aby byli výborní?
- Co myslíš, proč závodí a tvrdě trénují? Co jim sport a vítězství přináší?
- Dokážeš si představit sám sebe na jejich místě? Měl bys také pevnou vůli a odhodlání?
- Dokázal by ses zříct např. televize a hamburgerů a šel bys trénovat?
- Dokážeš si představit pocit vítězství? To, že jsi to dokázal?

- Co ti říká věta: Když něco opravdu chceš, tak to dokážeš.
- Pokus se odhadnout vlastnosti těchto sportovců.
- Jaký je význam vítězství těchto sportovců pro náš národ?

Co by mělo zaznít u žáků v souhrnu:

Skupina A:

Emil Zátopek – vynikající běžec, nejlepší český atlet, 4x zlato (1948, 1952), 18 světových rekordů

- z chudé rodiny, otec chtěl, aby se živil „poctivou“ prací
- těžký trénink, např. v těžkých vojenských botách na čerstvě zoraném poli
- jeho pravidlo: jakmile nemůžeš, tak ještě přidej.

Pokus se odhadnout jeho vlastnosti? (velké odhodlání, pevná vůle, férovost)

Skupina B:

Alois Hudec – 1x zlato 1936 v Berlíně, gymnastika, vyhrál zlato před Adolfem Hitlerem, který nenáviděl Čechy, při české hymně Hitler odešel.

Dana Zátopková – 1x zlato 1952 v Helsinkách, hod oštěpem, manželka Emila Zátopka, před závodem si pro štěstí vypůjčila Emilovu zlatou medaili, Zátopkovi byli miláčky olympiády.

Věra Čáslavská – 7x zlato, gymnastika, 1968 Mexiko – vyhrát zlato a porazit Sověty byl protest proti tomu, že sovětská vojska obsadila naši zemi.

Skupina C:

Ludvík Daněk – 1x zlato 1972 v Mnichově, hod diskem, přes zraněnou páteř a natrženou ledvinu dokázal pevnou vůlí trénovat, až uspěl a získal zlato

Jan Železný – 3x zlato, hod oštěpem, 1992 Barcelona, přes problémy s bolestí zad dokázal v Barceloně hodit světový rekord a vyhrát

Štěpánka Hilgertová – 2x zlato, vodní slalom, 1996 Atlanta, podceňovala se, říkali jí, že zlatou medaili nikdy nevyhraje, přesto to dokázala.

Kateřina Emmons – 1x zlato 2008 v Pekingu, střelba, v Pekingu třefovala vždy jen střed terče, její manžel je Američan, také soutěží ve střelbě, ale často má smůlu.

Emil Zátopek

Napsal Lukáš Hron

Běžec z jiné planety

Řířkal mu lokomotiva. Běhal strojově, jako by se nikdy neměl zastavit. Největší český atlet Emil Zátopek vyhrál na jedné olympiádě hned tři dlouhé závody, to se nikomu jinému nepovedlo. Zátrak, legenda. Byl to vůbec člověk, nebo spíš robot?

Baví tě lenošení? Běžecký génus
Emil Zátopek nevěděl, co to je.

D Vzdávky děl víc, než se po něm chytí. Nestačilo mu trénovat jednoho ostří. Treba na běhání po horách si obouval těžké vojenské boty. Proč? Když pak začal opravdovou vojenskou službu, nohy se mu zdály být obyčejných tenisekších mnohem lehčí. Jiný si na záda naložil mramelku a běhal si po poli jak se zavázal. Jen si to představ, tohle by jen tak někdy neudokázal. Jenže Emil byl voják, nikdo jiný nešláhl.

Nikdo nečekal, že Zátopek vyhraje i maraton. Ale povedlo se. Druhý za ním skončil Argentinec Gorno

0 AUGUST 7, 2012

➤ při běhu Zátopek vypadal, jako by trpěl

A vždycky se řídil pravidlem: Jakmile nemůžeš, tak ještě přidej. Díky tomu dosáhl na největší úspěch českých atletů všech dob – na olympiádě v roce 1952 byl nejrychlejší v závodech na 5 kilometrů, 10 kilometrů i ve 42 kilometrů dlouhém maratónu. Jen aby bylo jasno: když atleti běhají na stadionu, jedno kolečko má něco pod půl kilometru. Teď

Žádné běhání!

Jako malého ho přitom sport nezajímal. Narodil se do chudé rodiny. Jeho táta byl přísný chlap, ruce samé kůže. Smile znovu se

Šampione, k lopatě!

Po stavbních olympijských výhrách byl v tehdejší zemi za Boha. Jenže brzy se z opě-
rovaného Enla Zlatopška stal vyvrhel.
V roce 1968 vrátil do Československa
světová armáda a udělala veskerou svo-
bodou. Zlatopšek se to nelibilo a dovolil si
to říci i před lidmi. Rychle na to doplatil:
přišel o práci, dostal vyhazov z armády.
Olympijský šampion musel odloženou
moneterný a začít kopat studny. Když ho
nakonek jako jednu spáčil španělský novinář,
na místě se rozplakal. Taková ostuda! Bě-
žecko! Běžecko! Běžecko! Běžecko! Běžecko!
po dvaceti letech.

učitel? Nazul si prošmajdané kecky
a vyběhl. Najednou to poprvé

ucítil. Tu touhu, které se nemohl
zabavit. Vyhrát. Vyhrát! VYHRÁT!

Když pak během 2. světové války v jednom závodě porazil několik sebevražedných německých vojáků, uznal to i táta. To Emilovo báhání má něco do sebe.

➤ Mnohokrát stál Zátopek na nejvyšším stupínku

Hrozivá tvář

Pohled na běžícího Zátopka by tě asi vyděsil. Při běhu se šklebil tak hrůzně, jako by mu někdo lil na záda kyselinu. A nejen to – při každém dalším kroku podivně

prava, doleva, doprava. Kdyby se tenkrát v Česku točily horory, dostal by hlavní roli „Jsem bžtec, ne krasobruslař“, vysvětloval Zátopek. Bylo mu jedno, jak při běhu vypadá.

Na jeho strašidelný výraz si brzy zvykl celý svět. Nejdrív byl nejlepším v republice, pak se ho začala bát Evropa a v roce 1948 poprvé vyhrál olympiádu. Ten největší úspěch ale přišel o čtyři roky později na olympiádě ve finských Helsinkách. Emil tam jel i se

svou manželkou
Danou, velmi
dobrou ošťař-
kou. Každý čekal,
že nějakou medaili domů přiveze. Ale že
budou tři a navíc všechny zlaté? Tomu
by nevěřil ani největší snilek.

Těžký trénink

Běžel hned tři dálkové běhy. A celý svět zíral, jak pašák Emil poráží jednoho soupeře za druhým.

přítom tohle pro
něj byla hračka.

Tu pravou dřinu
si užil doma za
barákem, když
nazul neformálně vo-

✓ Soupeři byli zvyklí pozorovat jen Emilova záda

7-8/2012 **CASTRO** 51

Emila Zátópka

Narodil se: 19. září 1922

Zemřel: 21. listopadu 2000
Kdo to byl: nejlepší český atlet všech dob
Ocenění: 4x zlato z OH, 1x stříbro z OH
3x mistr Evropy, držitel 18 světových rekordů a medaile Pierra de Coubertina

kelný závod. Bez zvláštní přípravy
si na něj nikdo netroufne. Že
tuhle dálku Zátopek nikdy před
tím neběžel? No a co...

Stádlu vymyslel chytrou taktiku – běžet s Američanem Petersenem, maratónským rekordmanem. Držel se ho jako přílohu, a když pak najednou přidal, Petersen jenom zalapal po dechu. Kde ten časový rekord? Čech bere sílu? Úžasné, Emil ten časový rekord vyhrál! Třetí záda, třetí olympijské vítězství. Fínové o tomto legendárním vítězství nadšeně vypráví ještě po padesáti letech. Emil, kluk z chudé rodiny, dobře věděl. Ta dílna měla smysl. ■

Tak trochu jiný závodník

První závod byl jasný už od startu. Na Čechovo tempo nikdo neměl. První zlato, první olympijský rekord. Ve druhém závodu měl pět silných soupeřů. Všechny ke konci předhlonil jak vltř.

Brita Chatawaye tak ohromil, že zakoptl o obrubník a těsně před cílem upadl. Druhé zlato, druhý olympijský rekord. Tohle by každému stačilo. Ale my víme, že Zátopek nebyl jako každý. **Rozhodl** se zaběhnout i maraton. Je to pe-

7 největších českých olympioniků

Napsal Lukáš Hron

Alois Hudc

Olympijské medaile: 1 zlatá
Sport: gymnastika
Nejhlavnější závod: olympiáda 1936 v Berlíně

Všude hákové křivky. Vojská. Na tribuně nacistický vůdce Adolf Hitler, který v hlavě nosí plány, jak zničit Československo. A jeden z Čechů, které tak nenávidí, před nim právě vyhrává olympijské zlato! Alois Hudc byl takový pašák, že olympiádu vyhrál přímo v srdci nacistického Německa. Všechno bylo připravené na triumf gymnasty s hákovým křivem na prsou. Lozbohodí, kteří Němcům nadávali. Jeden z pět bratrů Hudcových ale uměl nejen chytat psůny holýma rukama, ale i pořádně natávk Hitlera. „Když hráli českou hymnu, Hitler přelín vztěky utek!“ vzpomínala Hudcova žena Josefa.

Dana Zátopková

Olympijské medaile: 1 zlatá, 1 stříbrná
Sport: hod oštěpem
Nejhlavnější závod: olympiáda 1952 v Helsinkách

Jenom chvíli před tím vyhrál její manžel Emil závod na 5 000 metrů. Dana si pomyslela: „Když to dokázal on, proč bych nemohla i já?“ Potkala ho těsně před závěrem a zlatou medaili si od něj vypořila. Pro štěstí. Pak už jen pevně stiskla oštěp, máchala a hned prvním hodem si zajistila vítězství. Tohle nikdo nečekal! Manželé Zátopkovi se stali miláčky olympiády. Tenkrát v Helsinkách 1952 získali dohromady čtyři medaile, všechny za první místo. A co se stalo s Daniným vítězným oštěpem? Emil ho jednou doma vzal, zabrousil mu špičku, nasadil na něj smeták a udušal z něj koště. Dana s ním do dnes uklízí.

Věra Časlavská

Olympijské medaile: 7 zlatých, 4 stříbrné
Sport: gymnastika
Nejhlavnější závod: olympiáda 1968 v Mexiku

Myslela, že na olympiádě jde vždycky jen o sport? Není to pravda. V roce 1968 obsadila sovětská armáda celou naši zemi. Jen dva měsíce poté se konala olympiáda v Mexiku, na které česí sportovci soupeřili třetí s se Sověty. Především ty toužili porazit. Nejvíc je polovrtla blondáta Věra, která v Mexiku získala šest medailí. To byla pomsta! Když hráli po jedné z gymnastických soutěží sovětskou hymnu, krásná Česka odvrátila tvář a smutně se dívala do země. Othromila banóšky na celém světě.

☛ Hry v Berlíně si užíval i nacistický vůdce Adolf Hitler. Když ale viděl vyhrát sportovce z nenasádivého Československa, pořádně zuřil.

Taky fandíš českým sportovcům? Křičíš radostí, když vyhrájí? Jestli ano, tak hned pochopíš, co je tohle za bore. Časostroj připravil hitparádu sedmi největších českých olympioniků, kteří na letních hrách slavně porazili zbytek světa. Chybí mezi nimi jen Emil Zátopek, o kterém si přečteš na straně 50

Ludvík Daněk

Olympijské medaile: 1 zlatá, 1 stříbrná, 1 bronzová
Sport: hod diskem
Nejhlavnější závod: olympiáda 1972 v Mnichově

4

Prásk! Hrozná rána. Hadačij disk! Daněk se s komárádem vrátil na motorce ze závodu, ale v zatáčce jim to ukročilo a česně narazil do stromu. Vypadalo to strašně. Doktorů křik: „Máte zraněnou páteř a natřeno lečmu. Na sport zapomenete.“ Mohutnému Ludvíkovi bylo do pláče. Nemysli si, talit chlapí mají občas v očích slzy. Ale protože byl bojovník, s diskem to za čas znovu zkusil. Bolelo to jako čert, jenže Daněk byl turdšák. Žádná slečinka. Na první olympiádě získal stříbro, na druhé bronz, tu třetí v Mnichově vyhrál. Bored!

Jan Železný

Olympijské medaile: 3 zlaté, 1 stříbrná
Sport: hod oštěpem
Nejhlavnější závod: olympiáda 1992 v Barceloně

5

Leť, dál, co nej dál, nepadej ještě! Když se oštěp Jana Železného zaryl do země, český atlet jásl. Vypadalo to, že tenhle hod mu na olympiádě 1988 musí přinést zlatou medaili. To by ho Fin Korjus musel překonat posledním hodem. Frnkkl! Finův oštěp se vzněs do vzduchu, plachtí a plachtí, nepadá, dlouho nepadá... Bylo jasno – vyhrál korjus. Železný skočil „až“ druhý. K vzteku. Čekat do další olympiády? To se snadno řekne, jenže Honzu čím dál víc bolela záda, spíš to vypadalo, že se sportem sekne. Hry v Barceloně 1992 nakonec stihl jen tak tak. Výsledky? Stál za to! Železný přehodil světový rekord a vyhrál. A zlatou medaili získal i na dvou dalších olympiádách.

Kateřina Emmons

Olympijské medaile: 1 zlatá, 1 stříbrná, 1 bronzová
Sport: střelba
Nejhlavnější závod: olympiáda 2008 v Pekingu

7

Jestli si někdy s kamarády hraje na indický a koboj, tahle holka by si s vámi užila. Lepší pistolníci nenajdeš! Nevie se s puškou v ruce vytáhná na olympiádě v Pekingu. Bum, bum, bum – v jednom kole vytvořila od začátku až do konce jenom střed terče. A hrála se česká hymna. To její manžel American Matthew je vyhlášený smolař. Na olympiádě 2004 přišel o zlato, protože se při posledním pokusu spíetl a střelil na soupeřův terč. O čtyři roky později už taky skoro slavil, ale na poslední chvíli se mu rozklepaly ruce a zase všeho sklazil. Vidíš to. A pak, že jsi nervózní jen před zkoušením u tabule!

7-4/2012 CASASIA

Štěpánka Hilgertová

Olympijské medaile: 2 zlaté
Sport: vodní slalom
Nejhlavnější závod: olympiáda 1996 v Atlantě

6

Pokud máš někdy pocit, že se ti nic nedáří, a ze všeho je ti do pláče poslední si přiblíž Hilgertová. Omála byla v kajaku škorová, krouha dravé řeky. Ale na opravdu velký úspěch dlouho čekala. Už si přestávala věřit. „Jvstela jsem si, že jsem úplně k ničemu“, přiznává. I když jela na olympiádu do Atlanty, všude kolem sebe slyšela. „No jo, na vodě to umí. Ale zlatou medaili nikdy v životě nevyhrála. Tak dobrá zase není.“ Pak ale pádem hrabla do vln indánské řeky Ocoee a sjela ji nejrychleji ze všech. Bravo! Za čtyři roky vyhrála olympiádu znovu. Dobře si to zapamatuj! Když něco opravdu chceš, tak to dokážeš.

FOTO: ČTK, Wikipedia

6. Bitva u Thermopyl

Téma hodiny: Bitva u Thermopyl – informace o významné řecké bitvě, význam odkazu této bitvy – morální vítězství odvahy a statečnosti a smyslu pro povinnost, promítnutí vlastní zkušenosti v rozhodování.

Cíle hodiny:

- Žáci dokáží najít v textu podstatné informace a vytvořit otázky, jejichž odpovědi jsou přímo v textu nebo jdou hlouběji do textu.
- Žáci dokáží spojit získané informace s vlastní zkušeností a najít hlavní poselství textu.
- Žáci dokáží pracovat ve skupině, respektovat jeden druhého a vzájemně komunikovat.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

Metoda QAR. V úvodu se žáci seznamují s textem – s nadpisy, dodatkovými texty, obrazovou přílohou. V této části hodiny učitel modeluje žákům metodu QAR, tedy jak klást otázky různého typu a hledat na ně odpovědi. Co znamená: *přímo v textu, myslí a hledej, autor a já, jenom já*. V další části hodiny učitel přečte žákům text a žáci se poté pokusí ve dvojicích sami vytvořit otázky metody QAR a odpovědět na ně. V závěru hodiny žáci formulují hlavní myšlenku textu.

Pomůcky a materiály:

- Text: Krvavá řež u Thermopyl
- Pracovní list – otázky metody QAR

Průběh hodiny:

1. Učitel připomene žákům jednu větu z článku Starověká olympiáda: *Řekové kvůli olympiádě prohráli památnou bitvu u Thermopyl, kdy perský panovník Xerxes porušil olympijský mír*. Jaká to tedy byla bitva?

2. Práce s dodatkovým textem a obrazovou přílohou:

Učitel rozdává žákům text Krvavá řež u Thermopyl a vyzve žáky, aby si přečetli všechny nadpisy a komentáře k obrázkům. Poté jim klade otázky:

Co myslíte, proč se jejich prohra stala tím největším vítězstvím?

Co znamená obrovská přesila? Dokázal by ses ty postavit obrovské přesile?

Co znamená: ... *téměř žádný nepřežil*? Jak to tedy asi bylo?

Jaké vlastnosti museli mít řeční bojovníci, když se postavili obrovské přesile?

Co znamená falanga a hoplít?

Komu se říkalo Nesmrtelní a proč?

Jaký král byl Leonidas? Odhadni jeho vlastnosti.

Jaký král byl Xerxes? Odhadni jeho vlastnosti.

Pozn. Protože dále budou žáci pracovat metodou QAR, je dobré mít vzorové otázky napsané na tabuli a modelovat na nich dané typy otázek. Viz následující tabulka.

Tabulka otázek metody QAR:

V TEXTU		V MÉ HLAVĚ	
právě tady	mysli a hledej	autor a já	jenom já
Odpověď najdeme na jediném místě v textu.	Čtenáři musejí přemýšlet a hledat, odpověď je na více místech v textu.	Odpověď v textu není. Aby čtenář mohl odpovědět, musí přemýšlet o tom, jak souvisí text, který čte, s věcmi, které zná.	Odpověď v textu není. Čtenáři potřebují k tomu, aby odpověděli na otázku, použít svých vlastních myšlenek a zkušeností.
př. Co znamená falanga a hoplít?	př. Co znamená <i>téměř žádný nepřežil</i> ? Jak to tedy bylo?	př. Jaké vlastnosti museli mít řeční bojovníci, když se postavili obrovské přesile?	př. Dokázal by ses ty postavit obrovské přesile?

3. Učitel přečte žákům text nebo si ho žáci přečtou samostatně.

4. Schéma: Učitel společně se žáky vytvoří schéma faktů v článku pro lepší orientaci.

Bitva u Thermopyl - Roku 480 př. n. l., bitva mezi jednotkami řeckých městských států a vojsky mocného perského krále Xerxa - Peršané nemohli přes moře, kde bylo athénské loďstvo, museli jít po souši přes soutěsku Thermopyly (česky Horké brány) - Dva dny trpěli Peršané veliké ztráty, pak Řek Efialtés zradil své krajany

- Řekové podlehl po třech dnech a způsobili Peršanům obrovské ztráty
- Tato prohra byla velikou vzpruhou pro ostatní Řeky a v následné bitvě ve vnitrozemí Řekové zvítězili a tím zachránili další osud Evropy a řecké demokracie
- Tato řecká prohra byla také velkým morálním vítězstvím odvahy a statečnosti a smyslu pro povinnost

5. Žáci pracujíc ve dvojicích. Pokusí se do pracovního listu vytvořit otázky metody QAR k článku. Učitel pracuje jako konzultant. (viz rozbor textu)

6. Formulujte hlavní myšlenku tohoto příběhu.

Např. Řeční bojovníci jsou dodnes chápáni jako vzor ztělesněné odvahy, statečnosti a splnění povinnosti. Několikadenní odpor mnohonásobně slabšího řeckého vojska a těžké ztráty, které Peršané utrpěli, nebyly pro Řeky porážkou, ale naopak vzpruhou. *Jejich prohra se v očích historie stala tím největším vítězstvím, statečné Spartany si pamatujeme už dva a půl tisíce let.*

7. Jak ty by ses rozhodoval, kdybys byl na místě krále Leonida?

8. Pokus se vlastními slovy říct, co všechno jsme se dnes dozvěděli.

Rozbor textu – příklady otázek a odpovědí:

Možné otázky:	metoda QAR	Odpovědi:
1. Jaká byla záminka perského vojenského tažení a jaký byl skutečný důvod?	autor a já	1. Záminka: Řekové vyhnali Xerxovy spojence. Skutečný důvod: rozpínavost Xerxa a prohraná předchozí bitva.
2. Kdyby Řecko prohrálo, vypadala by Evropa dnes jinak. Co myslíš, jak?	jenom já	2. Ovlivněná Dálným východem, možný zánik řecké kultury a demokracie, totalitní vláda Xerxa.
3. Řecko se postavilo tehdejší supervelmoci a nakonec vyhrálo. Jací byli tedy Řekové?	autor a já	3. Hrdí na svou vlast, stateční, odvážní. Rivalové (Sparta a Athény) se v nebezpečí spojili.
4. Předchozí bitva byla roku 490 př.n.l. u Marathónu. Co nám ji dodnes připomíná?	autor a já	4. Sportovní disciplína maratón, 42 km.
5. Proč Xerxes po této prohrané bitvě připravoval další armádu 10 let?	autor a já	5. Dostatečný počet vojáků a výzbroje a postavení lodí.
6. Který čas k útoku si Xerxes tentokrát vybral? Která významná událost probíhala v Řecku?	přímo tady	6. Antická olympiáda, během této události se nesmělo válčit.
7. Co to byla Leonidova osobní garda?	přímo tady	7. 300 nejlepších a nejvěrnějších válečníků.
8. Jaký postup Řekové při obraně proti Xerxovi zvolili?	mysli a hledej	8. Athénský generál zablokoval úžinu pro perské vojsko, spartský král Leonidas se postavil Peršanům v úzké soutěsce Thermopyly.
9. Proč byly Thermopyly výhodné obranné místo?	mysli a hledej	9. Velmi úzká soutěska, kudy mohli Peršané procházet postupně a Řekové se jim mohli s menším počtem bojovníků dobře postavit.
10. Co myslel Leonidas větou: „Ať přijde a vezme si je!“	autor a já	10. Řekové budou bojovat, dobrovolně mu zbraně nedají.
11. Jaké vlastnosti měl asi muž, který odpověděl: „Skvěle, alespoň budeme bojovat ve stínu.“	autor a já	11. Byl statečný, nebál se, udělal si z Peršanů legraci.
12. Co je to falanga a jak Řekům pomáhala?	mysli a hledej	12. Soudržná formace se štíty (viz obrázek), Peršané ji nemohli prorazit, Řekové je mohli kopími zabít.
13. Jakou lstí dokázal Xerxes obejít řeky?	mysli a hledej	13. Uplatil Řeka Efialta, pasáka koz, který mu poradil jinou cestu, do zad řecké armády.
14. Co si myslíš o Efialtovi? Jakou měl asi povahu?	autor a já	14. Byl to zrádce, který prodal svou čest a své krajany za peníze.
15. Kdo to byli Nesmrtelní?	přímo tady	15. Nesmrtelní byla Xerxova elitní garda deset tisíc válečníků, když některý zemřel, ihned ho nahradil někdo jiný.
16. Proč bylo odejít z bojiště proti spartskému zákonu? Co by asi čekalo vojáka, který by takto odešel?	autor a já	16. Čest, hrdost a statečnost spartských bojovníků; kdo by odešel, čekal by ho výsměch a smrt za zradu.
17. Leonidas poslal spojence domů, zůstali s ním jen ti nejvěrnější. Jak by ses zachoval ty? Zůstal bys nebo bys odešel?	jenom já	17. Žáci odpoví sami za sebe.
18. Peršané sice zvítězili, ale jejich morálka dostala pořádnou ránu. Proč?	autor a já	18. Zvítězili za cenu velkých ztrát, viděli, že Řekové jsou lepší bojovníci než oni sami.
19. Co znamenala prohra u Thermopyl pro ostatní Řeky?	přímo tady	19. Pro ostatní Řeky to nebyla prohra, ale vítězství řecké statečnosti a odvahy, znamenalo to pro ně velkou vzpruhu do další bitvy, kterou vyhráli.
20. Proč je prohra Řeků u Thermopyl tím největším vítězstvím?	autor a já	20. Příběh krále Leonida a jeho věrných je známý dodnes, dodnes obdivujeme jeho statečnost, smysl pro povinnost a odvalu položit život za svou zemi.

Mapa (pro lepší představivost):

Text:

Krvavá řež u Thermopyl

300 spartských bojovníků se postavilo obrovské přesile

Byla to bitva tak krvavá, že ji téměř žádný z řeckých obránců nepřežil. Jejich prohra se ale v očích historie stala tím největším vítězstvím. Tři sta statečných Spartanů a jejich spojenců si jako hrdiny pamatujeme už dva a půl tisíce let

Více než padesát let obdivovali roztroušené řecké státy Perské říši a její vojenské přesile. Řecko-perské války rozhodovaly nejen o budoucnosti Řecka, ale celé Evropy. Když tehdy řecko prohrálo, vypádl by dnes starý kontinent úplně jinak.

Mocná Persie
Persie byla v 5. století př. n. l. supermoc. Rozkládala se na velkém území severní Afriky, Asie i Evropy. Ale to ji nestálo. Zluzk měla i na řecké státy, především Athény a Spartu. A postupně si v nich získávala vliv. **Stavilo**

○ Řecká falanga byla neprostopupná hradba kopí a štítů pěšáků

již k tomu zlato, sliby a pár řeckých politiků, kteří se nechali uplácet. Jenže to si mnozí řečtí občané nenechali libit. Hříbné politiky vyhnali a perskému králi Dareiovi vzikázali, aby si lidové řečeno trhlul nohou.

Jaká byla jeho odpověď? Trestná výprava a první velká válka Athén s Persií. Athénané se ale nenechali zadržet. Rozpínavému králi uštědřili roku 490 př. n. l. v bitvě u Marathonu zdrcující porážku. Ano, tam odtud přý běžel posel celých 42 kilometrů zvěstovat vítězství. Co nedokázal Dareios, se rozhodl provést jeho nejschopnější syn Xerxés, který nastoupil na trůn po otcově smrti. A opřel se do toho pořádně.

Obří armáda
Ponistu připravoval deset let. Nakonec proti řecku poslal největší armádu jakou svět do té doby

Foto: Shutterstock, Wikipedia, Warner Bros

44 CASASIO 6/2012

Athénská flotila v zádech

Athénský generál vymyslel chytrý plán. Se svým loďstvem zablokoval ústíu Artemisium. Peršané tak nemohli přepřít vojsko do Řecka loděmi a museli plout po svých. A to přes jedno ukruté úzké místo! Pro bitvu si Řekové vybrali souostroví Thermopyly (česky Hořké brány).

Jednu stranu tvořil neschůdný útes a druhou příkrý pád do bouřlivého moře.

Byla to jediná cesta do Řecka po souši. Cestou tam sešbíralo tři sta Spartanů tolik spojenců, kolik jen mohli. Nakonec po jejich boku stálo sedm tisíc dalších Řeků. Dost na to, aby dokázali soustředku o šíře sotva sto metrů utéct. Když Peršané dorazili, nevěděli, že takové bláznovství myslí Řekové vážně. Vyslali posla, aby vyjednal kapitulaci, ale nebylo to dlouhé handlování. Když posel řekl: „Král Xerxés chce vaše zbraně“, Leonidas neobjasně odpověděl: „Ať přijde a vezme si je!“ Negotium ani výhrůžky, že až perští lukostřelci vystřelí, jejich šípy zastíní slunce. Jeden ze spartských mužů prý odpověděl: „Světě, ale proč budeme bojovat ve stínu.“

Leonidas

Byl jedním ze dvou králů, které Sparta měla. Už v mládí byl velkým slunem a v boji i atletice vynikal nad ostatní. Neobklopoval se pohodlím a luxusem, ale naopak na válečných výpravách spal na zemi. Navíc stále trénoval se svými muži a nechtěl po nich nic, co by nedokázal sám.

Jako v mýtnu na maso

Následoval perský útok a neuvěřitelný masakr Peršané jen zřítli. Měli sice odvahu, ale to nestačilo. Byli trénovaní pro boj v otevřených pláních, bez brnění a s lehkým vybavením. Řekové byli naopak oděni do těžkých bronzových zbrojí a chránili se natěsnané maso a bojovníci dlouhými kopími. Ještě muži a tři řady dosáhli na nepřítel. A když se proti nim tryskem rozběhli, narazili do něj jako koule do kužele. Část Peršanů skončila udupaná pod řeckými nohama, část popadala do moře. Taková byla síla soudržné formace známé jako falanga. Spartané ji cvičili každý den.

Peršané nemohli odolat.

Sparta i Athény si vždycky šly po křiu, nyní se ale začaly připravovat na společnou obranu. Jenže... Zrovna přišel čas olympijských her a systém karmela. Spartané měli

o milionu mužů! Jeho dnešní kolegové jsou ale strážníci. Dřív se někde učila sto až dvě stě tisíc. I tak to ale byla obrovská přesila, které Řekové nemohli odolat.

Sparta i Athény si vždycky šly po křiu, nyní se ale začaly připravovat na společnou obranu. Jenže... Zrovna přišel čas olympijských her a systém karmela. Spartané měli

Takzvaná korintská přílbina byla základem kusem brnění řeckého pěšáka

v této době zakázáno válčit. Nikdo nesměl zvednout zbraň k obraně. A pokud šlo o dodržování zákonů, byli naprosto fanatičtí. Nakonec kráť dovolili králi Leonidovi výjímku. Směl si vzít svojí osobní gardu tří set nejlepších válečníků. Měli zadržet Peršany tak dlouho, dokud svátek neskončí a Spartané budou moci vyrazit do boje. Předem se počítalo s tím, že se nikdo z nich nevrátí.

Na Řecko se valila největší armáda, jakou kdy svět viděl

> SLAVNÁ BITVA

den. Pro Peršany to byla bolestivá novinka. Xerxés vrhl na řecký ústí vojsko za vojskem, ale každá z nich se rozbila v záplavě krve.

Efiatova zrada

Byl druhý den bitvy. Zemřely už tisíce Xerxových nejlepších mužů a Peršanům se stále nebláhlo slangu zničit. Mocný král ztrácel trpělivost. A pak se objevil Řek Efialtes, pasáček koz. Stačilo mu ukázat zlato a ochotně zradil své krajany. Prozradil Peršanům, že průsmykem vede ne jedna, ale dvě cesty.

Úzká horská pěšina se vinula mezi skalami a mířila do zad řecké armády. Xerxés vyslal své Nesmrtelné. Když Leonidas zjistil, že se mu zad valí deset tisíc nepřátel, udělal různé rozhodnutí. Všechny spojence poslal domů, aby u Horých bran zbytečně nezemřeli. Asi tisícovka jich odmítla odejít a zůstala. Král pak se svou gardou

dozadu. „Vrát se se štítem, nebo na štítě.“ To znamená buď žít se štítem v ruce, nebo mrtvý přinesený na štítě spoluobčiny. Navíc spartští věšci před výpravou prorokovali, že „když zemře král, Sparta přestane“.

Leonidas neměl na výběr.

Porážka? Ne, vítězství!

Třetí den bitvy byl poslední. Střela se hrozná reč. Když se řeckým zlámal kopí, vytáhli krátké bronzové meče. A když se otupily i ty, bojovali pěšáci a zubu. Leonidas padl pod svou šíjí a s ním i jeho garda. Za dva tisíce mrtvých Řeků, kteří zde během tří dnů padli, však Peršané zaplatili

Proti řecké falange neměli lence oděni Peršané mnoho šancí

desetitisíobné ztráty a jejich morálka dostala pořádnou ránu.

To se ukázalo jako velmi důležitě. Pro Řeky to totiž nebyla porážka, ale naopak vítězství a vzpruha. Když pak později perské vojsko dorazilo do vinutí, čekala ho sjednocená armáda mnoha řeckých měst. 40 tisíc Řeků pak drtivě porazilo na 100 tisíc Peršanů v bitvě u Platiji. Tím se perská invaze definitivně rozpadla a Řecko bylo zachráněno.

Pokud tě tato bitva zajímá, mrtví na řím 300: Bitva u Thermopyl. Ber ho ale s nadhledem.

Pracovní list:

BITVA U THERMOPYL				
V TEXTU		V MĚ HLAVĚ		
právě tady	myslí a hledej	autor a já	jenom já	
Odpověď najdeme na jediném místě v textu.	Čtenáři musejí přemýšlet a hledat, odpověď je na více místech v textu.	Odpověď v textu není. Aby čtenář mohl odpovědět, musí přemýšlet o tom, jak souvisí text, který čte, s věcmi, které zná.	Odpověď v textu není. Čtenáři potřebují k tomu, aby odpověděli na otázku, použít svých vlastních myšlenek a zkušeností.	

7. Známá rčení

Téma hodiny: Známá rčení - význam rčení v promluvě, jejich vznik, správné použití a ponaučení do vlastního života.

Cíle hodiny:

- Žáci si vybaví dosavadní znalosti o rčení a uvedou i příklady.
- Žáci porozumí textu, dokážou k němu pokládat otázky, vyjasňovat a shrnovat.
- Žáci si dokáží vzít ponaučení do vlastního života.
- Žáci dokáží pracovat ve skupině, komunikovat a dohodnout se na společném produktu.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

V úvodu jsou žáci seznámeni s tím, co to je rčení. Pokusí se vybavit si rčení, která znají, některá rčení jim může nabídnout i učitel. Poté zpracovávají ve skupinách text: Proč se říká ... aneb z historie známých rčení, každá skupina jedno rčení. Při tomto zpracovávání si pokládají otázky, vyjasňují, shrnují. Následně vytvoří prezentaci daného rčení pro třídu, v této prezentaci uvedou, co rčení znamená, jak vzniklo a příklad ze svého života, rovněž uvedou, jaká ponaučení si vzít ze rčení pro sebe. Jako doplňkový rozbor textu jsou uvedeny další otázky, které může učitel se žáky prodiskutovat. Výstupem z hodiny je prezentace pro třídu zpracovaná na čtvrtce.

Pomůcky a materiály:

- Text: Proč se říká ... aneb z historie známých rčení
- Pracovní list
- Čtvrtka, obrazová příloha atd. na tvorbu prezentace

Průběh hodiny:

1. Učitel uvede téma hodiny: Rčení. Co je to rčení? (Krátká průpovídka, která vyjadřuje nějakou životní zkušenost.) Znáte nějaká rčení? A co znamenají?

Příprava pro učitele – příklady a vysvětlení rčení:

Pozn. Pouze příklady – není nutno uvádět vše.

Achillova pata: znamená zranitelné místo. Achilleus byl synem řecké bohyně, která ho po narození ponořila do bájně řeky tak, aby ho nikdo nemohl zasáhnout, při tom ho držela za patu, to bylo jeho jediné zranitelné místo, do něho byl zasažen a zabit při Trójské válce.

Boj s větrnými mlýny: znamená boj s přeludem vlastní fantazie nebo souboj nerovných sil, tedy předem prohraný boj. Hrdina románu Don Quijote de la Mancha měl představu, že větrné mlýny jsou obři a snažil se s nimi neúspěšně bojovat.

Kolumbovo vejce: označuje problém, jehož řešení se zdá být snadné, ale vyžaduje důvtip a rozhodnutí. Kolumbus byl objevitel Ameriky. Když se vrátil ze svých cest, jeden člověk prohlásil, že jeho cesta vlastně nebylo nic obtížného. Kolumbus vzal vejce a požádal toho pána, aby ho postavil na špičku. On ani nikdo jiný to nedokázal, Kolumbus tedy vzal vejce, nakrápnul ho a poté ho na špičku postavil.

Po bitvě je každý generál: znamená, že zpětně a s více informacemi se zdá složité rozhodování jednoduché.

Šalamounské rozhodnutí: vyjadřuje nečekané a moudré rozhodnutí ve zdánlivě neřešitelném problému. Král Šalamoun je uváděn jako jeden z nejmoudřejších králů všech dob.

Být v sedmém nebi: znamená pocit velkého štěstí a blaženosti. V křesťanství znamená sedmé nebe nejvyšší patro nebeské říše, kde člověk prožívá pocit blaženosti a kam se dostanou jen ti nejhodnější.

Rozetnout gordický uzel: vyjadřuje složitou situaci, kterou lze vyřešit rozhodným jednoduchým způsobem. Alexandr Veliký (334 př.n.l.) se nezdržoval rozplétáním složitého uzlu, kterým byl přivázán vůz, jednoduše vytasil meč a uzel rozsekl.

Ikarův pád: znamená náhlý pád v postavení člověka jako důsledek vlastní chyby či nekázně. Ikarus a jeho otec Daidalos se snažili opustit ostrov Kréta tak, že si vyrobili křídla slepená z vosku a ptačích per. Ikarus neposlechl otce, aby nelétal vysoko ke slunci, protože by se mu rozpustil vosk. Nakonec spadl do moře a zahynul.

2. V následující části hodiny učitel rozdělí žáky na čtyři skupiny (možno i na víc skupin, pokud si učitel připraví historii dalších rčení, záleží na počtu žáků ve třídě). Úkolem každé skupiny bude zpracovat jedno rčení z daného textu. A to:

- Přečíst si text, klást si otázky, vyjasňovat si, shrnout podstatné informace, prezentovat podstatné informace třídě.
- Vytvořit na čtvrtku výstup.
- Při výstupu žáci uvedou, co dané rčení znamená, jak toto rčení vzniklo, uvedou příklad, kdy by se hodilo ho vyslovit, a řeknou, zda někdy podobnou situaci zažili ve svém životě, a pokusí se vyslovit ponaučení do života.

3. V hodině je ještě možno rozebrat otázky týkající se morálního aspektu v příbězích. (viz poznámky v návrhu řešení pro prezentace.)

4. Žáci prezentují své přísloví před třídou. Po prezentaci proběhne diskuse, zda i ostatní žáci zažili nějakou situaci, při které by bylo vhodné toto rčení vyslovit. Učitel řídí diskusi, zároveň může uvést i vlastní zkušenosti.

5. Výstupy se vystaví na nástěnce.

Návrh řešení pro výstupy:

Danajský dar

Znamená: Danajský dar je takový dárek, který přináší jen potíže a starosti, ale ne užitek a spokojenost.

Vznik: Řekové nemohli dobýt město Troja, a tak vymysleli lest. Dali Trojanům dar v podobě velkého trojského koně, kde byli tajně ukrytí vojáci v čele s Odysseem. Trójané věřili, že kůň je omluvou a darem na usmířenou, a tak si ho přivezli do města. V noci z koně vyskákali vojáci a město dobyli.

Příklad: Dárek v podobě křečka, který se mi nelíbí, musím se o něj starat a nemůžu se s ním ani pomazlit, protože by mi utekl.

V mém životě: sami žáci

Ponaučení: Nedávat nikomu dárky, které se nelíbí a jsou pro něj spíše problémem. Dárek má přinášet radost. Hledět na to, co komu přináší radost, a pak se rozhodnout

pro nějaký dárek.

Pozn. Možno rozebrat otázku lsti a důvtipu v příběhu. A otázku důvěry v dar od nepřítele.

Sisyfovská práce

Znamená: Sisyfovská práce je opakující se zdoluhavá práce, která nemá smysl.

Vznik: Podle řeckých bájí byl Sisyfos muž chytrý, ale také drzý a prohnaný. Bohové se ho po jeho smrti rozhodli potrestat tak, že musí po celou dobu na věčnosti tlačit obrovský a těžký kámen do strmého kopce, sotva se kámen dotkne vrcholu, kutálí se zpátky.

Příklad: Odklizení sněhu v zimě, když sněží. Vysvětlovat našemu štěněti, že nemá rozhrabávat záhony.

V mém životě: sami žáci

Ponaučení: Přemýšlet o tom, co dělám, jestli to má smysl, jak to dělám, jestli to není zbytečně vynaložená energie.

Pozn. Možno rozebrat otázku potrestání špatného chování člověka.

Damoklův meč

Znamená: Damoklův meč znamená hrozbu nějakého nebezpečí.

Vznik: Tyran Dionýsos utlačoval svůj lid, ale sám žil v luxusu. Jeho bohatství mu připomněl jeden dvořan, král pak pro něj nechal vystrojit hostinu. Když si dvořan užíval bohatství, objevil se mu nad hlavou meč. Tak mu král vysvětlil, že žije v neustálém strachu.

Příklad: Když se nebudu pečlivě připravovat na zkoušky, hrozba neúspěchu bude nade mnou viset jako Damoklův meč.

V mém životě: sami žáci

Ponaučení: Nepodceňovat důležité situace v svém životě, nebýt lhostejný, když mě čeká něco, na čem záleží.

Pozn. Možno rozebrat otázku, proč žil král ve strachu, otázku tyranie a závisti či dvojího pohledu na jednu situaci.

Sedláci u Chlumce

Znamená: Dopadnout jak sedláci u Chlumce znamená dopadnout velmi špatně až směšně.

Vznik: V roce 1775 se sedláci u Chlumce nad Cidlinou vzbouřili proti nevolnictví, ale

byli neorganizovaní a jejich zbraně působily směšně, pro vojenské jednotky nebyli rovnocenným soupeřem. Vojáci povstání lehce potlačili, a aby sedláky ponížili, uřízli jim knoflíky u kalhot.

Příklad: K maturitě jsem se vůbec neučil a dopadl jsem jak sedláci u Chlumce, říkal jsem tam blbosti a samozřejmě jsem ji neudělal.

V mém životě: sami žáci

Ponaučení: Když budu podnikat něco neorganizovaně, neplánovaně a bez rozmyslu, dopadnu špatně a možná i směšně.

Pozn. Možno rozebrat otázku touhy sedláků po svobodě, otázku mírného potrestání sedláků vojáky či otázku útlaku a následného vzbouření.

Nechtěj dostat Danažský dar

● Když jen Trojné věděl, co se stává v útrokách dřevěného koně

Jen přechodná podlota. Nebo chytří test?

Nekonečná sisyfovská práce

[illegible]

😊 **Vychytralost**
se nevyplácí. Ze
všech nejlip to
ví Sisufos

řestali umírat. Jeho koucky přiva-
ššího boha Dia k šilenství. Nako-
hové rozhodli, že Sisyfos musí být
zost potrestaný. Trvalo to ale

Josef II. až o šest
let později, co
dostali sedláci
za vyučenou
u Chlumce

HISTORICKÁ RČENÍ

Co znamená, když nad tebou visí Damoklův meč? Udělá ti radost danajský
znamená, když nad tebou visí Damoklův meč? Udělá ti radost danajský
Za věštinu takových rčení vděčíme řecké mytologii. Ale i česká historie
"stvořila" svá úsloví. Jak vznikla a co znamená? Časostroj ti objasní
čtyři z nich

17: 3 ad tebou Damoklův meč

I další ření vychází z řeckých mýtů. Tentokrát nás přenesle do 4. století př. n. l. do bohatého města Syrakusy na Sicilii, do přepychového paláce tyrana Dionýsia II. Zatímco svůj lid panovník všech pozem- žil v luxusu a mohl si užívat všech žen, tento zdánlivě šťastný život mu kdekdo záviděl. Jako třeba jeho dvořan Damo- kies. Ten svým vládcí řekl: „Nikdo nemá takové štěstí jako ty, Dionýsie“. Král jen pokrčil rameny a odpověděl, že si to štěstí Damokies může sám vyžkoušet. A přichy- tal pro drábeho dvořana bohatost hostinu. Damokies si naplno užival luxusu, který ho obklopoval. Vzhledy, které našel na ho- dování kráží, uviděl nad sebou na tenké koňské žini šitý meč. Čepel milla- rda.

☀ Stačil jeden pohled na visící meč a Damokla přešla chuť k hodování

Dopadli jak sedláci u Chlumce

Neučej se do školy! Pak je dorela možné, že dopadně jako sedící u Chumbe, když ti dopadli určitě hůl, o kterých sedících je řeč? Původ tohoto zjevu českého řešení je datuje do března 1775.

situace ve východních Čechách napjatá. Poddaným se už dlouho nelíbí, že jsou závislí na svých páních. Skupiny sedláků se tak vydávají od panství k panství a požadují zrušení nevolnictví, chtějí svobodu. Cestou níž bývají kancléři vládních úředníků, kaple i kostely **tečebny jim nadšení. Jenže nejsou organizováni a jejich zbraně působí mšeň.** Mají hlavně klacky a kytě, někteří kopy. V Chlumci nad Cidovou se jim

Nevolnictví
na českém
území zrušil
Josef II. až o šest
let později, co
dostali sedláci
za vyučenou
Chlumce

Pracovní list:

Danajský dar

Znamená:

Vznik:

Příklad:

V mém životě:

Ponaučení:

Sisyfovská práce

Znamená:

Vznik:

Příklad:

V mém životě:

Ponaučení:

Damoklův meč

Znamená:

Vznik:

Příklad:

V mém životě:

Ponaučení:

Sedláci u Chlumce

Znamená:

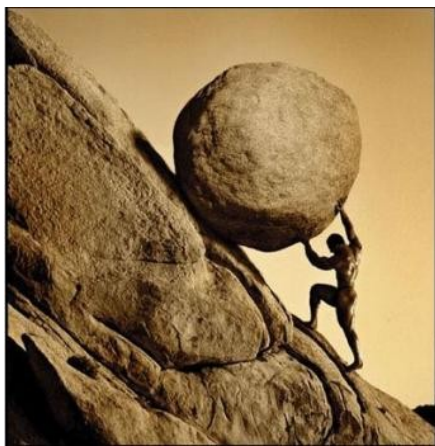
Vznik:

Příklad:

V mém životě:

Ponaučení:

Obrazová příloha pro výstup:

8. Zvířecí nebožtíci

Téma hodiny: Zvířecí nebožtíci – uvědomění si krásy rozmanitosti přírody, uvědomění si příčiny vyhynutí některých živočichů, povinnost člověka přírodu chránit.

Cíle hodiny:

- Žáci si vybaví dosavadní informace o vyhynulých živočiších.
- Žáci zpracovávají text metodou INSERT, rozlišují různé druhy informací.
- Žáci si uvědomí hlavní příčinu vyhynutí některých druhů živočichů a důležitost ochrany přírody pro život naší planety.
- Žáci dokáží diskutovat, spolupracovat a navzájem si vysvětlovat své poznatky.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

V úvodu učitel motivuje žáky prezentací vyhynulých živočichů. Poté žáci zpracovávají text metodou INSERT, označují si informace známé, informace nové a informace, kterým nerozumí a o kterých by se rádi dozvěděli více. Následuje diskuse, v níž si pokusí své poznatky vysvětlit. Na závěr se pokusí shrnout podstatné informace z textu a odpovědět na závěrečné otázky o příčině vyhynutí různých druhů živočichů a o tom, co proti tomu můžeme udělat. Pokud zbude čas, zpracovávají žáci reflexi metodou Pětilístek.

Pomůcky a materiály:

- Prezentace o vyhynulých živočiších
- Text: Zvířecí nebožtíci
- Pracovní list metody INSERT
- Pracovní list ke shrnutí

Průběh hodiny:

1. Učitel uvede téma hodiny: Vyhynulí živočichové. Jaké znáte vyhynulé živočichy, pokud nepočítáme dinosaury? Žáci mohou vytvořit grafické schéma na tabuli. Poté jim učitel promítne prezentaci fotek vyhynulých živočichů. Viz obrazová příloha.

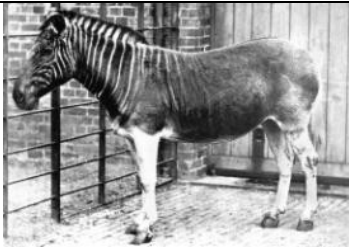
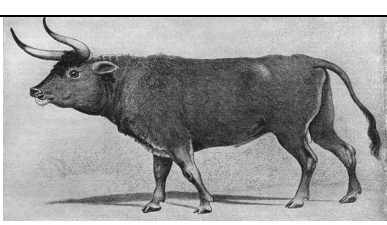
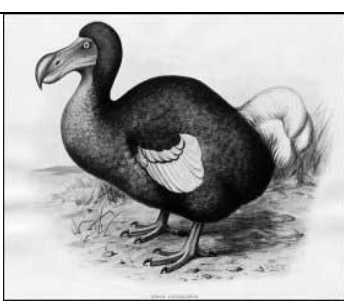
Pozn. Téma vyhynulí živočichové může učitel zadat za domácí úkol.

2. Učitel rozdá žákům text. Vysvětlí jim metodu INSERT. Žáci si samostatně prostudují text a označí si značkami informace v textu: √ známá informace, toto už vím, + nová informace, ? chci se dozvědět více, nerozumím. Sám jim vymodeluje metodu na části textu.
3. Žáci pracují samostatně. Vyplňují k tomu i pracovní list. Učitel pracuje jako konzultant, pomáhá žákům se zpracováním textu.
4. Probíhá diskuse. Žáci uvádějí, které informace si označili jako známé a jako nové. Hlavní část diskuse probíhá nad informacemi označenými ?. Učitel se nejprve zeptá, zda toto neví někdo z žáků, poté doplňuje informace sám.
5. Poté žáci vyplní souhrnné informace do dalšího pracovního listu. Napíší: Kdo? Kdy? Kde? Proč vyhynul? Tyto souhrnné informace si vzájemně přečteme.
6. Na závěr odpoví na otázky. Kdo je hlavním činitelem vyhynutí živočichů, proč tito živočichové vyhynuli? Co to má za následky? Co můžeme proti tomu dělat? Jak se dnes dozvídáme, že např. Orel Harpagornis vymřel kolem roku 1400? Učitel zdůrazní povinnost člověka chránit přírodu a její rozmanitost. Upozorní žáky, že ničení přírody povede i k horšímu životnímu prostředí a vymstí se to především opět člověku. Co já mohu udělat pro ochranu přírody?
7. Doplňková aktivita: Pokud zbude čas, mohou žáci vypracovat Pětílístek k tématu.
8. Doplňková aktivita: Místa pobytu vyhynulých živočichů nalézt na mapě světa.

Prezentace vyhynulých živočichů:

	Pes bojovný Falklandské ostrovy, vyhynul v roce 1876. V kohoutku měl 60 cm, délka 160 cm.
	Medvěd atlaský obýval lesy severní Afriky (pohoří Atlas), vyhynul 1870.

medvěd kodiak, příbuzný medvěda atlaského

		Zebra kvaga obývala jižní Afriku, vyhubena kolem roku 1880. typické pruhy měla jen na hlavě a krku.
		Pratur obýval Evropu, vyhynul 1627. V kohoutku měl až 2 m a vážil až 1 tunu.
		Dronte mauricijský (zvaný též blboun nejapný nebo dodo), obýval ostrov Maricius, vyhynul 1680, nelétavý pták.
		Vakovlk tasmánský obýval Austrálii, vyhynul zřejmě v roce 1936.
		Papoušek karolínský obýval Severní Ameriku, vyhynul 1918, loven kvůli krásnému peří.
		Holub stěhovavý vyskytoval se v Severní Americe, vyhynul 1914
		Orel Haastův neboli Harpagornis, největší orel na světě, vyhynul kolem roku 1400.

	Pták moa vyskytoval se na Novém Zélandu, vyhynul kolem roku 1500, nelétavý pták.
	Tygr jávský vyskytoval se na ostrově Jáva, vyhynul 1979.
	Alka velká vyskytovala se na jižním pólu, vyhynula 1844
	Lemur obrovský vyskytoval se na ostrově Madagaskar, vážil asi 200 kg, znám z kosterních pozůstatků.
	Ropucha zlatá viděna na Kostarice, naposledy v roce 1989.

> POHŘEBIŠTĚ

Zvířecí nebožtíci

Napsala Tereza Šporková

Zvířata si chodí po světě stovky i tisíce let. Některá z nich přežila dodnes, jiná zabily silnější druhy nebo změna klimatu. A jiná měla tu smůlu, že potkala člověka. A to byl jejich konec. Která zvířata dnes nepotkáš ani v zoo, natož ve volné přírodě? Na dinosaury zapomeň. Časostroji ti představí zvířata, která tě minula jen o pár století nebo dokonce let

Orl harpagonis

Naposlýchá spáten: kolem roku 1400 na Novém Zélandu

Důvod vyhynutí: Člověk mu zabíjel potravu

Na světě nikdy neletěla větší a děsivější orel. Harpagonis vážil až 15 kilogramů, letal rychlostí 80 kilometrů v hodinu a jeho rozkrovená křídla měřila v rozpětí 3 metry! Takového ptáka nevěškové poklece. Vážný si mívání domorodci Maurorie vyprávěli příběhy, podle kterých dokázal zabít i dítě! Odloven na jeho jídla, byl ale nejdůležitější – oří pták mohl, protože na moa měli spádení i lidé. Zatož se harpagonisovi tendly a otrovský orel měl hlad. A to takový, že vyhynul.

1

Blboun nejnappý

Naposlýchá spáten: 1681 na ostrově Mauritius

Důvod vyhynutí: Stal se potravou domácností zvířat osidlníků

Dromie mauricijské neboli blboun nejnappý byl neobhraný a důvěrný pták. Na ostrově Mauritius si žil spokojeně tisíce let. A pak na ostrov v 17. století začali přicházet osadníci z Evropy. Sami ptáka nevideli, jeho maso bylo tuhé a nechutnálo jim. Zato jejich zvířatům and Dromie se stal občerstvením, krys a opic, které s sebou dovezli. A protože dromie dromie od nových obyvatel ostrova nechtěl nic spádného, nestihal a ani se nebránil. Své důvěrnosti věřil i za své jméno. V portugalském znamená idiot, v češtině blboun.

3

Moa

Naposlýchá spáten: kolem roku 1500 na Novém Zélandu

Důvod vyhynutí: Domorodci mu vykládali domov

Zajímalo orel harpagonis vyhynul, pták moa přežil. Ale jen v pák kusacha a ne na dlouho. Asi za sto let byl i s nim konec. Také moa byl obrovský. Měřil kolem 3,5 metru a vážil čtvrt tuny! Na rozdíl od orla ale mohl neletět. Neměl křídla, takže se šel. A tak se jen tak neobhraně cou- ral po ostrově a přislyšoval listy a mlátal ovoce. Není divu, že byl snadnou kořistí pro harpagonise i pro Maory. Osudným mu ale vedle lovu bylo lákání. Postupně mu ubývalo místo k životu i potravě.

2

Alka velká

Naposlýchá spáten: 1852 na kanadském ostrově Newfoundland

Důvod vyhynutí: Její vejce přitahovala lovců

Alka Říka na skalnatých ostrovech Atlantiku tisíce let. Své tělo plavala, zato na souši se pohybovala pomalu a neobratně. Toho využívali už neandrtálové, když ji chytali pro její chutné maso. Skutečnou ranou pro ni byl ale až rozvoj námořnictví. Stovkami námořníky, kteří na ostrovech přistáli, si pochutnávali na alkách i jejich vejcích. A vejce, které neskládalo v jíludku, se stalo exemplářem v přírodovědeckých sbírkách.

4

> POHŘEBIŠTĚ

Holub stěhovavý

Naposlýchá spáten: 1914 v zoo v americkém městě Cincinnati

Důvod vyhynutí: Lidé ho lovali pro maso i pro zblubu

Nad vyhynutím holuba stěhovavého zůstává rozumně stá. Byl to totiž nejroztomilejší pták dříve na světě. Žil v miliónových hejnech. Ještě pak grida kolobí- nízce Severní Ameriky. Uš fadění holubů lovili kvůli chutnému masu, ale až bežáci začali s jehlami masovým vyhlášením. Třeba v roce 1830 za jediný den zabili lovci tisíc holubů. Američané měli holubi maso na talíři tak často, jako ty teď kuřata. A také Legraze ale skončila v roce 1900, kdy zastříhali posle- ního holuba stěhovavého ve volné přírodě.

Ropucha zlatá

Naposlýchá spáten: 1989 v republice Kostarika ve Střední Americe

Důvod vyhynutí: Ropucha nepříčila klimatické změny

Zlatá ropucha? Že bych byl v pohádkě? To si zřejmě pomyslel zoolog Jay Savage, když jí v roce 1966 obje- vil v pralese na Kostarice. Lidé se ale z pozorování ropuchy ignorovali dlouho. Od roku 1989 ji už nikdo neviděl. Jestli si ale myslíš, že i zlatou ropuchu vy- hubili člověk, pletáš se. Moc dobře si uvědomoval, jak je vzácná. Tentokrát zasahla sama příroda. Pro ropuchu zlatou byl osudný příjezd El Niño, který způsobil vysoušení pra- lesu. Kvůli němu se mezi obzvláště rozšířila houbová infekce.

Zebra kvaga

Naposlýchá spáten: 1883 v zoo v Amsterodamu

Důvod vyhynutí: Spásala trávu farmářským stádem

Z poloviny zebra, z poloviny kůň. Charakteristické pruhy má kvaga jen na hlavě a krku. Zbytek trupu byl hnědý. Podle svého pruhu nepotřebovala žlá- tož, a občasné jího střevy, kde se vyskytovaly škodlivé bakterie, se nemusela močovat. Jenže přišel jiný napříteľ – farmář. Začal ji lovit tak rychle, že zoologové nestihli odovázat stáda v zajetí. A co farmářům vadilo? Kvaga spásala trávu jejich stádům. Navíc se z její kůže vyráběly pokr- ky kůbelů. Poslední kvaga zemřela v roce 1883.

Vakovka tasmanánská

Naposlýchá spáten: 1936 na australském ostrově Tasmanie

Důvod vyhynutí: Vyhubili ho farmáři, protože jim zabíjel dobytek

Sým zvláštním i jménem by se hodil ve do horo- rovní filmu než do volné přírody. Tělem připomíná psa a pruhů na zádech tygra. Mladka nosí ve vaku jako lodíka a jako lodíka umí i skákat po zádích. A pak ta jeho zubatá tlam! Rozvěš je až do úhlu 170 stupňů! Tento neobyčejný masožravec žil v Tasmanii a žil se těloky a ovocem. To se ale nebilho farmářů a začali vykládat lovit. Mladé dívky, lovců se nepo- ani neuvědomovali jak rychle. Poslední vako- vka Benjamin zemřela v roce 1936 v Hobartské zoologické zahradě v Tasmanii.

38 ČASOPIS 4/2012

4/2012 ČASOPIS 39

Pracovní list – metoda INSERT:

Vyhynulí živočichové		
✓ známá informace, toto už vím	+ nová informace	? chci se dozvědět více, nerozumím

Pracovní list – vyhynulí živočichové – shrnutí:

Orel Harpagonis Kdy a kde: Příčina:	Moa Kdy a kde: Příčina:
Blboun nejapný Kdy a kde: Příčina:	Alka velká Kdy a kde: Příčina:
Zebra kvaga Kdy a kde: Příčina:	Holub stěhovavý Kdy a kde: Příčina:
Vakovlk tasníanský Kdy a kde: Příčina:	Ropucha zlatá Kdy a kde: Příčina:

9. Unikátní rostliny

Téma hodiny: Unikátní rostliny – uvědomění si krásy rozmanitosti přírody, uvědomění si schopnosti přírody přizpůsobit se rozličným přírodním podmínkám, povinnost člověka chránit přírodu.

Cíle hodiny:

- Žáci se pokusí vysuzovat informace z fotografií rostlin.
- Žáci pracují metodou INSERT a dokáží rozlišit různé druhy informací.
- Žáci si uvědomí důležitost rozmanitosti přírody a nutnost přírodu chránit.
- Žáci dokáží kultivovaně diskutovat, říkat své názory, respektovat názory druhého a spolupracovat ve skupině.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

V úvodu se žáci pokusí vysuzovat informace z obrázků. Dále pracují metodou INSERT, odlišují informace známé od neznámých, informace nové či nesrozumitelné a informace, o kterých by se rádi dozvěděli více. O těchto informacích diskutují a uvádí své názory. Na závěr vypíší větu, která je v textu zaujala nejvíce, a tuto větu okomentují, proč si tuto větu vybrali a jak jí rozumí.

Pomůcky a materiály:

- Mapa světa, obrázky rostlin uvedených v textu
- Text: Unikátní rostliny
- Pracovní list – tabulka metody INSERT
- Pracovní list – věta, která mě zaujala

Průběh hodiny:

1. Učitel žákům v prezentaci představí sedm unikátních rostlin. (viz prezentace). Žádná z nich nesroste v České republice, jediné v botanické zahradě (zmijovec titánský). Každá z těchto rostlin roste na jiném místě planety a je něčím zajímavá.

2. Diskuse: Co z fotografií můžete usuzovat? Kde jednotlivé rostliny rostou? V tropických lesích, na poušti, v teplém či studeném podnebí? Slyšeli jste už o nich? Pokuste se jejich obrázky umístit na mapu světa.

3. Učitel rozdá žákům text. Žáci si text přečtou a zpracovávají ho metodou INSERT, značkami označují informace. ✓ známá informace, toto už vím, + nová informace, ? chci se dozvědět více, nerozumím. Učitel opět vymodeluje tuto metodu na části textu.

4. Diskuse: Žáci uvádějí, které informace si jak označili. Ostatní žáci doplňují své poznatky či názory. Učitel řídí diskusi a uvádí další zajímavé informace. Upozorní na rozmanitost přírody a její schopnost regenerace a přizpůsobení se klimatickým podmínkám. Zdůrazní povinnost člověka chránit rozmanitost přírody.

5. Na závěr učitel poprosí žáky, aby si z článku vypsali jednu větu či slovní spojení a tuto větu okomentovali, proč si ji vybrali a co si o tom myslí.

Mapa světa:

Text:

MIMO SOUTĚŽ

7X unikátní rostliny

1. Baobab

ZE SLONA UDĚLÁ TRPASLÍKA

Strom, který roste až **2000 let** a slon pod ním vypadá jako drobeček? Tak to je baobab. Největší exempláře dosáhnou výšky až **30 metrů** a hubeňouři to nejsou. Kmen je baculatý, protože se snaží uchovat každou kapku tekutiny. Roste totiž pod horkým sluncem Afriky nebo **Austrálie**, kde se s vodou musí šetřit.

2. Fíkovník

POZOR, VRAH!

Domů ho nenos, každá rostlinka by se před ním třásla. **Fíkovník škrtič** je totiž vrah! Daří se mu v deštných lesích na různých kontinentech. Obvykle přistane na nějakém stromě v trusu zvířat. A pak jede! Z koruny spustí **vzdušné kořeny** až k zemi. S novým přísunem živin sílí, až doslova obalí celý strom vlastním plazivým kmenem. Jeho listy **zastíní korunu**, v níž se původně usadil, což je konec. Bez světla se žít nedá a „**uškrcený**“ strom zhyne.

3. Hoodia

ŽVÝKEJ, A NEMUSÍŠ JÍST

Koho přepadne v horké a suché jihozápadní **Africe** hlad, ať si žvýkne kus **hoodie**. Tyto zvláštní rostliny obsahují látky, které umí **potlačit chuť** k jídlu. Výrobci léčiv už z nich dělají tabletky na hubnutí! Zvláštní **rostliny** připomínají štíhlé, až dva metry vysoké kaktusy. Ale pozor, žádní příbuzní to nejsou! Hoodie se jen přizpůsobily **horkému** podnebí.

4. Láčkovka

NADLÁBNE SE MASÍČKEM

Pozor kouše! Takový nápis je u masožravých rostlin **láčkovek** zbytečný. Prst neukousnou a o biftek nestojí. Jenže žádní beránci to přesto nejsou. Jejich zajímavé láčky jsou vlastně listy přeměněné v **pasti**. Hmyz, který do nich spadne, tekutina na dně rozpustí. Mňam! Láčkovky by jinak měly hlad, rostou totiž v půdě chudé na živiny. Domov většiny z přibližně **120 druhů** najdeme v jihovýchodní **Asii**.

5. Kořenovník

VODU MĚNÍ V ZEMI!

Sladká voda nebo slaná, to je jedno. **Kořenovník** si v ní libuje vždycky. Je to dost zvláštní strom. Les netvoří ze vzorně spořádaných kmenů, ale z divoké **změti kořenů** nad hladinou. Právě v nich se zachycují různé **usaženiny**, které zpěvňují terén, až z toho vznikne nová zem. Této rostlině z pobřeží **tropů** a subtropů se také říká **mangrove**. Stejným slovem se označuje i **prostředí**, které spolu s dalšími rostlinami i živočichy vytváří.

6. Saguaro

PICHLAVÝ GIGANT

Kdo chce na okno pichlavý **kaktus**, ať dobře vybírá. Určitě by to neměl být druh z americké **Sonorské pouště** nazývaný **saguaro**, odborně *Carnegiea gigantea*. Časem by se nevešel nejen na okno, ale ani do bytu. Tyto největší kaktusy světa totiž dosahují výšky až **20 metrů** a jejich sloupovité kmeny mají v průměru i **75 centimetrů**. Rostou pomalinku, než dosáhnou jednoho metru, trvá jim to asi **30 let**. Kam taky spěchat, když žijí až **250 roků**.

7. Zmijovec titánský

OBDIV SE ZACPANÝM NOSEM

Obdivuhodný květ **zmijovce titánského** připomíná úzký zvon vzhůru nohama, který dosahuje výšky až tři metrů. Zátrak z asijského ostrova **Sumatra** je tedy nejvyšším květem. Jeho obdivovatele však varujeme. Chce to kolíček na nos! Hmyzí opylovače totiž láká silným zápachem, který mu vyneší i titul **nejsmrdutější** rostlina.

JUNIOR speciál 43

Pracovní list – tabulka INSERT:

Unikátní rostliny		
✓ známá informace, toto už vím	+ nová informace	? chci se dozvědět více, nerozumím

Prezentace unikátních rostlin:

	Baobab vyskytuje se na Madagaskaru, v Africe a Austrálii.
	Fíkovník škrtič tropické deštné lesy Asie, Afriky, Ameriky
	Hoodia jihozápadní Afrika
	Láchkovka jihovýchodní Asie

	Kořenovník tropické oblasti celého světa
	Saguaro Severní Amerika
	Zmijovec titánský ostrov Sumatra botanická zahrada v Liberci

Pracovní list – věta, která mě zaujala:

Věta, která mě zaujala	
Věta:	Můj komentář:

10. Moucha

Téma hodiny: Moucha – uvědomění si složitosti malého organismu, uvědomění si funkčnosti světa přírody, ochrana člověka před bakteriemi přenášenými hmyzem.

Cíle hodiny:

- Žáci si dokáží vybavit dosavadní znalosti o tématu.
- Žáci dokáží porozumět textu a vybrat z něj podstatné informace.
- Žáci dokáží reprodukovat vlastními slovy informace z textu.
- Žáci dokáží komunikovat a spolupracovat, přinášet nápady a respektovat nápady jiných.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

Vím – chci vědět – dozvěděl jsem se. Na začátku hodiny si žáci vybaví základní poznatky o tématu a formulují otázky, které by je k tématu zajímali. Poté si přečtou text a zjišťují, které informace se jim podařilo zjistit a na které otázky musí ještě hledat odpověď. Na dodatečné otázky odpovídá učitel. Zároveň žáci reflektují své poznatky z úvodní části hodiny. Poté si vyplní do pracovního listu, co všechno se dozvěděli. Na závěr se žáci pokusí vybrat klíčová slova z textu a podle nich reprodukovat základní informace z textu.

Pomůcky a materiály:

- Text: Koukám na svět vzhůru nohama
- Na tabuli připravená tabulka: Vím – chci vědět – dozvěděl jsem se
- Pracovní list – dozvěděl jsem se
- Obrazová příloha – příbuzní mouchy

Průběh hodiny:

1. Učitel bude mít předem na tabuli připravenou tabulku metody *Vím – Chci vědět – Dozvěděl jsem se*.

Vím	Chci vědět	Dozvěděl jsem se

2. Hodinu uvede otázkou: Co se vám vybaví, když se řekne moucha? Metodou brainstormingu říkají žáci své nápady a učitel je zapisuje do sloupce *Vím*. Žádný nápad se nekritizuje.

3. Co byste se rádi o ní dozvěděli? Žáci nejprve pracují ve dvojicích a formulují otázky, co by se chtěli dozvědět. Poté pracuje celá třída, žáci říkají své otázky a ty otázky, na kterých se shodne celá třída, zapisuje učitel na tabuli do druhého sloupce.

4. Následně učitel rozdá žákům text. Ti si ho prostudují a zapisují si informace, které se dozvěděli a které odpovídají na otázky z druhého sloupce. Tyto informace si sami zapisují do třetího sloupce.

Základní informace by měly odpovídat na otázky: Jak moucha vypadá? Čím to je, že se udrží na stropě? Jak vypadají její oči? Kolik mívá potomků a jak se vyvíjejí? Čím to je, že bzučí? Kolik toho nalétá? Jak jí potravu? Čím může být nebezpečná a jak se před tímto nebezpečím chránit? Čím je užitečná? Jací jsou její příbuzní?

5. Následuje diskuse, kdy žáci uvádějí získané informace a učitel je zapisuje na tabuli do třetího sloupce. Zároveň probíhá reflexe prvního sloupce, zda tam nejsou zapsány chybné informace.

6. Na závěr učitel poprosí žáky, aby vybrali klíčová slova z textu, podle kterých budou text reprodukovat. Např. moucha – přenašeč nemocí, chránit před ní jídlo, likvidace zbytků, sama je potravou, šest nohou, dvoukřídla, jeden pár křídel je kyvadélko, 3000 malých oček, sosák, 2000 vajíček, larva – kukla – moucha, bzučení - kmitání křídel, 20 km, příbuzní.

Text:

ORIGINALNÍ ROZHOVOR

Koukám na svět vzhůru nohama!

JUNIOR ji zahlédl jako černou tečku na stropě. Nejdřív se ji pokusil trefit plácačkou, ale ona jen zabzučela a poposedla o kus dál. Vlastně proč se s nějakou mouchou domácí trápit? Mnohem lepší bude ji pořádně vyzpovídat!

Když si prohlídneš tuhle hmyzí potvůrku zblízka, zjistíš, že má šest **ochlupených nohou** a jeden **pár křídel**. Proto patří do řádu dvoukřídlých. Druhý pár křídel zakrněl v **kyvadélka**, kterými moucha vyvažuje svou polohu při letu.

JUNIOR: Prozradíš mi, jak se udržíš na stropě nebo okenním skle?

„Na chodidla mi ze žláz vytéká lepivá látka složená z tuků a cukrů. Právě díky ní jsem taková **šikovná akrobatka**. Ke stropu přilétám s předními nohama **nataženými vzhůru**. Jakmile se mi podaří zachytit cílovou plochu, **udělám přemet**. Hlava mi po přistání směřuje tam, odkud jsem přilétla.“

JUNIOR: Proč je tak těžké tě lapit?

„Ze stropu sice koukám na svět **vzhůru nohama**, ale i odtud ho sleduji dvojicí zvláštních vypouklých očí. Jedno oko je složené z asi 3000 **malých oček**, kterými vidím skoro do všech stran. Jakmile zpozoruji **nepřátelský pohyb**, prudce vzlétnu vzhůru.“

JUNIOR: Co vlastně nejradši žereš? Slyšel jsem, že všelijaký humus.

„Když to tak bereš, je to tvoje věc! Zkrátka nejvíc si pochutnám na **kazícím se mase**, ovoci, zvířecích a **lidských výkalech**.“

JUNIOR: Ale fuji! Uvědomuješ si, že z toho humusu přenášíš různé nemoci?

„Můžeš být jen rád, že ho žeru! S různými příbuznými pomáhám při likvidaci **všelijakých zbytků**. Bez nás byste byli za chvíli zavaleni **hnijícími odpadky** a zechlinami. Když nám nebudete nabízet své jídlo, abychom se v něm **utábořili**, moc vám toho nehrozí.“

JUNIOR: Jak vůbec dokážeš jíst tuhou potravu bez zubů?

„Nejdřív si ji **rozpustím slinami**. Žrádla se dotýkám měkkými **poduškami na sosačku**, které podobně jako **mycí houba** nasávají tekutou potravu do jemných kanálků.“

JUNIOR: Kolik mívá moucha potomků?

„Poslyš, ty jsi nějak **zvědavý**! Přesto ti prozradím, že během čtyř týdnů, kterých se dožijeme, postupně naklade-me až 2000 **milimetrových vajíček**.“

JUNIOR: Co se s nimi dál děje?

„Během jediného dne se z nich **vylih-nou larvy**. Mimořádně – protože jsou hodně žravé, klademe vajíčka rovnou do naší **oblíbené potravy**. Larva se díky tomu rychle zvětšuje, za čtyři dny doroste až do velikosti asi 12 milimetrů! Pak se **zakuklí** a za pár dnů se z ní vylihne další moucha.“

JUNIOR: Jak dokážeš tak nahlas bzučet? Někdy mě z tebe skoro bolí hlava.

„Rozhodně to nemá nic společného s **křikem**! Bzučím, jen když letím. Jakákoliv destička, kmitající aspoň **šestnáctkrát** za sekundu, vydává nějaký zvuk. A moje křídla jsou právě takovými destičkami. Kmitám s nimi přibližně **dvěstěkrát** za sekundu!“

JUNIOR: Kolik toho vlastně nalétáš?

„Na jediný záťah dokážu zvládnout až 20 kilometrů! Vzhledem k mé velikosti je to podobné, jako by **dopravní letadlo** Boeing 747 uletělo 150 000 kilometrů. Ale přitom se málokdy dostanu dál než 500 metrů od místa narození!“

TAHÁK jako bonus

MUŠÍ SEŠTŘENKY

- **Bodalka stájová** - na rozdíl od neškodné mouchy domácí saje zvířatům i lidem **krev**. Kůži oběti probodne svým **bodavým sosačkem**.
- **Moucha tse-tse** - tenhle druh bodavé mouchy přenáší v tropických oblastech **prvoka**, který způsobuje **spavou nemoc** - trypanosomu spavičnou.
- **Sluníčka pokojová** - její samečkové po večerech vytvářejí **kroužky kolem domácích lustrů**. V přírodě krouží v **zástinu stromů**.

▲ Jednotlivé čočky nedokážou zaostřit, takže moucha vidí rozmazaně.

TEXT: ZDENEK PÁROULEK, FOTO: FLICKR, SHUTTERSTOCK, WIKIMEDIA

JUNIOR 39

Pracovní list – dozvěděl jsem se:

Moucha domácí

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Obrazová příloha – příbuzní mouchy

Bzučivka, mezi bzučivky se řadí i masařka obecná, larvy požírají a znečišťují potraviny, může přenášet nemoci.

Octomilka obecná, klade vajíčka na ovoce, sirupy, víno, ocet, atd. Znečišťuje potraviny bakteriemi.

Bodalka stájová, sají zvířatům i lidem krev bodavým sosákem.

Slunilka pokojová, krouží kolem světel, rovněž může přenášet nemoci.

Moucha tse-tse, vyskytuje se v tropických oblastech Afriky, přenáší spavou nemoc.

Moucha domácí – larva, kukla, moucha

11. Sopky v Česku

Téma hodiny: Sopky – uvědomění si příčin a důsledků sopečné činnosti pro vytváření vzhledu krajiny země, poznatky o sopečné činnosti ve světě v současnosti a ochrana lidí, vliv činnosti sopek na vznik pověstí.

Cíle hodiny:

- Žáci si vybaví dosavadní znalosti o tématu sopky.
- Žáci dokáží pracovat s textem, dokáží si klást otázky a shrnout podstatné informace z textu.
- Žáci si dokáží vytvořit představu o sopečné činnosti a uvědomí si příčiny a důsledky této činnosti.
- Žáci dokáží spolupracovat ve skupině, komunikovat a respektovat jeden druhého.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

V úvodní části hodiny si žáci vybavují své dosavadní znalosti o tématu. Prohlédnou si prezentaci o sopkách pro lepší vytvoření představy. Poté pracují metodou čtení s otázkami, kladou si nad textem otázky, a to především otázky zjišťovací a otázky zkoumající souvislosti mezi fakty. Následuje diskuse o těchto otázkách a o nových informacích z textu. Na závěr žáci shrnou podstatné informace a ty dokáží vlastními slovy reprodukovat. Pokud zbude čas, mohou shrnout téma v aktivitě kostka, kdy toto téma sopky komentují dle daných pokynů: popiš, porovnej, asociuj, analyzuj, aplikuj, argumentuj (pokyny budou pro žáky zadávány srozumitelně a přiměřeně jejich věku). Na téma sopky se později naváže o výtvarné výchově.

Pomůcky a materiály:

- Prezentace – sopky
- Text: Sopky v Česku
- Pracovní list – sopky
- Kostka

Průběh hodiny:

1. Na úvod hodiny položí učitel žákům otázku. Co se vám vybaví, když se řekne sopka? Znáte nějaké? Mohou být nebezpečné? Jsou v České republice nějaké sopky?
2. Žáci si prohlédnou obrazovou přílohu – prezentaci.
3. Poté učitel rozdá žákům text Sopky v Česku. Nejprve s nimi projde obrázky a dodatkové texty, zároveň jim při tom pokládá otázky.
Dokážeš si představit „několik miliónů let“ a „ohnivé peklo“? Vysvětli stručně, co jsou to kamenné varhany a kde je u nás najdeme? Co bys řekl o hoře Říp? Proč je dnes menší? Co jsou to pravé a nepravé bahenní sopky? Kde je České středohoří, řeka Ohře, Doupovské hory? Prohlédni si mapku.
4. Učitel napíše na tabuli některá složitější slova z článku a vysvětlí, co znamenají. Vulkán, sopouch, tektonické desky, zemská kůra, magma.
5. Dále žáci pracují ve dvojicích. Zvolí si určitý úsek a po jeho přečtení jeden žák klade otázky a druhý odpovídá, u dalšího úseku se role žáků vymění. Důležité je, aby žáci nekladli otázky ano – ne, ale zjišťovací otázky a i otázky jdoucí k hlubšímu porozumění textu. Pokud učitel s žáky pracuje touto metodou poprvé, musí jim na určitém úseku textu vymodelovat, jak a jaké otázky pokládat, případně je jako příklad napsat na tabuli.
6. Následuje diskuse, žáci uvádějí nejen, co se nového dozvěděli, ale i jaké otázky si kladli, co pro ně bylo nejzajímavější. Na závěr žáci shrnou podstatné informace z textu a ty si poznamenají na pracovní list.
7. Pokud zbude čas, zahraje si učitel s žáky hru Kostka na téma sopky.
8. Ve výtvarné výchově lze na toto téma navázat. Žáci nakreslí obrázek sopky.

Příklady otázek, které si žáci mohou klást nebo které jim bude klást učitel:

Dokážeš si představit 15 miliónů let? Která hornina vzniká, když vychladne láva? Proč je dnes Říp o 1000 m menší? Proč tady již dnes není žádná aktivní sopka? Víš, co se stane, když se dají do pohybu tektonické desky? A kde se tento pohyb děje v současném světě? Kde jsou nejmladší sopky na našem území? Co víš o Komorní hůrce, jaká pověst tam vznikla a proč vznikla? Kde je v Česku nejtenčí zemská kůra a co je pod ní? Je

možné, že bude v Česku chrlit lávu ještě někdy nějaká sopka? Proč ty se toho určitě nedožiješ? Středověcí lidé byli vůči sopkám bezmocní, co myslíš, jak si činnost sopky vysvětlovali? Jak jsou na tom dnešní lidé? Může je překvapit výbuch sopky někde ve světě?

Pracovní list – sopky:

Sopky v Česku	
	Říp
..... 	

Nepokojná Země

Sopky v Česku

Hrozí nám nebezpečí?

Před několika miliony let se část naší republiky podobala ohnivému pecku. Dodnes na tuto dobu můžeme najít řadu památek. Může se ale stát, že se u nás sopečná činnost opět obnoví?

Di voku krajiny, kterou vytvořily sopky, najdeme u nás v oblasti České středohoří. Dodnes tu můžeme vidět kulovité vrhy vystupující z jinak poměrně rovinné krajiny. Musíme si ale představit, že před nějakými 15 až 30 miliony lety, kdy zdejší krajina vznikala, vypadala úplně jinak než dnes. Nadmořská výška byla o několik 300 metrů vyšší a některé sopky byly skutečně obrovské hory. Tak například vrchol Řípu se týčil o několik 1000 metrů výše, než je dnes. To, co z tehdejších vulkánů zůstalo, jsou vlastně jen sopouchy vyplněné lávou. Ta zůstala na tvrdé části, která je jedině částečně zachovalá. Většinu tehdejšího zemského povrchu totiž během milionů let odnesla voda z vln.

Ohnivé peklo ve středohoří

Počátek divoké sopečné aktivity mály na svědění tektonické dráhy, které v středohoří vyzvedly Alpy a Karpaty a pak narazily z jihu a jihovýchodu na stabilní Český masiv. Tlaky, které zde vznikly, obnovily staré tektonické zlomy a poruchy. Tehdy se v oblasti, kterou protéká řeka Ohře, trhala Země a vytvářelo magma. Nové vulkány vyvstávaly jako houby po dešti. Porucha zemské kůry, která se zde otvírala, se nazývá oherský rift a byla zmenšenou kopií africké velké příkopové propadliny. Když zdejší propad zemské kůry a s ním spojená vulkanická činnost pokračovaly, došlo by zde k roztržení pevniny. To se

však nestalo, protože tlaky, které tento geologický jev vytvářely, ustaly. S ním před nějakými deseti miliony lety definitivně skončila i sopečná činnost v Doupovských horách a Českém středohoří.

Slezsko a Morava

O něco mladší vulkány najdeme v moravskoslezském kraji nedaleko Bruntálu. Uhlířský vrch nebo Venušina sopka sopily ještě před necelými dvěma miliony lety. Tedy se dají vidět i zbytky pěkných lávových proudů. Kromě zmíněných oblastí Nízkého Jeseníka, Doupovských hor a Českého středohoří se u nás vyskytují i další místa, kde lze na první pohled poznat, že tu došlo k vulkanické činnosti – například Vínalická hora u Kladsna nebo Kunčická hora u Pardubic.

Kamenné varhany

Někdy ve druhé třetině třetího období na pravěké době předlohu dříve pětiboké a šestiboké stupnice. Tímto je charakteristická kamenná varhany a v severních Čechách je velmi oblíbená. Vzhledem k tomu, že se láva vyvířila na povrchu země, vytvořila se vlnitá, podobná varhanám, struktura lávy. Tato struktura byla zachována jako křídla v křídlech varhan. Tato struktura byla zachována jako křídla v křídlech varhan. Tato struktura byla zachována jako křídla v křídlech varhan.

Pohled na vrch Řípu z pohledu z údolí Ohře. V pozadí je vidět vrchol Řípu, který byl v minulosti vulkánem. V popředí je údolí Ohře, které bylo v minulosti sopečnou činností.

Vulkány, které před miliony let sopily v severních Čechách, byly mnohokrát vyhlásky a divočiny, než by se dnes již jednalo o pouhé reliktové zbytky.

Nepokojná Země

Nejmladší sopka

Asi dva kilometry od Chebu směrem k Mariánským lázním se nachází malý vrchol Komorní hůrky. Víme, že spousta z nedalekého Železnou hůrkou je nejmladší sopkou na území Česka. Vznikla mohutným výbuchem na dně vysychajícího jezera.

Tak vlnitá měla vypadat sopka. Ohně v době svého vzniku, kdy zde vznikaly první varhany.

Jižho slavného jezera. Kdy sopka naposledy, není úplně jasné. Většinou se uvádí, že zhruba před 150 až 200 tisíci lety. Někteří odborníci však mluví o době mnohem nedávější. Možná, že poslední erupce byla jen před 10 tisíci lety. Nepříteli vzdálené aktivity by trochu

napovídaly i pověsti, které se v okolí Komorní hůrky vyprávěly. O synech trpasličího krále, kteří hluboko pod zemí přikládali pod kůži, aby zachytili teplotu ve zdejším minerálních pramenech. Komorní hůrka, která se dříve německy nazývala Kamlnberg

(Komlnovský kupec), čím prý sloužila jako kumle a odtud se nad ní objevoval kouř. Také se zde údajně ozývaly různé zvuky, rachocení a ohřevy Země. Podle dalších místních pověstí měl na svém dně koud a hluk z něj duch, který ve zdejším podzemí rejdl.

Velehora Říp

Typickou bývalou sopkou je i nejstarší česká hora Říp. Z dávných časů má svou příslušnost k vrchu třetího období. Vlastní láva, která z kamenné vlnitosti sopouchy. Společně s kamennými varhanami tvoří vlnitost sopouchy. Společně s kamennými varhanami tvoří vlnitost sopouchy. Společně s kamennými varhanami tvoří vlnitost sopouchy.

státní vulkán, který se vyskytl nad územím krajiny o tisíc metrů. Dnes je to „zlomky“ 200 metrů, a přesto je tato hora neuvěřitelně důležitá. Důležitou součástí poloviny Čech. Proto poslední pozorování lidí od nejstarších časů. Také její jméno je prastaré a znamená slovo „hora“ nebo „střed“ starého indoevropského slova „lit“, tedy „lebo“ (vyměněno zobrazení Země).

Nepřavé bahenní sopky

Rozšířenou představou je, že v okolí Chebu existují i bahenní sopky. To není tak úplně pravda. Ačkoli třeba na slavném Soobu bahno a bahenní voda klesla do oči do oči. Zřejmě vysvětlíme, že bahenní sopky se v okolí Chebu vyskytují, ale ne v okolí Chebu. Bahenní sopky se v okolí Chebu vyskytují, ale ne v okolí Chebu.

Stoupá magma na povrch? Pokud se nad těmito starými záznamy v místních kronikách zamyslíme, zdá se, že tento vulkán nemůže být statistice let vyhovět. Jak mohli středověcí lidé poznat, že zdejší nedařivý kupec je sopkou, kdyby Komorní hůrka skutečně sopila naposledy před 150 tisíci lety? Legendy by nasvědčovaly tomu, že minimálně náznaky sopečné činnosti se v Komorní hůrce musely objevovat ještě v (pre)historické době.

Může tedy Komorní hůrka ještě vybuchnout? Spíše ne, ale... Předbíháme. Je nejtěsněji zemská kůra v celém Česku, odhadem nějakých 28 km (na většině území bývá o asi 10 km silnější). To znamená, že žhavé magma tu je nejbližší povrchu. A také se zde objevují nejčastěji mírné zemětřesení. Jejich ohniska leží v okolí Nového Kostela, tedy cca 10 km od Komorní hůrky. Možná, že zemětřesení roje (opakování se série slabých zemětřesení) jsou předzvěstí, že v hlubinách Země začala opět magma stoupat. Existují i určité náznaky, že se v přírodních vyvěračkách s minerálními vodami západních částí mírně mění chemická složení, což by také mohlo naznačovat přiblížení magmatu k povrchu.

Spěte klidně Pokud jste dočetli až sem a začali se bát výbuchů vulkánů na západě Česka, můžete se zase uklidnit. Geologické pochody jsou proti lidskému životu neuvěřitelně pomalé, a tak by – pokud vůbec – mohlo k nějaké výraznější sopečné činnosti dojít v řádu tisíců nebo spíše statisíců let. Takže spát asi můžeme klidně...

Spěte klidně Pokud jste dočetli až sem a začali se bát výbuchů vulkánů na západě Česka, můžete se zase uklidnit. Geologické pochody jsou proti lidskému životu neuvěřitelně pomalé, a tak by – pokud vůbec – mohlo k nějaké výraznější sopečné činnosti dojít v řádu tisíců nebo spíše statisíců let. Takže spát asi můžeme klidně...

Obrazová příloha: ²⁵

Ilustrační foto – erupce sopky 	Ilustrační foto – láva
Sakurajima – Japonsko 	Etna – Itálie
Vesuvius – Itálie 	Merapi – Indonésie
Popocatepetl – Mexiko 	Cotopaxi – Ekvádor
Nyiragongo – Kongo 	Mount Rainier – USA

²⁵ <http://tn.nova.cz/magazin/hobby/cestovani/deset-nejnebezpecnejsich-sopek-sveta.html>

12. Uhlí a ropa

Téma hodiny: Uhlí a ropa – uvědomění si příčiny vzniku uhlí a ropy, jejich využitelnost v průmyslu v dnešním světě, problém životního prostředí a nutnost jeho ochrany.

Cíle hodiny:

- Žáci porozumí textu a významu informací.
- Žáci si uvědomí, co již znají, co je pro ně nové, které informace jsou důvěryhodné a kterým nerozumí a označí si to, o čem by se rádi dozvěděli více.
- Žáci si uvědomí důležitost ochrany životního prostředí.
- Žáci se učí respektovat sebe navzájem, učí se spolupracovat a vyjadřovat se k jednotlivým tématům, učí se pravidlům diskuse.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

Žáci pracují s naučným textem metodou INSERT. Rozvíjí své myšlení tím, že porovnávají informace v textu. Označují, co již věděli a co je pro ně nové a o které informaci by se rádi dozvěděli více. Na základě svých poznámek vytvářejí zápisky a ty porovnávají se svými spolužáky. Následně se pokusí odpovědět na otázky z pracovního listu, vytvořit shrnutí a vybrat tak z textu podstatné informace.

Pomůcky a materiály:

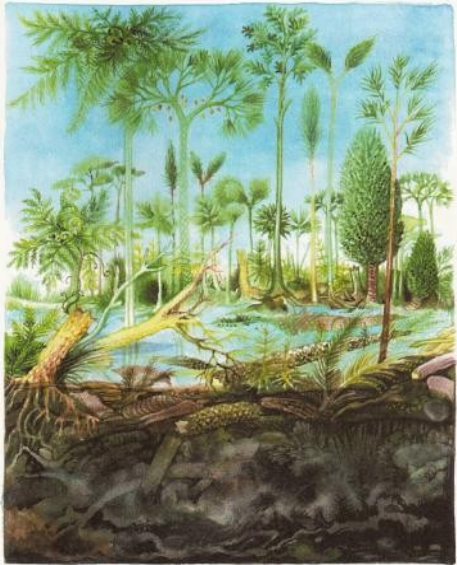
- Prezentace – uhlí a ropa
- Text: Uhlí a ropa
- Pracovní list metody INSERT
- Pracovní list – odpovědi na otázky

Průběh hodiny:

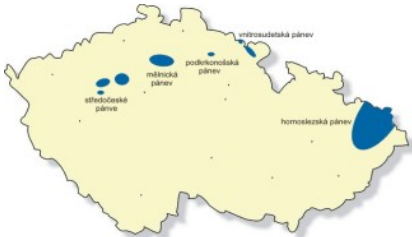
1. Učitel uvede téma hodiny. K čemu všemu potřebujeme uhlí a ropu? Jak získáváme uhlí a ropu? A jak vznikly?
2. Učitel předvede žákům prezentaci, aby si vytvořili lepší představu o tématu.

3. Učitel rozdá žákům text a jejich úkolem bude zpracovat text a označit ho značkami metody INSERT. Rozlišují tak informace známé, nové, informace, kterým nerozumí a o kterých by se rádi dozvěděli více. Do pravé části pracovního listu si žáci mohou napsat poznámky či otázky. Např. Proč se tolik topí uhlím, když tolik znečišťuje ovzduší? Apod.
4. Diskuse: Žáci uvádějí, které informace a jak si označili. Pokud některým informacím někdo nerozuměl, učitel se nejprve zeptá, zda to může vysvětlit někdo ze žáků, teprve potom vysvětluje sám.
5. Na závěr žáci odpovědí písemně na otázky, které jsou zároveň shrnutím základních informací. Své odpovědi si poté vzájemně přečtou a případně doplní. Nakonec učitel položí otázky: Které informace z tohoto článku považujete za důležité? Kdo z vás několika větami shrne základní informace? Kdo to doplní?
6. Odpověď na otázku: Jaká jsou pro a proti při využívání a zpracovávání ropy a zemního plynu? Co mohou udělat pro to, aby se špatné důsledky omezily na minimum? Jak by vypadal dnešní svět, kdyby nebyla ropa ani zemní plyn?
7. Doplnková aktivita: Pokud zbude čas, mohou žáci k danému tématu vytvořit Pětilístek.

Text:

5. UHLÍ A ROPA Do neživé přírody patří i uhlí, i když jeho původ musíme hledat vlastně v živé přírodě. Uhlí totiž vzniklo přeměnou pravěkých rostlin. Obrovské plavuně, přesličky či kapradiny pravěkých pralesů zapadly kdysi před dávnými lety do bahna a tam, bez přístupu vzduchu, zuhelnatěly. Čím déle uhlínatění trvalo, tím kvalitnější uhlí vzniklo. Nejříve to byla rašelina (ta vzniká dodnes, například v rašeliníštích na Šumavě), pak hnědé uhlí a nakonec nejvyšší černé uhlí. Uhlí je dnes pro nás především zdrojem energie. Jeho spalováním získáváme teplo, ale také elektrickou energii z tepelných elektráren. Vyrábí se z něj také koks nebo plyn. Spalování uhlí pro výrobu energie není příliš vhodné. Jednak je kouřem znečišťováno ovzduší, jednak by se uhlí mohlo lépe využít třeba v chemickém průmyslu pro výrobu mnoha cenných látek. Musíme si uvědomit, že spálené uhlí už nikdy nedokážeme nahradit. A je přece naší povinností zanechat přírodní zdroje i dalším generacím – našim dětem i jejich dětem. To samozřejmě neplatí jen pro uhlí, ale pro všechny přírodní suroviny, které se samy neobnovují (jako třeba stromy v lese). Jsou to poklady, které už nám nikdy nikdo nevrátí. Podobně jako uhlí vznikla i ropa. Pravděpodobně však ne z rostlin, ale rozkladem obrovského množství těl pravěkých živočichů. Přírodní ropa je olejovitá kapalina tmavé barvy s výrazným zápachem. Z ropy vyrábíme spoustu užitečných věcí – barvy, léky, prací prášky, umělé hmoty. Hlavně ale benzin a naftu pro pohon milionů motorů na celém světě. Spolu s ropou se často vyskytuje i zemní plyn, který dnes hodně využíváme k topení či k vaření. Spalování zemního plynu mnohem méně znečišťuje přírodu než spalování uhlí. Ropu i plyn dnes rozvádíme z míst, jejichž naleziště tam, kde je potřebujeme, velkými potrubími o délce často mnoha set nebo i tisíc kilometrů. Říká se jim ropovody nebo plynovody.	 <i>Uhlí vzniklo v místech bujných pravěkých pralesů. Dnes je nacházíme a těžíme často v hloubkách i několik set metrů pod povrchem.</i>
--	---

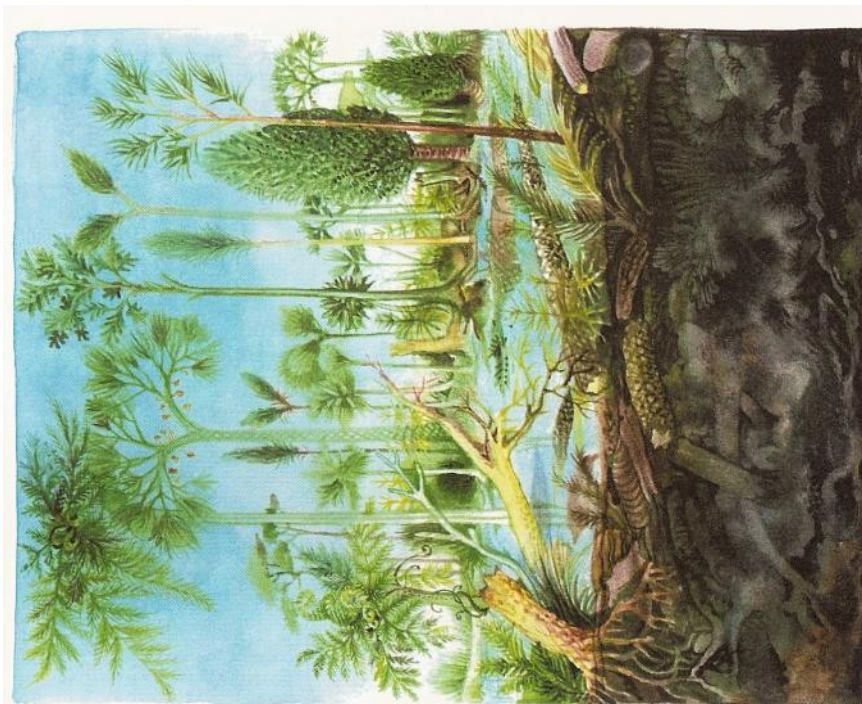
Prezentace:

Uhlí Uhlí vzniklo před miliony lety, tak že pravěké rostliny zapadly do bahna a bez přístupu vzduchu zuhelnatěly.	Těžba černého uhlí – těží se v hloubkách
Těžba černého uhlí v ČR 	Těžba hnědého uhlí – těží se povrchově
 těžba hnědého uhlí	Těžba hnědého uhlí v ČR
Těžba ropy 	 ropa
Těžba ropy v ČR 	Ropovody

Pracovní list – metoda INSERT:

Text:	Zn.	Poznámky:
5. UHLÍ A ROPA Do neživé přírody patří i uhlí, i když jeho původ musíme hledat vlastně v živé přírodě. Uhlí totiž vzniklo přeměnou pravěkých rostlin. Obrovské plavuně, přesličky či kapradiny pravěkých pralesů zapadly kdysi před dávnými lety do bahna a tam, bez přístupu vzduchu, zuhelnatěly. Čím déle uhebnatější trvalo, tím kvalitnější uhlí vzniklo. Nejdříve to byla rašelina (ta vzniká dodnes, například v rašeliništích na Šumavě), pak hnědé uhlí a na konec nejkvalitnější černé uhlí. Uhlí je dnes pro nás především zdrojem energie. Jeho spalováním získáváme teplo, ale také elektrickou energii z tepelných elektráren. Vyrábí se z něj také koks nebo plyn. Spalování uhlí pro výrobu energie není příliš vhodné. Jednak je kouřem znečišťováno ovzduší, jednak by se uhlí mohlo lépe využít třeba v chemickém průmyslu pro výrobu mnoha cenných látek. Musíme si uvědomit, že spálené uhlí už nikdy nedokážeme nahradit. A je práce naší povinností zanechat přírodní zdroje i dalším generacím – našim dětem i jejich dětem. To samozřejmě neplatí jen pro uhlí, ale pro všechny přírodní suroviny, které se samy neobnovují (jako třeba stromy v lese). Jsou to poklady, které už nám nikdy nikdo nevrátí. Podobně jako uhlí vznikla i ropa. Pravděpodobně však ne z rostlin, ale rozkladem obrovského množství těl pravěkých živočichů. Přírodní ropa je olejovitá kapalina tmavé barvy s výrazným zápachem. Z ropy vyrábíme spoustu užitečných věcí – barvy, léky, prací prášky, umělé hmoty. Hlavně ale benzin a naftu pro pohon milionů motorů na celém světě. Spolu s ropou se často vyskytuje i zemní plyn, který dnes hodně využíváme k topení či k vaření. Spalování zemního plynu mnohem méně znečišťuje přírodu než spalování uhlí. Ropu i plyn dnes rozvádíme z míst jejich nalezišť tam, kde je potřebujeme, velkými potrubími o délce často mnoha set nebo i tisíc kilometrů. Říká se jim ropovody nebo plynovody.		
✓ toto už vím + nová informace		– s tímto nesouhlasím ? o tomto se chci dozvědět více

Pracovní list – odpovědi na otázky – shrnutí:

Uhlí vzniklo v místech bujných pravekých pralesů. Dnes je nacházíme a těžíme často v hloubkách i několik set metrů pod povrchem.

Otázky:

1. Jak vzniklo uhlí? Které je nejkvalitnější?
2. Který další druh uhlí znáš? Co je to rašelina?
3. Věděl bys, kde se v ČR těží uhlí?
4. Jak vznikla ropa? Co se z ropy vyrábí?
5. Věděl bys, kde se v ČR těží ropa?
6. Kudy k nám proudí ropa a plyn?

Odpovědi:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

13. Hieroglyfy

Téma hodiny: Hieroglyfy – význam vzniku a vývoje písma a potřeby zaznamenávat údaje, význam poznávání starověké historie.

Cíle hodiny:

- Žáci porozumí textu a významu informací.
- Žáci sami dokáží klást otázky nad textem a odpovídat na ně.
- Žáci dokáží reprodukovat podstatné informace z textu.
- Žáci dokáží diskutovat a spolupracovat ve skupině.
- Žáci dokáží výtvarně zpracovat toto písmo.

Časový rozsah: 2 – 3 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

V úvodní části hodiny motivuje učitel žáky prezentací o Egyptě. Poté žáci zpracovávají text metodou čtení s otázkami. Žáci čtou text po odstavcích. Daný odstavec si tiše přečtou, pak jeden ze dvojice pokládá druhému otázky k textu. U dalšího odstavce se role žáků vymění, druhý se ptá, první odpovídá. Důležité je, aby žáci nekladli jen otázky ano – ne, ale i otázky zjišťovací a otázky, které jdou hlouběji do textu a jsou spojeny s jejich zkušenostmi či zážitkem. Následuje diskuse žáků a učitele, jaké otázky si kladli a jaké informace se dozvěděli. Na závěr jako shrnutí vypracují žáci odpovědi na otázky. O hodině výtvarné výchovy se žáci pokusí napsat nějakou větu pomocí hieroglyfů a ostatní žáci se ji pokusí přečíst.

Pomůcky a materiály:

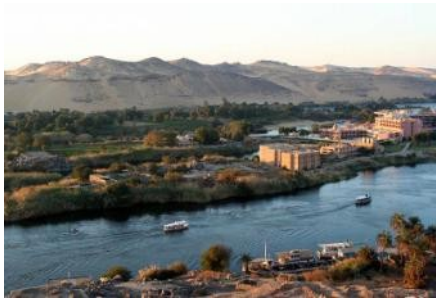
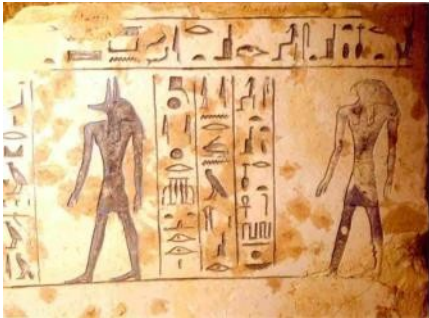
- Prezentace Egypt
- Text: Nauč se psát egyptskými hieroglyfy
- Pracovní list – odpovědi na otázky

Průběh hodiny:

1. Učitel uvede hodinu otázkou: Co víte o Egyptě? Žáci pracují formou brainstormingu. Uvádějí vše, co si vybaví, učitel zaznamenává jejich odpovědi na tabuli.

2. Žáci se prohlídnou prezentaci – fotografie o Egyptě pro lepší orientaci a představu.
3. Následuje diskuse o Egyptě a o tom, co to jsou hieroglyfy? Dále učitel rozdává žákům text: Nauč se psát egyptskými hieroglyfy. Vyzve žáky, aby si prohlédli obrázky. Co vidíte na obrázcích? Jak rozumíte znakům tohoto písma? Setkali jste se s ním už někdy? (v knize, ve filmu)
4. Poté žáci zpracovávají text metodou Čtení s otázkami. Ve dvojicích si rozdělí text na odstavce. Nejprve tiše čtou a pak jeden ze dvojice pokládá druhému k dané části textu otázky. O dalšího odstavce se role vymění. Případné poznámky či otázky si žáci poznamenávají na papír.
5. Diskuse: Žáci společně s učitelem diskutují o tom, co se dozvěděli a jaké otázky si pokládali. Žáky vedeme především k tomu, aby si nepokládali pouze kontrolní otázky, ale také otázky, jejichž odpovědi jdou hlouběji do textu nebo jsou spojeny s jejich životní zkušeností. Případně se ptáme, co je ještě zajímavé nebo čemu nerozuměli.
6. Žáci ve dvojicích vypracují odpovědi na otázky v pracovním listě. Následuje shrnutí celé hodiny a reprodukování nových poznatků o hieroglyfech.
7. Odpovědi na otázky: Proč asi lidé vynalezli písmo, proč měli potřebu psát a proč píšeme dnes? Chtěl bys ty sám psát tímto písmem? Proč ano nebo proč ne? Kdo asi dnes ovládá toto písmo? Proč asi toto písmo zaniklo? Proč dnes používáme jiné znaky pro písmo? Dokážeš si představit svět, kde by lidé nepsali?
8. V hodině výtvarné výchovy žáci napíší tímto egyptským písmem nějakou větu, kterou pak budeme společně luštit.

Prezentace – Egypt:

Egyptská říše (15.st.př.n.l.) 	Řeka Nil dnes:
Egyptské písmo 	Sarkofág s mumií
Pyramidy v Gíze: 	Velká Sfinga:
 Egyptské písmo	

Pracovní list – odpovědi na otázky:

Hieroglyfy

1. Proč staří Egypťané nazývali své písmo písmem bohů? Proč si to myslíš?
2. Vyvíjelo se toto písmo? (Měnilo se v průběhu času nějak?) Proč?
3. Proč dodnes nevíme, jak některá slova přesně přechít?
4. Známe 750 hieroglyfických znaků. Připadá ti toto písmo složité? Myslíš, že toto písmo ovládalo hodně nebo málo lidí? Proč?
5. Proč toto písmo upadlo v zapomnění?
6. Kdy a kdo rozluštil toto písmo?
7. Proč je dnes dobré znát toto písmo? Co se z něj dozvíme?
8. Prohlédni si kamennou desku na první stránce a zkus některé znaky rozluštit.
9. Znáš některé egyptské památky?
10. Pokus se rozluštit hieroglyfy podle tabulky na druhé stránce.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

14. Mazaný jako liška

Téma hodiny: Přirovnání – význam přirovnání v jazyce, různý význam přirovnání u různých národů a v různé době, správné a vhodné používání přirovnání.

Cíle hodiny:

- Žáci vyvodí návodnými otázkami, co je to přirovnání.
- Žáci dokáží pracovat s textem, klást nad textem otázky, jejichž odpovědi jsou přímo v textu nebo které poukazují na určité souvislosti či souvisí s jejich zkušenostmi.
- Žáci dokáží zhodnotit význam informací.
- Žáci dokáží spolupracovat, kultivovaně diskutovat a respektovat jiné názory.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

Na začátku hodiny žáci vyvodí, co je to přirovnání a uvedou různé příklady. Text zpracovávají metodou QAR, pokládají si nad textem otázky, jejichž odpovědi jsou přímo v textu, a otázky, jejichž odpovědi musí žák spojit s jinými souvislostmi, které zná, nebo s vlastní zkušeností. Poté učitel klade žákům otázky a žáci odvodí smysl přirovnání a uvedou příklady jejich použití. Na závěr si žáci vyberou jedno přirovnání a okomentují ho, proč si ho vybrali, co si o něm myslí a jaké s ním mají zkušenosti.

Pomůcky a materiály:

- Text: Mazaný jako liška
- Tabulka metody QAR
- Pracovní list metody QAR
- Pracovní list – přirovnání, které mě zaujalo

Průběh hodiny:

1. Učitel má na tabuli připraveno několik přirovnání. (viz dále). Zeptá se žáků, co to je. Návodnými otázkami přivede žáky k tomu, že to jsou přirovnání, tzn., že někoho k něčemu přirovnáváme. V našem případě k říši zvířat, ale můžeme přirovnávat i k něčemu jinému, např. velký jako Brno, starý jako Metuzalém, atd. Nyní si povíme, jak asi taková přirovnání vznikala.

2. Učitel rozdává žákům text, který budou zpracovávat metodou QAR. První přirovnání zpracuje učitel a modeluje tak žákům metodu QAR a jednotlivé typy otázek. Dále se žáci rozdělí do dvou skupin, každá skupina zpracuje metodou QAR pět přirovnání (zhruba půlku textu), přičemž žáci budou pracovat ve dvojicích. Pozn. Text je rozdělen na dvě části, aby se žáci pečlivěji věnovali jednotlivým přirovnáním, nebyli zahrnuti velkým množstvím textu a nedošlo k monotónnosti při této aktivitě. Zároveň dává tato organizace prostor pro výměnu informací mezi těmito dvěma skupinami.

3. Učitel modeluje metodu QAR na prvním přirovnání.

V TEXTU		V MÉ HLAVĚ	
právě tady	mysli a hledej	autor a já	jenom já
Odpověď najdeme na jediném místě v textu.	Čtenáři musejí přemýšlet a hledat, odpověď je na více místech v textu.	Odpověď v textu není. Aby čtenář mohl odpovědět, musí přemýšlet o tom, jak souvisí text, který čte, s věcmi, které zná.	Odpověď v textu není. Čtenáři potřebují k tomu, aby odpověděli na otázku, použít svých vlastních myšlenek a zkušeností.
př. Co označuje toto přirovnání? Co říkají přírodovědci o oslovi?	př. Co se říkalo o oslovi ve starověkých státech? Jak vzniklo toto přirovnání?	př. Co by například musel udělat člověk, aby se na něj hodilo toto přirovnání?	př. Řekl mi někdo toto přirovnání? Jaké jsem měl pocity? Jak řešit, když někdo udělá nějakou chybu?

4. Dvojice žáků zpracovávají text metodou QAR a vytvářejí jednotlivé typy otázek, které si zapisují do tabulky. Rychlejší dvojice mohou zpracovat část Tahák jako bonus.

5. Diskuse: V další části hodiny probíhá diskuse. Učitel se ptá žáků, jaké otázky si kladli a jak na ně odpovídali. Zároveň probíhá hodnocení, jestli tyto otázky odpovídají jednotlivým typům otázek metody QAR.

6. Na závěr se učitel ptá:

Jak všeobecně přirovnání vznikají? Na základě čeho přirovnáváme? (Na základě vnější či vnitřní podobnosti).

Proč přirovnání používáme? (Zajímavější projev, oživení projevu, zesílení představivosti, názorné vyjádření, komičnost, bohatost a krása češtiny)

Měla jednotlivá přirovnání vždy a všude stejný význam? (Ne, u některých se význam s dobou a místem mění, např. u nás vyjadřuje prase špatné vlastnosti, v Asii je symbolem pohodové povahy, kočky byly ve starověku za „hvězdy“, ale ve středověku byly symbolem čarodějnictví a zla.)

Jak použít přirovnání správně? Jaké mám zkušenosti s používáním přirovnání? Jak nikomu neublížit? (Musím vědět význam daného rčení, všeobecně není správné nikoho urážet, pokud někdo udělá chybu (urazí), můžeme ho slušným způsobem upozornit, můžeme si také představit, jak by bylo nám, kdyby nás někdo urážel.)

7. Okomentovaná věta: Na závěr dostanou žáci úkol. Vypíší si některé zpracované přirovnání a toto přirovnání okomentují, proč si ho vybrali, co si o něm myslí a jaké mají zkušenosti.

Pracovní list – přirovnání, které mě zaujalo:

Přirovnání, které mě zaujalo	
Přirovnání:	Můj komentář:

Text:

Jazyk

Mazaný jako liška

Možná své kámoše kvůli jejich vlastnostem občas přirovnáváš k různým zvířatům. Jenže proč třeba kočka dostala nálepku falešnosti a sova je symbolem moudrosti? JUNIOR vypátral, jak vlastně tyto představy vznikly.

PROČ STAŘÍ ŘEKOVÉ ZAČALI OSLA Považovat za přehloupplé zvíře?

V některých končinách je prase domácí výlupek těch nehorších vlastností. Zato třeba v Asii mají chrochatelci velmi společné pohovorové povahy. Až tak rozdílné jsou pohledy různých kultur na stejného pašáka!

HLoupý jako osel

Osel v mnoha jazycích věčné čestiny nebo angličtiny, zdomácněl jako nadávka pro typy s IQ tykve. Z hlediska přírodovědné osel nevinně jde o celkem chytřejšího tvor. Když osel neví, jak se chová, říká: „Osel neví, jak se chová.“

LIŠKA

Liška je symbolem Ježíše Krista a jeho velké oběti. Asi máš nějaké zkušenosti s tím, jak se liška chová. Liška se tak vydává, když se jí něco nelíbí. Liška se tak vydává, když se jí něco nelíbí. Liška se tak vydává, když se jí něco nelíbí.

LYNÝ JAKO PRASE

Možná se ti hned vybaví víc přirovnání, ve kterých hraje hlavní roli prase nebo žuník. A pochvalně asi není ani jedno! Dokonce už řecky filozof Herakleitos (540–480 př. n. l.) prý o komsi prohlásil: „Na způsob prasce se rád povyluje v bahně.“ Jak je vidět, prase svým ročním v bahních koupelích moc sympatie nezbužovalo. Jejich maso považují za nečisté hned dvě náboženství: islám a židovství. Věřícím zakazují, aby vepřové zadrželi do svého jediníku. Zato v Číně jsou prasata docela oblíbená.

MIRNÝ JAK BERÁNEK

Bývali spojováni s mírnou kůrou povahou, i když uměli drsně zaútočit. Jak přišli k pověsti dobráků od kostí? Ovece patřily vedle psů a koz k prvním zvířatům, která si naše prapředkové ochotili. Zidá i muslimové je začali používat jako obětní zvířata při náboženských obřadech. V Kristianství se stal beránek symbolem lásky.

MAZANÝ JAKO LIŠKA

Ještě máš za užima a umíš vybrusit z každé situace, možná si vysloužil přirovnání k těhle psotivě šelmu. Liška hraje roli vyuka v mnoha lidových bajkách.

PRORADNÝ JAKO HAD

Když tě někdo nazve hadem, žádná velká lítostka o něčem spí. Spí ten drtí podzdravá ze lživosti a starých mýtek. Hady najdeš ve středověkých Aztecích. A vůbec je neviděl v tak černých barvách jako my dneska! Třeba starověcí Řekové považovali hada za symbol léčení. Dostává se mu křesťanské kultury. Hodně mu k tomu pomohla role, kterou sehnal v Bibli. Vždyť právě on přesvědčoval Evu, aby snědla jablko hříchu!

PILNÝ JAKO VČELKA

Když si na něčem mákněš, možná uslyšíš něco o plné včele. Pozoruj na rozkvetlé louce, a hned ti dojde proč už starověcí Egypťané pracovali a dokonce organizované včely obdivovali. Věk si taký dali do znaku Dolního Egypta právě včely! Pověst todárních dírců si včelí fakt zaslouží. Vždyť začínají makat už dvě nebo tři hodiny po narození. Pak postupně vyřídí několik povolání, od krmíček larev až po stavitelky hnízda. Nakonec vyraží ze terénu sbírat pyl a další potravu. Tyhle šikulky unesou skoro půlku svoji váhy!

PYŠNÝ JAKO PÁV

Už ti někdy někdo vypálil, že se napařuješ? Pestrobarevný krasavec lidí fascinoval už odedávna. Sameček páva dělá na samičky dojem ocasním vějířem z per, která mohou měřit něco přes metr! Není divu, že ho v jeho původní vlasti (v Indii) už odedávna uctívali. Jeho barevná oka na konci přerušují oči. Křesťané v nich zpočátku viděli symbol boží vševládoucnosti. Anebo taky nesmrtnosti. Prostě máj fajn věc! Až ve středověku se to zlomilo. Možná i proto, že se pavi pera používala ke zdobení klobouků a vějířů, stali se symbolem špatných vlastností: pychy a nadutosti.

RYCHLÝ JAKO ZAJÍC

Zajíc je pověstný hned několika vlastnostmi – rychlostí, bázlivostí a navíc schopností rychle rozmnožovat. Řekové si zajíce v rychlosti zájezdů správně teru všimli už v 6. století př. n. l. Jedna z Ezopových bajek popisuje zajíce jako rychlou běže. V téhle bajce (příběhu, v němž vystupují zvířata s lidskými vlastnostmi) si zajíc hodí závod se želvou. Jenže super rychlý úšák si dá šlofika a želva ho nakonec předhoni. Zajíc je symbolem rychlosti docela oprávněně, dokáže vyvinout rychlost až kolem 70 kilometrů za hodinu. Hm, tak to se nemůže stydět ani před autem!

FALEŠNÝ JAKO KOČKA

Přý jsou pěkné vypočítavé. Čím si kočky vysloužily pověst proradné falešnosti? Ve starověku byly kočky za hvězdy, uctívali je nejen Egypťané, ale i Kelové. Zato ve středověku se karta obrátila. Chudinky děti byly považované za přetváření čarodějnic nebo dokonce samotného ďábla. Třeba papež Řehoř IX. († 1241) prohlásil, že kočka je ďábelské stvoření. Vedlo to dokonce k jejich hromadnému zabíjení. Děti určitě věš, že jsou kočky hodně mazlivé, no a ve středověku si některé lidé jejich přítulnost most vykládali jako ďáblův test. Mysleli si, že se jim takhle snaží vlídnout. ■

TAHÁK JAKO BONUS

Krásná jako stěna – Stráža ubratu je proslulá svou slabostí pro hezké věci. Tahák vyběhne z domu, když uvidí nějakou krásnou ženu. Opatrně si ji naplácne a až 30 minut. Za svou pověst možná věří i tomu, že má nepřátelské vztahy ke zlatým rybkám. Zlatá rybka – Když mužka zlatou rybkou, tak se mu smejí. Vtipuje se v lidových příbězích o velkých státech.

Pracovní list:

PŘIROVNÁNÍ				
V TEXTU		V MÉ HLAVĚ		
právě tady	mysli a hledej	autor a já	jenom já	
Odpověď najdeme na jediném místě v textu.	Čtenáři musejí přemýšlet a hledat, odpověď je na více místech v textu.	Odpověď v textu není. Aby čtenář mohl odpovědět, musí přemýšlet o tom, jak souvisí text, který čte, s věcmi, které zná.	Odpověď v textu není. Čtenáři potřebují k tomu, aby odpověděli na otázku, použít svých vlastních myšlenek a zkušeností.	

15. Bermudský trojúhelník

Téma hodiny: Bermudský trojúhelník – úvaha na tím, zda lze vysvětlit záhady; různé pohledy (vědecký a nevědecký) na tajemné či zatím nevysvětlitelné situace.

Cíle hodiny:

- Žáci si vybaví své dosavadní informace.
- Žáci zpracovávají text, předvídají, co se mohlo stát, a své odpovědi zdůvodňují, proč si to myslí.
- Žáci dokáží shrnout podstatné informace z textu a vyjádří svůj názor a tento názor zdůvodní.
- Žáci dokáží kultivovaně diskutovat a respektovat názory druhého.

Časový rozsah: 2 vyučovací hodiny

Stručný popis metody:

Úvodní část hodiny zaleží na tom, jaké znalosti žáci mají; pokud ano, probíhá úvod formou brainstormingu, pokud ne, pracuje učitel s textem (promítaným na interaktivní tabuli), a to metodou čtení s předvídáním. Žáci uvádějí své názory a zároveň zdůvodňují, proč si to myslí. Rozhodují se, k jakému řešení se přiklání, své rozhodnutí zdůvodní. Následuje diskuse na téma, zda lidé dokážou vyluštit záhady přírody. Na závěr žáci pracují metodou Pětílístek, kde shrnou své pocity či podstatu tématu.

Pomůcky a materiály:

- Text: Bermudský trojúhelník
- Text rozčleněný pro promítání na interaktivní tabuli
- Pracovní list – předvídání
- Pracovní list – pětílístek

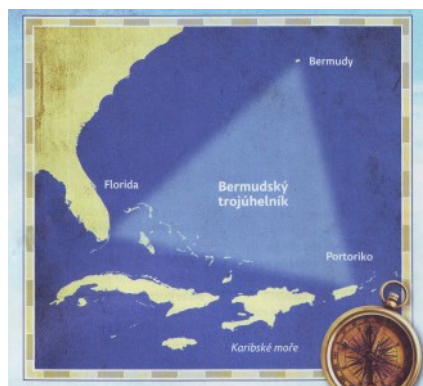
Průběh hodiny:

1. Učitel uvede hodinu otázkou, jestli někdo ví, co to je bermudský trojúhelník. Pokud žáci mají nějaké povědomí o bermudském trojúhelníku, může probíhat „burza nápadů“ a učitel poznamenává uvedené informace na tabuli. Pokud nikdo ze žáků nic neví, pokračuje učitel další aktivitou – prací s textem, kde se odpověď dozví.

2. Poté učitel a žáci pracují s textem. Učitel rozdělí text do částí a jednotlivé části zobrazuje na interaktivní tabuli. Úkolem žáků je přečíst si společně zobrazenou část textu a předvídat a vyvozovat určité závěry z daných faktů či odhadovat, jak určité situace mohly probíhat.

3. Otázky a předvídání nad textem:

První část:

Co myslíš, proč lodě i letadla mizí v tomto místě?

Pozn. Z důvodu, aby se žáci neupínali pouze k fantazijním řešením, je dobré jim nabídnout tabulku, která je bude nutit vymyslet i vědecké řešení.

Sci-fi a nadpřirozeno	Vědci
- Mimozemšťané - Nadpřirozené síly	- Tornáda - Mořská bouře - Magnetismus

Druhá část:

Co myslíš, že se ve skutečnosti stalo? Které argumenty svědčí pro a proti tvému názoru? (Doba po 2. světové válce, cvičný let, zkušený velitel, dobré letové podmínky, moře klidné. Potom: přestaly fungovat kompasy, dochází palivo, prudká bouře, hledalo je 200 letadel a nikdy nic nenašli.)

Třetí část:

Svědectví od Kolumba
Jako bermudský (někdy také dáblův) trojúhelník se označuje oblast ležící mezi Miami na Floridě, Portorikem a Bermudami na pomezí Mexického zálivu a západního Atlantiku. Zahrnuje část Sargasového moře a protéká jím Golfský proud. Nejde ale o žádný schválený zeměpisný pojem, proto název píšeme s malým b. Proč ten povyk? Milovníci záhad a nevysvětlitelných jevů jsou

přesvědčení, že právě v této oblasti mizí velké množství lodí a letadel. Podle nich se tam děje něco hodně podivného. A mají na to svědky!

První člověk, který popsal místní zvláštnosti, nebyl nikdo menší než známý mořeplavec Kryštof Kolumbus. V 15. století se jeho flotila plavila Sargasovým mořem. Najednou Kolumbus s námořníky spatřil obrovský ohnivý pás, který přelétl přes nebe a zmizel v moři. Tak si to alespoň zapsal do deníku. Ještě více než s podobnými úkazy je bermudský trojúhelník spojený s nevysvětlitelnými ztrátami lodí nebo jejich posádek. Neuvěřitelný je třeba osud plachetnice Mary Celeste.

✓ Už Kolumbus při svém objevování Ameriky spatřil podezřelé úkazy nad bermudským trojúhelníkem

Co myslíš, že bylo to, co viděl Kolumbus? Co si myslíš ty, a co si mohl myslet on? Odhadni, co se tam stalo. (Např. odraz sluneční záře od hladiny, ohnivý pás, přilétající UFO, atd.)

Co víš o Golfském proudu? (Teplý, silný a poměrně rychlý mořský proud, který vzniká v Mexickém zálivu a jde až k severní Evropě.) Může způsobovat podivné jevy na moři?

Čtvrtá část:

Lod' bez posádky
Dvojstěžník tohoto jména vyplul 5. listopadu 1872 z New Yorku do italského Janova. Na palubě bylo celkem 10 lidí včetně kapitánovy ženy a malé dcery. Do Janova ale Mary Celeste nikdy nedoplnula. Přibližně o měsíc později ji našli mezi Azorským souostrovím a Portugalskem. Ovšem zcela bez posádky. Na palubě bylo dostatek potravin i pitné vody. Zůstaly i šperky a cennosti.

Chyběly pouze záchranné čluny. **Vše nasvědčovalo tomu, že posádka opustila loď ve velkém spěchu.** Zápisy v nalezeném lodním deníku končily datem 24. listopadu. Údaj o tehdejší poloze lodi dokládal, že se nalézala v bermudském trojúhelníku. Od té doby urazilo opuštěné plavidlo přibližně 800 kilometrů až do místa, kde se našlo. Záhada nad záhadou! Co se na lodi,

kteřá nebyla nijak poškozená, přesně stalo? A kam všichni zmizeli? Zaútočili na loď piráti nebo se vzbouřila posádka? V podpalubí se našel chléb nakažený jedovatou houbou, která způsobuje šílenství a někdy i smrt. Vážně by si toho ale zkušený námořník nevšimli, nakazili se a pak v poblouznění naskákali do moře?

Co myslíš, že se ve skutečnosti stalo? Které argumenty svědčí pro a proti tvému názoru? (Cesta z New Yorku do Itálie roku 1872, nalezena bez posádky u Azorských ostrovů, na lodi byly potraviny, pitná voda, šperky, cennosti, chyběly pouze záchranné čluny.) Unesli je piráti, vzbouřila se posádka, nakazili se jedovatou houbou?

Pátá část:

Příroda nebo UFO?

Následovala další záhadná zmizení, která se dají jen těžko vysvětlit. Roku 1918 se například ztratila americká nákladní loď Cyclops (Kyklop) s více než 300 námořníky na palubě. Byl konec první světové války, takže zmizení mnozí spojovali s útokem ponorek

nebo nepřátelských lodí. Jenže tehdy v bermudském trojúhelníku žádná armáda jednotky neměla. A dál? **Začátkem roku 1963 zmizela pro změnu loď Marine Sulphur Queen (Mořská sírová královna), která vezla 15 tisíc tun síry.** Zde se vysvětlení přímo nabízí – údajně došlo k výbuchu nákladu. Co ale takovou explozi způsobilo, není vůbec jasné.

Anebo přece? Některé katastrofy mohlo způsobit například silné elektromagnetické pole, které rozhodí ručičku kompasu jako nic. Lodě pak plují špatným směrem. V oblasti také velmi často zuří tornáda. Milovníci sci-fi mají ale jinou teorii. Podle nich zde mimozemšťané unášejí lodě i letadla pro své pokusy. Dokonce prý nelétají z vesmíru, ale vynořují se z hlubin moře, kde mají své základny.

Co si myslíš o dalších dvou zmizeních?

Jaké další názory autor uvádí? (elektromagnetické pole, tornáda, mimozemšťané).

K čemu se přikláníš ty a proč?

Šestá část:

Metanové bubliny

Vědci ovšem roku 2003 přišli s mnohem pravděpodobnější verzí. Za častá zmizení lodí v bermudském trojúhelníku podle nich může plyn metan. Ten je díky silnému tlaku vody uložený na mořském dně ve formě ledu. Čas od času se ale část ledového bloku utrhne a stoupá k hladině. Na ní se změní v pěnu, stejně jako když rychle otevřeš láhev limonády. V tu chvíli voda na chvíli přestane nadnášet. Loď, která do ní vjede, se tak znenadání propadne do hlubin.

Vědecké pokusy dokázaly, že loď se takto skutečně

může potopit. A když se metan uvolní z vody do vzduchu, dělá problémy i letadlům. Tak velké, že se mohou i zřítit. Navíc je silně třaskavý, takže může také vybuchnout. Jenže i tato teorie má svá ale. Takové uvolňování metanu je v přírodě velmi vzácné. A jaká je šance, že metanová bublina trefozí zrovna projíždějící loď? Také velmi malá.

Záhada bermudského trojúhelníku tak zůstává nadále nevyřešená. Kdo ví, třeba ji jednou rozlouskneš právě ty. Opět nám můžeš napsat názor na email casostroj@epublishing.cz nebo na www.facebook.com/Casostroj. Těšíme se! ■

S čím přišli vědci v dnešním století? Jaká je jejich teorie ohledně metanu? Co znamená, že je metan silně třaskavý? Je tedy záhada bermudského trojúhelníku vyřešená? Proč ne?

4. Diskuse: S postupujícím vývojem člověk přichází na to, jak příroda funguje a objevuje nové a nové věci. Myslíš, že v budoucnu skutečně vyřešíme záhadu bermudského trojúhelníku? Myslíš, že s postupem času člověk dokáže vyřešit všechny záhady přírody?

5. Po proběhlé diskusi učitel rozdá žákům text, který si takto mohou prohlédnout v celku i s obrázky. Zároveň si mohou přečíst text o Atlantidě.

6. Závěr: metoda Pětílístek.

Pětílístek - příklad:

Bermudský trojúhelník – pětílístek:	
Kdo, co? (1)	moře
Jaký? (2)	tajuplný, neprobádaný
Co dělá? (3)	ničí, láká, mlčí
Pocit, shrnutí. (4)	touha najít vysvětlení záhady
Podstata. (1)	tajemství

> SVĚTOVÁ ZÁHADA

Napísal Robert Šimek

Hrůzy bermudského trojúhelníku

Kolik lodí a letadel v něm ještě najde zkázu?

Oblast mezi Portorikem, Floridou a Bermudským souostrovím patří k nejzáhadnějším místům světa. Lodě i letadla tu mizí neznámo proč a neznámo kam. Působí zde nadpřirozené síly? Nebo tu dokonce mimozemšťané získávají vzorky lidí pro své pokusy?

Je krátce po 2. světové válce. Americké letectvo je však stále ve stavu pohotovosti. Letka pěti bombardérů typu Grumman Avenger (Mistel) startuje z vojenské základny

14 zkoušených letců z bombardéry Avenger se vydalo na běžný let. Ani jeden se nevrátil

40 CASOSTRŽ 4/2002

na Floridě na běžný cvičný let s pohotovými čísel 19. Letcům velí zkušený poručík Charles Taylor. Letové podmínky jsou dobré a moře je poměrně klidné. Po hodině a půl odem zachytí velitel jiné letky rozhovor v rádiu. Bombard

Do záchranné akce se zapojilo přes 200 letadel. Po pilotech se ale slehla zem.

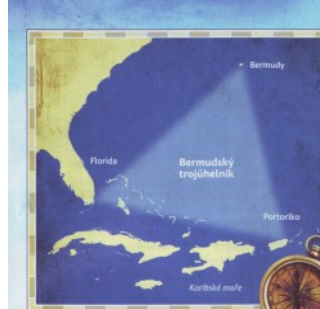
děry letu 19 mají problémy. Mayday, mayday! Přestaly fungovat kompas! Letadla se marš snaží dostat zpátky na základnu. Vtom prvního letounu dohání palivo. Člá letka noupou přistát na moři. Tu se hladinu moře

To není jen běžná bouřka, co potápí lodě v bermudském trojúhelníku. Ale co to je?

buřte prýdka bouře. Honem! Ze základny o několik hodin později startují záchranná. Po hledání letce ale jako by se slehla zem. Všichni nešťastníci končí hladinu. Nikdy se nenalezlo jediné tělo, vesta nebo část vybavení. A to i když se do následné akce zapojilo přes 200 letadel. Oblast předpokládávaného stroužování proskoumala i v dalších letech celá řada expedic. Marně. Let číslo 19 prostě zmizel.

Svědectví od Kolumba
Jako bermudský (jeden) také dříve trojúhelník se označuje oblast letů

> SVĚTOVÁ ZÁHADA

Tajemná oblast kolem Bermudských ostrovů „spolkla“ desítky lodí a letadel. Nikdo neví jistě proč

mezi Miami na Floridě, Portorikem a Bermudami na pomezí Mexického zálivu a západního Atlantiku. Zahyne čít Sergaziového moře a protáhá jin Golský proud. Nejde ale o žádný schválený zeměpisný pojem, proto název přejme s malým b. Proč ten povyk? Milovníci záhad a nevyvážitelných jevů jsou

persvědčení, že právě v této oblasti mizí velké množství lodí a letadel. Podle nich se tam děje něco hodně podivného. A mají na to svědčí. První člověk, který popsal místní zvláštnosti, nebyl nikdo menší než známý mořeplavec Kryštof

Kolumbus. V 15. století se jeho flota plavila Sergaziovým mořem. Najednou Kolumbus s námořníky spatřil obrovský ohnivý pás, který plavál přes nebe a zmizel v moři. Tak si to alespoň za prvé do dneška. Ještě více než v podobných ukázkách je bermudský trojúhelník spojený s nevyvážitelnými ztrátami lodí nebo jejich posádek. Neuvěřitelný je třeba osud plachetnice Mary Celeste.

Loď bez posádky
Dvojtěžník tohoto jména vyplul 5. listopadu 1872 z New Yorku do italského Janova. Na palubě bylo celkem 10 lidí včetně kapitány ženy a malá dcerka. Do Janova ale Mary Celeste nikdy nedoplnila. Přibližně o měsíc později ji našli mezi Azorským souostrovím a Portugalskem. Odem zela bez posádky. Na palubě bylo dostatek potravin i pitné vody. Zůstaly i šperky a cennosti. Chyběly pouze záchranné čluny. **Vše nasvědčovalo tomu, že posádka opustila loď ve velkém spěchu.** Za pět v náležením lodním deníku končí datem 24. listopadu. Údaj o tehdejší poloze lodí dokládá, že se nacházela v bermudském trojúhelníku. Od té doby urazilo podobně plavidla přibližně 800 kilometrů až do místa, kde se našlo. Záhad nad záhadou! Co se na lodě,

Legenda o Atlantidě

Podle jedné z teorií se pod bermudským trojúhelníkem nachází zbytky bájně Atlantidy. Tisíce let starého kontinentu, kde podle legendy žila velmi vyspělá civilizace. Pověst o bájně Atlantidě se objevuje v mnoha knihách, filmech a televizních seriálech. Jedinou historickou zmínkou jsou spisy starověkého učenice Platóna. Podle něj však zsmělela někde za Herkulovými sloupky (dnešním Gibraltarem). Atlantida, pokud skutečně existovala, zmizela pravděpodobně přírodní katastrofou. Město zalila velká voda a jeho zbytky spálčila kamsi na mořské dno, kde jsou dodnes.

Kam zmizela bájná Atlantida? Portáři snad právě starověké civilizace lodě v bermudském trojúhelníku?

Atlantidé prý používali jako zdroj energie speciální zářící krystaly. Ty ani po mnoha státech nevyšly. A právě jejich záření by podle některých záhadníků mohlo být příčinou bermudských tragédií.

4202 CASOSTRŽ 41

> SVĚTOVÁ ZÁHADA

kteří netýka nějak poškozené, přesto stalo? A kam všichni zmizeli? Zaučilo na lod práz nebo se vzbouřila posádka? V podobě se našel oběh nakazelné jedovatosti houbové, která způsobuje šílenství a někdy i smrt. Vážně by si toho ale zkušený námořník neuvědomil, nakazili se a pak v pobouření naskakovali do moře?

Příroda nebo UFO?

Následovala další záhadná zmizení, která se dají jen těžko vysvětlit. Roku 1978 se například stábla americká nákladní loď Cyclops (Mglog) s více než 300 námořníky na palubě. Byl konec první světové války, takže zmizení mnozí spojovali s útokem potorsk

Rozhovor s pilotem letu číslo 19

Vedení přes nekvalitní vysílačku, která vlněná

Hala, kdo je tam? Slyšíte mě?
Hm, kůl – Ano, tedy pilot amerického bom...dru Avenger.

Kde se právě nacházíte? Na hladině svou polohu?
Jsem někde – kvůli, kuu... Ááá – širým mořem. Ne...im přesně kde.

Jak to, že nevíte? Co kompas?
Ko...pas se zbláznil. Jeho ručička – bozz, grrr – všemi směry!

A co palivo, máte ho ještě dost?
Nemám. Budu asi za chvíli – chvst, drrr – přistát. Ale p...šut, něco vlním!

Co je to, jak to vypadá?
Takový...len světélkující mrak! Blíž se, chce mě – trrr, krrr.

Co se děje, kde jsou?
Zzzzzzz... (spojení přerušeno)

42 CASOSTRŽ 4/2002

nebo nepřítel...ských lodí. Jenže tehdy v bermudském trojúhelníku žádná armáda jednotky neměla. A dít? Začátkem roku 1963 zmizela pro změnu loď Marine Sulphur Queen (Mořská sírova královna), která vesa 15 tisíc tun stíry. Že se vyvířelí přímo nablí – údajně došlo k výbuchu nákladu. Co ale takovou explozi způsobilo, není vůbec jasné.

Anocho přelst? Někteří katastrofy mohli způsobit naplňování silné elektromagnetické pole, které roztáhne ručičku kompasu jako ric. Lodě pak plují špatným směrem. V oblasti také velmi často zuří tornáda. Milovníci sci-fi mají

Podle ufologů unášejí lodě i letadla mimozemšťané pro své pokusy

ale jinou teorii. Podle nich zde mimozemšťané unášejí lodě i letadla pro své pokusy. Dokonce při setkání z vesmíru, ale vynořují se z hlubin moře, kde mají své základny.

Metanové bubliny

Vědu vedem roku 2003 přišli s mnohem pravděpodobnější verzí. Za častá zmizení lodí v bermudském trojúhelníku podle nich může plyn metan. Ten je díky silnému tlaku vody uvolněný na mořském dně ve formě ledů. Čas od času se ale část ledového bloku uvolní a stoupá k hladině. Na ní se změti v pěnu, stejně jako když rychle otevřel láhev šimonsky. V tu chvíli voda na chvíli přestane nadržet. Loď, která do ní vplve, se tak znenáhlí propadne do hlubin. **Vědecké pokusy dokazovaly, že loď se takto skutečně**

Mary Celeste do cíle nikdy nedoplnila. Kam zmizela posádka? To už nejprší navždy zůstane tajemstvím

může potopit. A když se metan uvolní z vody do vzduchu, dělá problémy i letadlům. Tak velké, že se mohou i zřídit. Navíc je silně tlakový, takže může také vybuchnout. Jenže i tato teorie má své ale. Takové uvolnění metanu je v přírodě velmi vzácné. A jak je navíc, že metanové bubliny třetí zrovna propit...dějí lodě? Také velmi mála.

Záhada bermudského trojúhelníku tak zůstává nadále nevyřešená. Když třeba jí jednou rozluštní pravdu ty. Opět nám můžeme napast názor na email casostraz@casostraz.cz nebo na www.facebook.com/casostraz. Těšíme se!

Všiměte tomu, že pod hladinou chápí mimozemšťané? Že unášejí nebožt posádky a experimentují s nimi?

Pracovní list – čtení s předvídáním:

Bermudský trojúhelník:
První část:
Druhá část:
Třetí část:
Čtvrtá část:
Pátá část:
Šestá část:

Pracovní list – pětilístek:

Pětilístek – bermudský trojúhelník	
Kdo, co? (1)	
Jaký? (2)	
Co dělá? (3)	
Pocit, shrnutí. (4)	
Podstata. (1)	

11. Ověření výukových materiálů ve výuce

11.1 Zhodnocení

Výukové metody kritického myšlení jsou, jak z mnoha výzkumů vyplývá, jednoznačně výborným způsobem, jak naučit děti myslet, kriticky hodnotit přijímané informace a využívat je celoživotně v praktickém životě. V souvislosti s tímto jsem jako primární cíl neuváděla získávání nových poznatků a vědomostí, ale rozvíjení kritického myšlení a získávání dovedností a schopností, tedy rozvíjení jednotlivých kompetencí dle RVP ZV. Získávání poznatků a vědomostí bylo ale neméně důležitým cílem.

U všech fází výuky byl rozhodujícím faktorem čas. Jednak čas, který jsem musela věnovat přípravám na vyučovací hodinu, a jednak čas, který jsme věnovali samotné výuce. Zpracovávání textů žáky metodami programu kritického myšlení probíhalo „pomalu“, především se museli učit pracovat danou metodou a naučit žáky přemýšlet také není nic, co by se mohlo uspěchat. Nicméně to, že žáci danému textu skutečně efektivně porozumí, bylo hlavním cílem výuky. Doprovodným efektem bylo pak to, že žáky tyto metody bavily a při hodinách dokázali aktivně pracovat.

Při zavádění těchto metod do výuky je potřeba zohlednit i hledisko, kolik žáků je ve třídě a úroveň jejich kázně. V naší třídě bylo deset žáků, takže výuka probíhala bez organizačních a kázeňských problémů.

A jak se žákům dařilo zpracovávat informace obsažené ve výše zmiňovaných naučných textech?

Při ověřování vytvořených výukových materiálů jsem si „půjčovala“ žáky 4. třídy (2. pololetí 2011/2012), posléze 5. třídy (1. čtvrtletí 2012/2013). V uvedené třídě jsem vycházela z předpokladu, že tito žáci zatím nebyli vyučováni žádnou metodou programu kritického myšlení. Zajímalo mě tedy, zda-li tito žáci umí ovládat alespoň nějaké čtenářské strategie pro porozumění textu. Určující hlediska byla: samostatnost při zpracovávání textu, kladení otázek, propojení informací z textu se svými dřívějšími poznatky a vlastní zkušeností, nalezení hlavní myšlenky textu, vytváření souhrnu, hodnocení textu, popř. kontrolování a vytváření alternativních strategií pro lepší porozumění.

Počáteční hodiny probíhaly tak, že žáci očekávali předložení hotových poznatků, které v závěru hodiny zopakují. Samostatnost se projevovala pouze u dvou žákyň. Vyjadřovací schopnosti žáků byly průměrné. Schopnost kooperace byla také průměrná až podprůměrná. Dokonce jsem měla i problémy s motivací žáků k získávání nových poznatků. Původně jsem si většinu lekcí výuky naplánovala na dvě vyučovací hodiny, ale téměř pokaždé jsme tuto dotaci přesáhli.

První lekce (Uhlí a ropa, T. G. Masaryk, Hieroglyfy) byly dosti krkolomné, než žáci pochopili, co vlastně od nich požadují. Zaváděli jsme pravidla diskuse a rozvíjeli schopnost vyjadřovat se, nebát se říct svůj názor. Určité prolomení ve spolupráci byla hodina o Karlu IV., jelikož o této postavě našich dějin děti poměrně dost věděly. Poté se začala situace zlepšovat, žáci už sami přicházeli s tím, že si kupují časopis Časostroj a že tam jsou zajímavé věci. Zároveň se zájmem pracovali na vytváření plakátů a vlastního portfolia. Nicméně pokaždé jsem jim musela určité metody konkrétně modelovat a trpělivě vysvětlovat. Hodně také oceňovali vzájemné povídání si o jednotlivých tématech.

Pokud se posunu od prvopočátečních problémů, s tématem měli problém u lekce Známa rčení, více jak půlka třídy nedokázala propojit daná rčení s příklady a představit si tato slovní spojení v souvislosti s odpovídajícími životními situacemi. S textem měli problém u lekce Sopky v Česku. Zde si myslím, že byl pro ně složitější text a větší počet odborných slov (tektonické desky, sopouch atd.). A problém s metodou byl u lekce Bermudský trojúhelník. Zde jsem zvolila metodu předvídání, což nebyla dobrá volba. Jednak žáci neuměli ovládat tuto metodu a pravděpodobně by bylo lepší naučit se ji nejprve na beletristickém textu, a jednak metoda čtení s předvídáním je založena na principu podloženého předvídání dalšího úseku textu a následného ověření tohoto předvídání. Zde však žáci odhadovali pravděpodobný vývoj situace nebo vlastní názor na tento vývoj bez jasného následného potvrzení svých myšlenek.

Velmi dobré byly lekce Zvířecí nebožtíci a Moucha, zde se jim líbil hlavně rozhovor s mouchou a samy děti navrhly dělat takovéto rozhovory i s jinými živočichy, byl by to skvělý nápad na dobrou výukovou metodu. Další zajímavá hodina byla Bitva u Thermopyl. Žáci komentovali a porovnávali informace se stejnojmenným filmem (otázkou je, zda je tento film vhodný pro děti 4. třídy) a uvědomovali si, jak někdy filmaři nedodržují historická fakta. Další velmi zajímavá práce byla v hodině Emil

Zátopek a jiní čeští olympionici. Žáci toho věděli poměrně dost o nadcházející olympiádě, uvědomovali si důležitost vrcholových sportovců, ale také rizika spojená s vrcholovým sportem, oceňovali Zátopkovo heslo: *Když nemůžeš, tak ještě přidej*. Všichni kluci z této třídy sportují, takže to bylo pro ně celkem inspirativní téma. Zábavná hodina byla i lekce Mazaný jako liška. Kromě spontánní aktivity jsem zde oceňovala především sebereflexi žáků ve smyslu nikomu některými nelichotivými přirovnáními neubližovat.

Jako výsledný produkt vytvořili žáci v rámci těchto vyučovacích hodin svá portfolia. Žákovské portfolio jedné žákyně – viz příloha č. 7

Celkově bych řekla, že jsme spolu se žáky prošli dané lekce celkem úspěšně. Za prvé získali žáci nové poznatky, za druhé se částečně zlepšila vzájemná spolupráce žáků a za třetí se částečně naučili ovládat výše zmiňované metody, a tudíž hlavně nad textem přemýšlet a kriticky ho hodnotit a propojovat s vlastní zkušeností. Nicméně je pravda, že k dobrému zvládnutí těchto metod a čtenářských strategií je potřeba delšího časového rozpětí. Za kladné považuji především zvýšení zájmu dětí o četbu naučných textů, resp. časopisů s naučnými texty.

Výsledky porovnání přístupu a úrovně žáků v oblasti četby a porozumění naučného textu uvádím v části 11.3.

11.2 Podrobnější pohled na některé hodiny

1.) Tomáš Garrigue Masaryk

Jako první byla realizována hodina o T. G. Masarykovi. Po předložení materiálů nikdo ze žáků nevěděl, o koho se jedná. Při zmínění jména Masaryk žáci věděli pouze to, že byl naším prezidentem, takže se v sloupci *Vím* objevila jen tato jedna informace. O něco sdílnější byli žáci v části *Chci vědět*. Většina dotazů se však týkala pouze jeho osobních věcí (např. Chodil rád do školy? Kolik měl dětí? Měl doma nějaké zvířátko? Jaké měl koníčky? Který předmět ve škole ho nejvíce bavil? Byl bohatý?). Společně jsme prošli otázky *Uvedení do textu*, i zde měli žáci problémy s vyjadřováním a komunikací. Nedokázali odpovědět na otázku, co znamená slovo legionář a co znamenalo spojení ... *hrozné krveprolévání 1914*. Dále jsem dětem musela vysvětlovat, co znamenaly situace Hilsneriáda a Rukopisy královédvorský a zelenohorský, a

Masarykův postoj v těchto situacích. Aktivně žáci pracovali při samostatné četbě textu a následné diskusi. Musela jsem jim však pomáhat s odpovědí u otázky 6 (na čem mu hlavně záleželo), 7 (o co se snažil 1914 – 1918), 8 (jak chtěl, aby fungoval stát) a 9 (ocenění v podobě zákona, že se zasloužil o stát). Po této diskusi žáci celkem bez problémů vyplnili část *Dozvěděl jsem se* a některým ani nestačilo vymezené místo.

Tato úvodní hodina proběhla s určitými nevyrovnanostmi. Žáci měli problémy s vyjadřováním a v úvodní části i s motivací a aktivitou. Jejich spolupráce se v druhé části hodiny zlepšila a v závěrečném opakování již spontánně reagovali na moje pokyny. Částečně se rovněž naučili ovládat metodu *Vím – Chci vědět – Dozvěděl jsem se*.

2.) Karel IV.

Velmi úspěšná hodina. Na otázku, co vědí o Karlu IV., žáci aktivně odpovídali a společně jsme si na tabuli zaznamenávali jednotlivé informace (čtyři manželky, neváčil, postavil Karlův most, Karlštejn atd.). Poté jsem se pokusila žákům vysvětlit, jakým způsobem budou zpracovávat rozdaný text – navzájem si klást otázky nad textem, porozumět textu a připravit si další otázky pro Karla IV. (interview). Vzhledem k tomu, že žáci neuměli pokládat „hlubší otázky“ a dávali si pouze kontrolní otázky, museli jsme nejprve na první části textu různé otázky modelovat: např. Co znamená, že šířil slávu Českého království? Jakou povahu asi měl Jan Lucemburský? Šel bys také ty do boje úplně slepý? Co všechno museli kdysi rytíři umět? Po práci s textem si žáci připravili vlastní otázky pro Karla IV. A následovalo interview s touto postavou. Většina otázek se týkala samotné osobnosti Karla IV. Např. Měl rád koně? Měl rád děti? Co dělal večer? Proč měl čtyři manželky? V následném shrnutí jsem se žáky ještě obrátila pozornost na postavení českého státu v dané době a na jeho hospodářský rozkvět. Poté žáci vypracovávali své výstupy – plakáty. Nicméně někteří se více soustředili na obrazový výstup než na tvorbu článku. Poměrně kvalitní výstup vytvořila jedna žákyně – viz příloha 7.

3.) Zvířecí nebožtíci

Rovněž zajímavá hodina zpracovaná metodou INSERT. S úvodní otázkou, zda znají nějaké vyhynulé živočichy, si žáci nevěděli rady, jmenovali pouze dinosaury. Následovalo zhlédnutí prezentace vyhynulých živočichů a sami žáci odsuzovali jednání

člověka, který stojí za vyhubením těchto živočichů. Poté jsme začali zpracovávat text, žáci měli za úkol označit si značkami informace, které pro ně byly známé, které byly nové a o kterých informacích by se rádi dozvěděli více, a toto měli vyplnit do pracovního listu. Někteří žáci věděli jednotlivé názvy zvířat, ale bližší informace neznali. Většinu údajů, jako je doba vyhynutí či důvod vyhynutí, si poznamenávali jako nové informace. Toto téma bylo pro žáky velmi zajímavé, všichni uvedli, že by se toho rádi dozvěděli více, např. další vyhynulé či ohrožené živočichy; způsob, jak tomuto ničení fauny zabránit; jak potrestat lidi, kteří ohrožené živočichy zabíjejí, atd. Na závěr pracovali žáci v malých skupinkách a bez problémů vyplnili pracovní listy – shrnutí (kdo, kdy, kde a příčina vyhynutí). V této lekci se žáci aktivně a spontánně zapojovali do výuky, diskutovali a vyjadřovali své názory na danou problematiku. Menší problémy byly při označování značek metody INSERT v textu.

4.) Bitva u Thermopyl

Hodina zpracovaná metodou QAR – žáci se učí pokládat otázky, jejichž odpovědi jsou přímo v textu, a otázky, jejichž odpovědi nejsou přímo v textu, ale souvisí s věcmi, které už znají či souvisí s jejich zkušenostmi. Kladení otázek, vyjasňování, hledání porozumění pomocí otázek považuji za důležitou součást výuky čtenářství, tudíž ráda preferuji právě tuto metodu výuky.

V úvodní části hodiny jsme navázali na téma Starověká olympiáda a větu, že Řekové kvůli olympiádě prohráli památnou bitvu u Thermopyl. Poté jsem žákům pověsila na tabuli vzory otázek metody QAR a nejprve jsme se pokusili vytvořit tyto otázky k nadpisům a komentářům v textu. Postupně jsme si je zapisovali do daných sloupců. Samozřejmě nejlépe šly dětem vytvořit kontrolní otázky, např. Kolik měla Sparta králů? Jak daleko běžel posel po bitvě u Marathonu? Co udělal Xerxes, když mu moře zničilo flotilu? Poté jsem se pokusila navést žáky, aby se pokusili převést tyto otázky na otázky typu *V mé hlavě*, např. Proč asi měla Sparta dva krále? Dokázal bys také ty uběhnout po vítězné bitvě 42 km? Jak by se ti žilo pod králem, který na jednu stranu podporuje umění a na druhou stranu nechá bičovat moře? Apod. Celkově bych řekla, že žáci se postupně učili tvořit různé druhy otázek, vnímat tak smysl daného textu a budovat jeho porozumění. S prací žáků jsem byla skutečně spokojena a sami žáci reagovali spontánně a se zaujetím, navíc bitva u Thermopyl je pro ně také velmi zajímavé téma.

5.) Bermudský trojúhelník

Hodina s tématem Bermudský trojúhelník (jak už jsem uvedla výše) patří mezi méně úspěšné hodiny. Zvolila jsem zde metodu předvídání, nicméně daná výuka této metodě neodpovídala. Metoda předvídání je založena na principu, kdy žáci odhadují další vývoj z určitých náznaků v textu či z vlastní čtenářské a životní zkušenosti a následně si svůj odhad ověří. V tomto případě však žáci uváděli pouze svůj názor na danou situaci bez bližšího ověření této skutečnosti, resp. vybírali z variant, které jim nabízel autor článku. Sami jiné varianty nevymysleli. Mohu říci, že celá hodina vyzněla spíše jako řízené čtení s otázkami. Např. Při otázce, *co si myslel Kolumbus o divném úkazu, když proplouval bermudským trojúhelníkem*, žáci odpovídali, že si mohl myslet, že je to třeba blesk z nebe, trest od boha moře či znamení od boha, aby si dával pozor. Nicméně tyto názory nejsou dále v textu uvedeny, a tudíž si žáci nemohli své odhady ověřit.

11.3 Zpracování dat

Součástí praktické části je také jednoduché monitorovací šetření, jehož cílem je posoudit účinnost výukových metod kritického myšlení u naučných textů. Jsem si vědoma, že toto šetření proběhlo na malém vzorku žáků a v omezené časové dotaci (2 vyučovací hodiny za týden). Přesto jsem se chtěla přesvědčit, že u žáků, kteří se setkají s touto formou výuky, nastane při zpracování a porozumění textu pozitivní posun.

Danou skupinu žáků jsem začala vyučovat v lednu 2012. Předtím jsem požádala jejich rodiče o vyplnění dotazníku týkajícího se čtenářských návyků dítěte (prosinec 2011). Zároveň žáci zpracovali monitorovací nástroj (test) *Polární oblasti* (prosinec 2011), na jehož základě jsem se pokusila posoudit čtenářskou úroveň žáků. V období ledna 2012 až listopadu 2012 jsem tyto žáky vyučovala naučné texty z časopisů pro děti a mládež, a to metodami programu kritického myšlení. V listopadu 2012 žáci zpracovali druhý monitorovací nástroj *Knihťisk* a rodiče vyplnili opět dotazník čtenářských návyků dítěte (listopad 2012). Porovnání výsledků z prosince 2011 a listopadu 2012 jsou součástí této práce.

11.3.1 Dotazník pro rodiče

Cílem zadání tohoto dotazníku bylo, k jaké změně během daného období došlo u dětí v oblasti čtenářství. Rodiče dostali stejný dotazník v roce 2011 i 2012. Dotazník viz příloha č. 1.

Tabulka výsledků porovnání dotazníku 2011 a 2012:

Otázka	Možné odpovědi	Počet odpov ědí 2011	Počet odpov ědí 2012	posun [*]
1. Jak často čte vaše dítě?	a) denně alespoň hodinu	3	5	↑
	b) zhruba 1-2x týdně	6	5	↓
	c) zhruba 1-2x měsíčně	1	0	↓
	d) zhruba 1-2x za půl roku	0	0	—
	e) nikdy	0	0	—
2. Baví vaše dítě číst?	a) velmi baví	0	1	↑
	b) docela baví	6	7	↑
	c) moc nebaví	4	2	↓
	d) vůbec nebaví	0	0	—
3. Co vaše dítě čte?	a) časopisy nebo noviny	3	10	↑
	b) knihy pro zábavu	8	8	—
	c) doporučenou školní četbu	4	3	↓
	d) knihy pro poučení, naučné články	2	5	↑
	e) komiksy	2	2	—
	f) články na internetu (neplatí pro chatování)	0	0	—
	g) nečte vůbec nic	0	0	—
4. Čtete si s dětmi?	a) ano, téměř každý den	0	2	↑
	b) ano, občas	8	8	—
	c) výjimečně	2	0	↓
	d) nikdy	0	0	—
5. Povídáte si	a) ano, téměř každý den	0	1	↑

s dětmi o knihách?	b) ano, občas	7	7	—
	c) výjimečně	2	2	—
	d) nikdy	1	0	↓
6. Vyprávíte dětem příběhy ze svého nebo rodinného života?	a) ano, téměř každý den	1	1	—
	b) ano, občas	6	7	↑
	c) výjimečně	3	2	↓
	d) nikdy	0	0	—

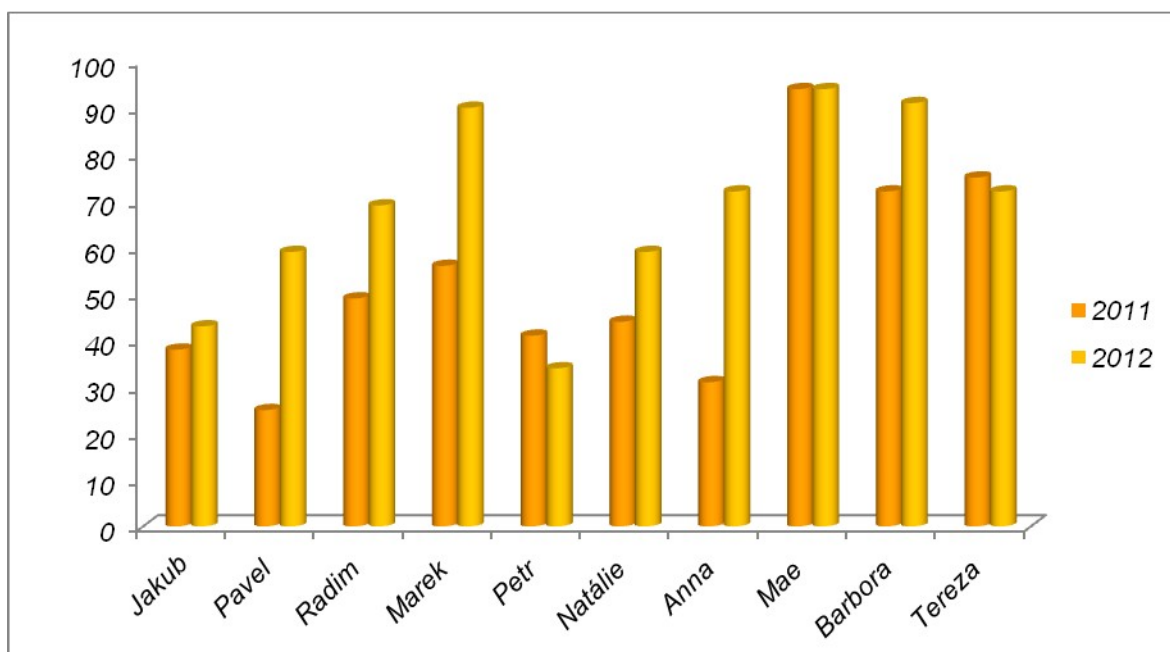
* zvýšení ↑ , snížení ↓ , stejné —

V uvedených výsledcích vyplývá částečné zvýšení zájmu o četbu. Nicméně týká se to především časopisů. Všechny deset dětí uvedlo, že si nyní kupují časopis Časostroj nebo Junior, méně pak časopis ABC, zde uváděli, že se jim texty zdají moc složité. Počet žáků, kteří čtou knihy pro zábavu se nezměnil. Zvýšila se i frekvence čtení dětí, denně čte pět dětí a 1-2x týdně zbylých pět dětí, jedná se ale opět především o čtení časopisů. Zvýšilo se i čtení a povídání si rodičů s dětmi o tom, co děti přečetly. Toto všechno je pozitivní posun. Žáci po rozhovorech navíc uváděli, že je baví čtení časopisů, protože jsou články krátké a rodiče si s nimi o tom povídají, protože dané věci leckdy znají. Dokonce sami rodiče tyto časopisy čtou.

11.3.2 Monitorovací nástroj

Cílem zadání prvního a druhého monitorovacího nástroje bylo, k jaké změně došlo u žáků v oblasti zpracování a porozumění textu po víc jak půlroční dvouhodinové týdenní výuce metodami kritického myšlení. Monitorovací test 2011 viz příloha č. 2. Zpracování výsledků monitorovacího testu 2011 viz příloha č. 3. Monitorovací test 2012 viz příloha č. 4. Zpracování výsledků monitorovacího testu 2012 viz příloha č. 5. Nejdůležitější ovšem bylo porovnání výsledků z těchto dvou období a zjištění, k jakému posunu došlo u žáků při zpracování a porozumění daných textů.

Graf výsledků porovnání monitorovacích nástrojů 2011 a 2012:

Způsob bodování odpovědí: Každý zadaný úkol v testu byl hodnocen jedním bodem. V případě, že odpověď byla jen částečná, bodovala jsem pouze polovinou bodu. Konkrétně u otázky: Jak velký je podle autora význam toho, že byla vynalezena kniha? Žáci, kteří odpověděli velký, získali půl bodu. Žáci, kteří odpověděli přesně podle textu, že to byl jeden z největších vynálezů, získali celý bod. Další dělení bodu bylo u otázky: Je to pravda? ANO – NE. Zde byly uvedeny čtyři věty a u každé z nich museli žáci zakroužkovat buď ano, či ne. Celkově byla tato úloha hodnocena jedním bodem. Pokud někdo ze žáků odpověděl správně pouze na jednu větu, dostal pouze čtvrtinu bodu, pokud na dvě věty, dostal polovinu bodu atd. U ostatních úloh k dělení bodů nedocházelo, vždy byly hodnoceny jedním bodem.

Komentář k výsledkům: Z uvedených výsledků vyplývá 90% zlepšení v porozumění textu, pouze u jednoho žáka došlo k snížení ve výsledku. K pozitivnímu posunu došlo u úkolu, kdy žáci měli určit nadpis k článku (z 70% na 90%), ještě k většímu posunu došlo v úkolu, kdy žáci měli rozlišit, zda dané tvrzení je pravdivé či ne (z 48% na 77,5%). K částečnému posunu došlo i u úkolu, kdy žáci měli sledovat myšlenku autora, tedy proč autor napsal tento text (z 70% na 80%), a u úkolu, kdy žáci měli z uvedené nabídky vybrat, která informace se v textu nachází (z 60% na 80%). Nižší úspěšnost v druhém monitorovacím nástroji byla pouze u úkolů, kdy měli žáci vyhledat detailní informace v textu (u otázky, jak velký je podle autora význam toho, že byla vynalezena kniha, a u otázky, kde se poprvé knihy tiskly), a to pouze 40%.

Celkový pozitivní posun ve výsledcích přičítám jednak zvýšené motivaci žáků ve čtení naučných textů a jednak k částečnému zvládnutí čtenářských strategií a z toho vyplývajících čtenářských dovedností.

12. Závěr praktické části

V rámci praktické části této práce jsem se pokusila vytvořit konkrétní výukové materiály naučných textů zpracovaných metodami programu kritického myšlení. Následně jsem tyto materiály ověřovala ve výuce. Zajímalo mě, zda se žáci pomocí těchto metod naučí více dovedností, schopností a poznatků než tradiční frontální výukou. Zajímalo mě rovněž, zda takovéto hodiny budou žáky více bavit a budou takto více motivováni ke studiu.

Na základě monitorovacích dotazníků a testů mohu jednoznačně konstatovat, že dané materiály a metody působí pozitivně na žáky, a to jak v poznatkové struktuře, tak v oblasti komunikativních dovedností a sociálních dovedností. Nicméně jsem si vědoma toho, že dané šetření proběhlo na malém vzorku žáků.

Z porovnání dotazníků pro rodiče vychází, že se u všech žáků zvýšil zájem o četbu naučných textů, resp. časopisů s naučnými texty a dokonce se zvýšilo i čtení rodičů s dětmi. Sami žáci uváděli, že rodiče si s nimi časopisy čtou a vzájemně si o tom povídají.

Z porovnání monitorovacích testů rovněž jednoznačně vychází, že žáci dokážou danému textu lépe porozumět, pochopit danou myšlenku či vyvozovat závěry. Procentuální vyhodnocení bylo v druhém monitorovacím testu u devíti žáků z deseti lepší než v prvním monitorovacím testu. Sami žáci se vyjadřovali, že je zpracované naučné texty bavily a podněcovaly je k tvořivé činnosti a vzájemné diskusi.

Na závěr praktické části bych ještě ráda uvedla, že by bylo velmi vhodné, kdyby učitelé měli na výběr učebnici s naučnými tématy zpracovanými metodami kritického myšlení včetně metodického postupu a pracovních listů, a tak by minimálně měli usnadněnou práci při výrobě materiálů a zároveň by byli motivováni pro výuku kritického myšlení u žáků.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se snažilo o zpracování naučných textů metodami programu kritického myšlení, a to z důvodu, že zvládnutí těchto metod buduje v žácích čtenářské strategie, které jsou důležité pro rozvíjení dovedností čtenářské gramotnosti. Čtenářská gramotnost je základním stavebním kamenem funkční gramotnosti a funkční gramotnost je základním předpokladem pro to, aby člověk obstál v dnešní společnosti na určité úrovni, žil plnohodnotný život a neměl problémy se zpracováváním a používáním různých zdrojů informací, neměl problémy se zapojením se na trhu práce, dokázal smysluplně a efektivně vyjadřovat svůj názor či se orientovat v dnešní konkurenční a konzumní společnosti.

V duchu této posloupnosti postupuji i v teoretické části své diplomové práce. Nejprve uvádím pohled na funkční gramotnost, poté na čtenářskou gramotnost a v další části se již věnuji konkrétnímu tématu, tedy četbě naučných textů. Krátce se rovněž zmiňuji o vlivech a podmínkách, které se promítají do čtenářství žáků. Větší část ovšem věnuji výukovým metodám programu kritického myšlení, a to především ve vztahu k naučným textům.

Je nezpochybnitelné, že tyto metody (pokud jsou dobře vyučovány) budují v žácích vytvoření dobrých čtenářských strategií, a tudíž i daleko lepší porozumění textu, jeho kritické zhodnocení, reflektování vlastních zkušeností a vyvozování závěrů do vlastního života. V této souvislosti jsem si položila i otázku, proč neexistují učebnice, které by konkrétně a kvalitně zpracovávaly učební látku naukových předmětů těmito metodami, a to včetně pracovních listů a metodického postupu pro učitele.

Tato otázka byla výchozím bodem pro zpracování praktické části této diplomové práce. Snažila jsem se na tématu naučných textů konkrétně propracovat hodiny vyučované metodami kritického myšlení a tyto materiály ověřit ve výuce.

Součástí tohoto ověřování byl i monitoring deseti žáků 4. třídy a posléze 5. třídy naší školy. Počáteční hodiny takto vyučované byly trochu komplikované, nicméně jsme se postupně dopracovali k zvládnutí jednotlivých metod. Za jednoznačně pozitivní pokládám fakt, že žáci získali kladný vztah k výuce naučných textů a k četbě časopisů s naučnými texty. Rovněž dle vyhodnocení monitorovacích testů a vlastních zkušeností

došlo v hodině u žáků ke splnění stanovených cílů, tedy ke zlepšení v porozumění textu, jeho kritického zhodnocení a propojování s vlastní zkušeností. Efekt těchto hodin byl jednoznačně pozitivní.

V návaznosti na to, co předkládám v teoretické i praktické části, bych ráda uvedla, že se přikláním k inovaci RVP ZV s tím, aby zde byla konkrétně zmíněna definice čtenářské gramotnosti a aby zde byly konkrétně propracovány očekávané výstupy u žáků v oblasti čtenářské gramotnosti.

Rovněž pokládám za důležité, aby byli učitelé více seznamováni s metodami kritického myšlení a proškolení, jak pro výuku naučných textů, tak pro výuku beletristických textů, protože právě učitelé (samozřejmě vedle rodiny) mají podstatný vliv na rozvoj čtenářství svých žáků a mohou tak umožnit jejich kvalitativní posun ve čtenářských dovednostech. Současné mohou vysvětlovat význam čtenářské gramotnosti rodičům a podporovat jejich zapojení do čtenářských aktivit školy.

V praktické části jsem se rovněž zmínila o nutnosti kvalitních učebnic a pracovních sešitů s tématy zpracovanými metodami kritického myšlení, včetně metodického postupu pro učitele. Tyto materiály s aktivizujícími otázkami a úkoly by jednak mohly usnadnit práci učitelů a jednak by mohly využívat moderních a pro žáky atraktivních medií, včetně internetu, a podporovat tak motivaci a aktivitu žáků.

Závěrem bych ráda dodala, že efektivní zpracovávání informací v dnešním světě je nejen vstupem do úspěšného a kvalitního života, ale nepřehlédnutelný je i emocionální rozvoj, kdy člověk může cítit radost z poznávání a může pro sebe čerpat životní poučení a rozvíjet tak porozumění sobě i světu. Tyto aktivity na podporu četby posilují kritické myšlení žáků, jejich komunikativní i sociální dovednosti a splňují zároveň cíle stanovené v kompetencích RVP ZV. Z toho vyplývá důležitý úkol pro každého učitele – toto myšlení u svých žáků rozvíjet.

Zdroje textů výukových materiálů:

Tomáš Garrigue Masaryk: *Časostroj*. 3/2012. Brno. ISSN 1805-0832.

Václav Havel: *Časostroj*. 5/2012. Brno. ISSN 1805-0832.

Karel IV.: Augusta, Pavel. *Prvouka pro 3. ročník ZŠ*. Vyd. 1. Alter, 1994. Učebnice 1. cyklus. ISBN 80-857-7521-2.

Starověká olympiáda: *Časostroj*. 7-8/2012. Brno. ISSN 1805-0832.

Emil Zátopek a jiní čeští olympionici: *Časostroj*. 7-8/2012. Brno. ISSN 1805-0832.

Bitva u Thermopyl: *Časostroj*. 6/2012. Brno. ISSN 1805-0832.

Známá rčení: *Časostroj*. 5/2012. Brno. ISSN 1805-0832.

Zvířecí nebožtíci: *Časostroj*. 5/2012. Brno. ISSN 1805-0832.

Unikátní rostliny: *Junior speciál*. 1/2012. Praha. ISSN 1801-6839.

Moucha: *Junior*. 7/2012. Praha. ISSN 1801-6839.

Sopky v Česku: *ABC*. Roč. 57. 12/2012. Praha. ISSN 0322-9580.

Uhlí a ropa: Augusta, Pavel. *Prvouka pro 3. ročník ZŠ*. Vyd. 1. Alter, 1994. Učebnice 1. cyklus. ISBN 80-857-7523-9.

Hieroglyfy: *Časostroj*. 12/2011. Brno. ISSN 1805-0832.

Mazaný jako liška: *Junior*. 8/2012. Praha. ISSN 1801-6839.

Bermudský trojúhelník: *Časostroj*. 5/2012. Brno. ISSN 1805-0832.

Použitá literatura:

1. ANDERSON, C. Richard. Role čtenářova schématu v pochopení textu, učení a pamatování. *Kritické listy* 24, 2006, č. 24. Dostupné na WWW: http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty24_!anderson
2. Experiment s portfolioem. *Kritické listy* 1, 2. 2000, č. 1, 2. Dostupné na WWW: http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty2_portfolio
3. GABAL, Ivan a VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ, Lenka. *Jak čtou české děti? Analýza výsledků sociologického výzkumu*. Praha: Gabal, Analysis & Consulting, 2003.
Dostupné z WWW: http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_cten_jak_ctou_ceske_deti.pdf
4. KOŠTÁLOVÁ, H.; ŠAFRÁNKOVÁ, K.; HAUSENBLAS, O. a ŠLAPAL, M.: *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka*. Praha: Česká školní inspekce, 2010. Dostupné z WWW: <http://www.csicr.cz/cz/85256-ctenarska-gramotnost-jako-vzdelavaci-cil-pro-kazdeho-zaka>
5. *Čtenářská gramotnost ve výuce. Metodická příručka*. 1. vydání. [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011. 65 s. [cit. 2013-02-02]. ISBN 978-80-87000-99-1. Dostupné z WWW: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/ctenarskagramotnost_final.pdf.
6. *Gramotnosti ve vzdělávání. Příručka pro učitele*. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. 64 s. [cit. 2013-02-02]. ISBN 80-87000-41-0. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/03/Gramotnosti-ve-vzdelavani11.pdf>
7. *Gramotnosti ve vzdělávání. Soubor studií*. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2011. 98 s. [cit. 2013-02-02]. ISBN 978-80-87000-74-8. Dostupné z WWW: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/06/Gramotnosti_ve_vzdelavani_soubor_studii1.pdf.

8. HAUSENBLAS, Ondřej. *Velké myšlenky ve výuce na ZŠ a SŠ. Kritické listy 24*, 2006, č. 24. Dostupné na WWW:
http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty24_velkemyslenky
9. HAUSENBLAS, Ondřej, KOŠTÁLOVÁ, Hana. *Co je E – U – R. Kritické listy 22*, 2006, č. 24. Dostupné na WWW:
http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty22_eur
10. HAUSENBLAS, Ondřej, KOŠTÁLOVÁ, Hana. *Co je E – U – R (podrobněji k fázi Uvědomění si významu informací). Kritické listy 23*, 2006, č. 24. Dostupné na WWW: http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty23_cojeeur
11. HAUSENBLAS, Ondřej, KOŠTÁLOVÁ, Hana. *Co je E – U – R (podrobněji k fázi Reflexe). Kritické listy 24*, 2006, č. 24. Dostupné na WWW:
http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty24_eur
12. NAJVAROVÁ, Veronika. *Čtenářská gramotnost žáků 1. stupně základní školy*. Brno: Pedagogická fakulta MU v Brně, 2008. Disertační práce. Dostupné na WWW:
http://is.muni.cz/th/14647/pedf_d/
13. KRAMPLOVÁ, Iveta a Eva POTUŽNÍKOVÁ. *Jak (se) učí číst*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2005, 95 s. ISBN 80-211-0486-4.
14. PALEČKOVÁ, Jana, Vladislav TOMÁŠEK a Josef BASL. *Hlavní zjištění výzkumu PISA 2009: umíme ještě číst?*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2010, 51 s. ISBN 978-80-211-0608-6.
15. PECINA, Pavel a Lucie ZORMANOVÁ. *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 147 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 114. ISBN 978-802-1048-348.
16. *Pedagogika pro učitele: podoby vyučování a třídní management, osobnost učitele a jeho autorita, inovace ve výuce, klíčové kompetence ve vzdělávání, práce s informačními prameny, pedagogická diagnostika*. 2. rozš. a aktualiz. vyd. Editor Alena Vališová, Hana Kasíková. Praha: Grada, c2011, 456 s. ISBN 978-802-4733-579.

17. PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia v oboru*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 269 s. ISBN 80-717-8399-4.
18. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-717-8772-8.
19. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 2013-02-02]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.
20. RAPHAELOVÁ, T. E. a AUOVÁ, K. H. *QAR: Lepší porozumění a testování poznatků napříč věkovými kategoriemi a obsahovou náplní. Kritické listy 24*, 2006, č. 24. Dostupné na WWW: <http://www.kritickemysleni.cz/klisty/24/lqar.pdf>
21. SITNÁ, Dagmar. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 150 s. ISBN 978-807-3672-461.
22. SPILKOVÁ, Vladimíra. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 311 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8942-9.
23. ŠAFRÁNKOVÁ, Kateřina. *Záznamy o četbě, které se osvědčily. Kritické listy 24*, 2006, č. 24. Dostupné na WWW: http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty24_zaznamy
24. ŠLAPAL, M. *Dílna čtení v praxi. Kritické listy 27*, 2007, č. 27. Dostupné na WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/2719/DILNA-CTENI-V-PRAXI.html/>
25. TOMKOVÁ, Anna. *Program Čtením a psaním ke kritickému myšlení v primární škole: distanční text*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2007, 97 s. ISBN 978-807-2903-153..
26. ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 155 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4741-000.

Použitá webové odkazy:

<http://projekt21.cz/uvod/o-projektu>

<http://www.mistoprozivot.cz>

<http://www.kritickemysleni.cz>

<http://www.projektovavyuka.cz>

<http://www.ctenarska-gramotnost.cz>

<http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1536>

<http://www.piaac.cz/sials>

<http://www.piaac.cz/>

<http://www.vuppraha.cz/>

<http://www.csicr.cz/>

http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/B/Bloomova_taxonomie

<http://systemic.cz/new/archive/cze/textbook2004/stursa.pdf>

http://www.wikiskripta.eu/index.php/Pedagogick%C3%A1_psychologie/U%C4%8Ditel_ve_v%C3%BDuce

<http://slovník-cizích-slov.abz.cz/>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Kritick%C3%A9_my%C5%A1len%C3%AD

Příloha č. 1

DOTAZNÍK PRO RODIČE:

1. Jak často čte vaše dítě?
 - a) Denně několik hodin
 - b) Denně nejvýše hodinu
 - c) Zhruba 1-2x týdně
 - d) Zhruba 1-2x měsíčně
 - e) Zhruba 1-2x za půl roku
 - f) Nikdy
2. Baví vaše dítě číst?
 - a) Velmi baví
 - b) Docela baví
 - c) Moc nebaví
 - d) Vůbec nebaví
3. Co vaše dítě čte?
 - a) Časopisy nebo noviny
 - b) Knihy pro zábavu
 - c) Doporučenou školní četbu
 - d) Knihy pro poučení, naučné články
 - e) Komiksy
 - f) Články na internetu (neplatí pro chatování)
 - g) Nečte vůbec nic
4. Čtete si s dětmi?
 - a) Ano, téměř každý den
 - b) Ano, občas
 - c) Výjimečně
 - d) Nikdy
5. Povídáte si s dětmi o knihách?
 - a) Ano, téměř každý den
 - b) Ano, občas
 - c) Výjimečně
 - d) Nikdy
6. Vyprávíte dětem příběhy ze svého nebo rodinného života?
 - a) Ano, téměř každý den
 - b) Ano, občas
 - c) Výjimečně
 - d) Nikdy
7. Chodí vaše dítě do knihovny?
 - a) Zhruba 1-2x týdně
 - b) Zhruba 1-2x měsíčně
 - c) Zhruba 1-2x za půl roku
 - d) Nikdy

Příloha č. 2

Monitorovací nástroj – porozumění textu 2011:

Antarktida a Arktida jsou dva nejdrsnější biotopy na Zemi. Ledovou vodu, teploty hluboko pod bodem mrazu a střídání polární noci a dne většina rostlin a živočichů nesnese. Navzdory krutým podmínkám žijí v Arktidě, což je vlastně zamrzlý oceán, po celý rok lidé a různí živočichové. Antarktida je však samostatný světadíl. Je pátý největší na Zemi a najdeme tu nejrozsáhlejší poušť na světě, neaktivnější lávové jezero, vanou tu nejsilnější větry a byla tu zaznamenána nejnižší teplota. Nikdo tu nežije trvale, i voda je pro většinu ryb příliš studená. Přesto jsou antarktické vody překvapivě plné života, především díky každoročnímu stoupání spodních vod k hladině, jež přináší ze dna dostatek živin.

Paní učitelka se ptá: Jaký je nadpis k tomuto článku?

- (A) Vládce Arktidy
- (B) Naše oceány
- (C) Máte rádi zimu?
- (D) Polární oblasti

Které z následujících tvrzení je pravdivé? Vycházej z uvedeného textu!

- (A) Arktida je pátý největší světadíl.
- (B) Většina živočichů nesnáší extrémně nízké teploty hluboko pod bodem mrazu.
- (C) Střídání polární noci a dne lidé rádi pozorují .
- (D) Mnoho druhů ryb dobře snáší nízké teploty vody.

Děti se dohadují na tom, která informace je v textu. Kdo z nich má pravdu?

Zakroužkuj:

- (A) Anička říká: „V textu je napsáno, že jeden z největších žraloků, žralok grónský, žije v Arktidě.“
- (B) Bohouš říká: „V textu je napsáno, že nejnižší zaznamenaná teplota na světě je - 89°C.“
- (C) Cyril říká: „V textu je napsáno, že v ledových vodách Antarktidy žije řada různých živočichů.“
- (D) David říká: „V textu je napsáno, že původními obyvateli Arktidy jsou Inuité.“

Kde se nachází nejrozsáhlejší poušť na světě? _____

V první větě zkus nahradit slovo biotop jiným slovem.

Co je důležité pro živočichy v těchto podmínkách? Vycházej z uvedeného textu.

Je toto pravda? ANO – NE. Vycházej z textu:

- (A) V Arktidě ani v Antarktidě nežijí trvale žádní obyvatelé. ANO – NE
- (B) V antarktických vodách je překvapivě hodně živočichů. ANO – NE
- (C) Antarktida je pevnina. ANO – NE
- (D) Na Antarktidu cestují často turisté. ANO – NE

Proč autor napsal tento text?

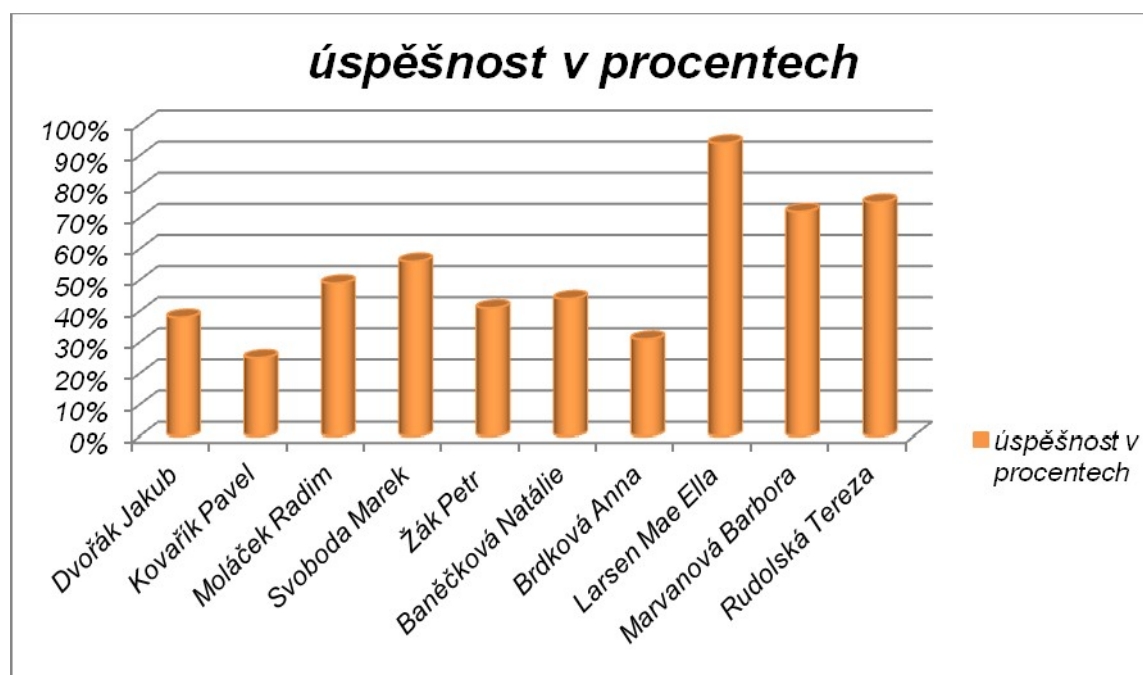
- (A) text má nalákat čtenáře jako turisty na cestu do polárních oblastí
- (B) text přesvědčuje čtenáře o ochraně přírody
- (C) text seznamuje čtenáře s tím, jak se v minulosti vyvíjel život v polárních oblastech
- (D) text seznamuje čtenáře se základními fakty o polárních oblastech

Příloha č. 3

Vyhodnocení monitorovacího nástroje 2011 – tabulka:

	Nadpis	Které tvrzení pravdivé?	Která informace je v textu?	Kde je nejrozsáhlejší poušt?	Nahradí slovo biotop.	Co je důležité pro živočichy?	Je to pravda? Ano – ne	Proč autor napsal text?	
Dvořák Jakub	0	0	1	1	0	1	0	0	38%
Kovařík Pavel	0	1	0	0	0	0	0	1	25%
Moláček Radim	1	0	1	0	0	0	0,75	1	49%
Svoboda Marek	1	0	1	1	0	0	0,5	1	56%
Žák Petr	1	0	1	0	0	1	0,25	0	41%
Baněčková Natálie	0	0	0	1	1	1	0,5	0	44%
Brdková Anna	1	0	0	0	0	0	0,5	1	31%
Larsen Mae Ella	1	1	1	1	1	1	0,5	1	94%
Marvanová Barbora	1	0	1	1	0	1	0,75	1	72%
Rudolská Tereza	1	1	0	1	0	1	1	1	75%
	70%	30%	60%	60%	20%	60%	48%	70%	

Vyhodnocení monitorovacího nástroje 2011 – graf:

Příloha č. 4

Monitorovací nástroj – porozumění textu 2012:

Výchozí text:

Téměř všechny myšlenky a objevy učiněné během věků můžete nalézt v knihách. Kniha je jedním z největších lidských vynálezů. Existuje mnoho druhů knih – od beletrie (např. povídky a romány, tedy knihy psané pro zábavu) po naučnou literaturu (např. příručky, slovníky, encyklopedie, tedy knihy, kde mohu vyhledat nějaké informace). První knihu zhotovili Egypťané před 5000 lety. Byla napsaná na papyrových svitcích. Římané vynalezli knihu, jak ji známe dnes; pro stránky použili upravenou zvířecí kůži – pergamen. Po staletí se knihy psaly ručně. Byly vzácné a drahé. V 8. století Číňané vynalezli stroj na tištění knih a tomuto vynálezu se říkalo knihtisk. Do Evropy se rozšířil během 15. století. Knihtisk umožnil vyrábět větší množství knih. Dnes se při výrobě knih využívají počítače, fotografické přístroje, stroje samy tisknou, skládají papír, sešívají jej a vážou do knihy.

Paní učitelka se ptá: Jaký je nadpis k tomuto článku?

- (A) Výroba novin
- (B) Z historie knih
- (C) Čtete rádi?
- (D) V knihovně

Je toto pravda? ANO – NE. Vycházej z textu:

Dříve byly knihy vzácné a drahé, protože se psaly ručně.	ANO – NE
V knihách je zapsáno mnoho důležitých myšlenek a objevů.	ANO – NE
Knihtisk vynalezli Egypťané před 5 000 lety.	ANO – NE
Existuje málo druhů knih, většinou jsou to encyklopedie.	ANO – NE

Jak se nazývá upravená zvířecí kůže, kterou používali Římané pro stránky knih?

Proč autor napsal tento text?

- (A) text má čtenáře varovat před nevhodným obsahem některých knih
- (B) text čtenáře přesvědčuje o tom, aby se chovali ke knihám šetrně
- (C) text seznamuje čtenáře s tím, jak vznikly knihy a jak se vyvíjela jejich výroba
- (D) text se snaží nalákat čtenáře k návštěvě knihovny

Děti se dohadují, jak velký je podle autora význam toho, že byla vynalezena kniha?

Co je to beletrie?

Knihy se poprvé tiskly:

- (A) v Římě
- (B) v Evropě
- (C) v Číně
- (D) v Egyptě

Děti se dohadují na tom, která informace je v textu. Kdo z nich má pravdu?

Zakroužkuj:

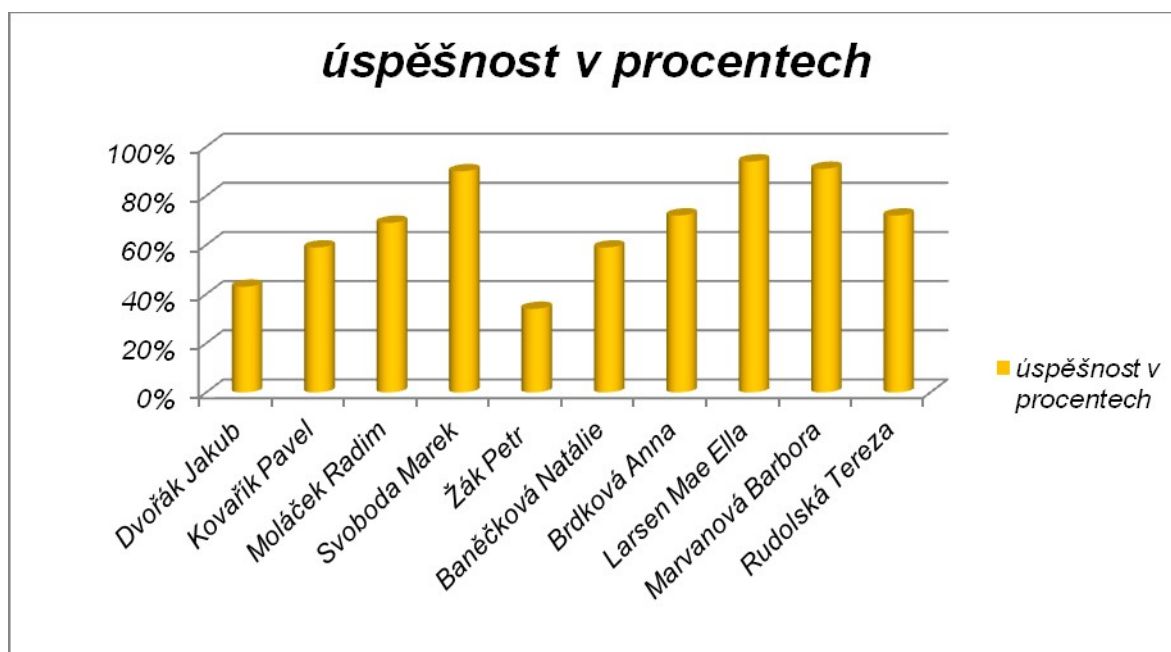
- (A) Anička říká: „Text je o tom, že knihy můžeme číst v dnešní době na internetu.“
- (B) Bohouš říká: „Text je tom, že i dnes se některé knihy vážou ručně.“
- (C) Cyril říká: „Text je o tom, že první tištěné knihy v Evropě se nazývají prvotisky.“
- (D) David říká: „Text je tom, že díky knihtisku můžeme číst velké množství knížek.“

Příloha č. 5

Vyhodnocení monitorovacího nástroje 2012 – tabulka:

	Nadpis	Je to pravda ? Ano – ne	Pergamen	Proč autor napsal tento text?	Jak velký je význam knihy?	Beletrie	Kde se poprvé tiskly knihy?	Která informace je v textu ?	
Dvořák Jakub	1	0,5	0	1	1	0	0	0	43%
Kovařík Pavel	1	0,75	1	0	0	1	0	1	59%
Moláček Radim	1	1	1	1	0,5	0	0	1	69%
Svoboda Marek	1	0,75	1	1	0,5	1	1	1	90%
Žák Petr	0	0,75	0	0	0	1	0	1	34%
Baněčková Natálie	1	0,75	1	1	0	1	0	0	59%
Brdková Anna	1	0,75	1	1	0	0	1	1	72%
Larsen Mae Ella	1	1	1	1	0,5	1	1	1	94%
Marvanová Barbora	1	0,75	1	1	0,5	1	1	1	91%
Rudolská Tereza	1	0,75	1	1	1	0	0	1	72%
	90%	77,5%	80%	80%	40%	60%	40%	80%	

Vyhodnocení monitorovacího nástroje 2012 – graf:

Příloha č. 6 – Ukázka žákovského portfolia:

Tomáš Garrigue Masaryk
 7. března 1850 - Hodonín (Rakouské císařství)
 14 září 1937 - Lány (Československá republika)

První československý prezident.
 Založil se o vznik samostatného
 československého státu v roce 1918.

(TGM a Karel Beneš)

Byl to velmi chytřák a moudrý
 člověk a lidé ho měli rádi
 a říkali mu babičku. Také mu říkali prezident Čurohodlilák.

prezise nás dostal z Rakousko-Uherské
 říše. Jeho manželka byla Američanka
 Charlotta Garrigue. Měli pět dětí,
 kteří měl rád a přívěrně vychovával.

Jeho syn Jan byl podij ministr
 zahraničí. Lávilu mu na poudě
 a spavrechosti. A osmdesátinám
 dostal dárek v podobě zákonu: Tomáš

Garrigue Masaryk se narodil v slá. Měl velmi
 rád koně a často mu rád jízdit, jeho kůň se jmenoval
 Slabba. Nikdy nekořil a slal se abychem.

Měl rád overmou kavi, škrubinky a
 žvýskací kradlidy a mškem.
 Měl polise se ndovím, župitel 1937
 v Lánech.

T. G. Masaryk

Tomáš Garrigue Masaryk		
vím	chci vědět	dozvěděl jsem se
Byl to náš 1. prezident. jezdil na koni. byl velmi chytrý. lidé ho měli rádi.	Odkud byl? měl děti? měl rád sváta? cehl rád? užil se rád? kdo s ním kamarádil?	Lidé mu říkali babička a osvoboditel. Měl 5 dětí. Jeden syn se jmenoval Jan. Měl rád pravdu a spravedlnost a ČS republiku. Měl rád kávu a dobré kavárny. Byl hodný chytrý.

Václav Havel

Pravda a láska zvítězí nad lží a nenávistí.

Narodil se 5. října 1936

a zemřel 18. prosince 2011

1989-2003 byl českobosenský
a poté českým prezidentem.

Nikolajevič byl navržen na

Nobelovu cenu míru.

Bojoval proti komunistickému režimu a kvůli tomu
byl pět let ve vězení. Napsal 18 brožurek, her a 9 knih.

Podíval se do hlubší rodiny a jako malý měl senkové
níčle. Jeho rod. čel. knihy, přečetl např. životopis Františka
Čelakovského. Více ho bavilo líbivost, ale bavil ho dramatický
kroužek.

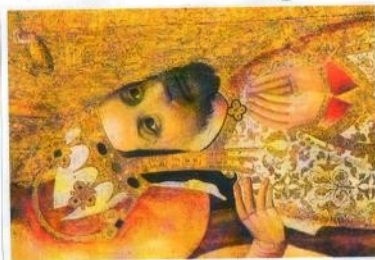

Ve roce 1948 mu komunistický režim zakázal dojet do školy,
šel se na lesy. On sám chvil mne studoval, a také se sám
učil a vyučoval ho také rodinní přátelé, např. J. G. Fischer.
Zajímala ho hlavně filosofie - věda o přemýšlení o světě a o člověku.
Václav Havel byl velmi chytrý a morální člověk, kterého si vážil

celý svět. Zasloužil mu na
pravdě a spravedlnosti
a věřil v dobro

Karel IV.

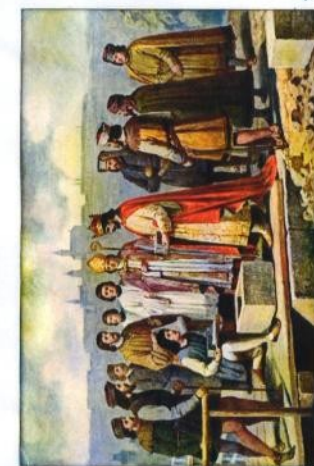
Narodil se 14. května 1316 v Praze
a zemřel 29. listopadu 1378 v Praze,
byl mu 62 let. Byl českým králem a
římským císařem.

Jeho matka byla Eliška Bavorská a

jeho otec byl Jan Lucemburský.
Od 7 let byl vychováán ve Francii

kam také sloužil a získal hodně kmanství. Také ho ve Francii oženili

s Blankou z Valois,
kterou velmi miloval.
Celkem měl čtyři
manželky a celkem
se mu narodilo 9 dětí.

Jeho manželky: Blanka z Valois, Anna

Falksi, Anna Sibijská, Alžběta

Comenenská. Děti: Markéta, Halina,

Václav (ten bratr umřel), Eliška

Václav IV., Anna, Zikmund,

Jan Železný a Markéta.

Byl velmi moudrý a vzdělaný a myslí si, že i českí králové.

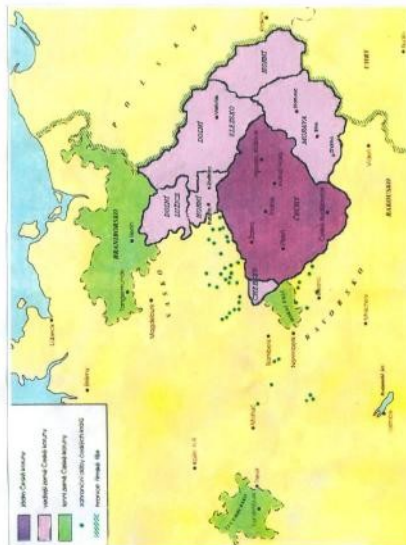
že jeho vláda české zemi spolekla a byla klidná.

Všechni mu

řekli že se stali

a měli ho

radši.

Karel IV. budoval české království,
mchal opravil Pražský hrad, nechal
postavit hradisko sv. Víta, Karlův
most, Karlovin a další hrady,
mchal založil Nové Město pražské,

Orava ledky mla 40 tisíc obyvatel

a byla větší než Londýn. Chel aby Češi byli

vzdělání a založil Karlovu
univerzitu. Také založil
pražské arcibiskupství.

Kraloval bez dělov, bez
mlék, bez protivní
lucy.

OLYMPIJSKÉ HRY

HISTORIE!

KDE: Antické Řecko

KDY: 800-500 let př.n.l.

PROČ: Věšení boha a soutěž nejlepších bojovníků

MYŠLENKA: kalokagathia - ideál tělesné krásy a duchovní dokonalosti

SPORTY: Běh, zápas, box, hod diskem a oštěpem, skok do dálky, koněvé závody

SOUČASNOST:

KDE: 19 mírovných zemích

KDY: Jednou za 4 roky, střídají se LOH a ZOH

PROČ: Nejvyšší soutěž sportovců

MYŠLENKA: Tělovýchova a duchovní dokonalost a normativní nos všech sportovních bez rasové, pohl. a náč. diskriminace

SPORTY: Atletika, cyklistika, gymnastika, fotbal, plavání, kanoe-kajak, střelba, stolní tenis, tenis, ragby, zápas

SPORTOVCI:

Jan Železný - oštěp, Barbora Špotáková - oštěp, Blanka Vlčeková - skok,
Roman Šebrle - desky, Martina Sáblíková - rychlostbruslení,
Naděžda Nemcovanová - běh na lyžích.

STAROVĚKÁ OLYMPIÁDA

KDE: Antická Řecko

KDY: 800-500 let př. n. l.

MYSLENKA: kalokagathia - ideál tělesné krásy a duševní dokonalosti a učení boha Zea

SPORTY: Běh, zápas, box, hod diskem a oštěpem, skok do dálky, koněské závody

V ČEM BYLA STAROVĚKÁ OLYMPIÁDA JINÁ?

Byly národnosti a koněčky se sochy Zea, takže se tam vyhlazovali národnosti. Olympiáda má náležitý význam boha Zea. Hrátky jako odměnu dostali vítězové palmovou věnec a divočí máce

Starověká olympiáda:

Ženy měli právní práva na olympiádu jinak jim hrozil smrt smrti. Během olympiády nesměli Řekové nosit.

Měli museli podrobit, jinak byli zvrhováni do hroby a měli velkého celodu. Měli nechtěli dohoda na veřejném stadionu, ale na nové dvoře. Vítězů sportovci soustředili naří a boji.

Na olympiádě byla i soudce buďto a boží.

Sportovci chodili do chrámu a obětovali kura nebo ovce a prosili bohy o přehrávání. Byla tam i soudce pankration, to je zápas a box dohromady, bojovná se tak dlouho dokud jeden ze soupeřů neodpadl vyčerpáním.

Starověká olympiáda bylo velmi tvrdé souperování.

Viš, že?

- Slavný vojevůdce Alexandr Makedonský se odmítl olympiádu zúčastnit, když řekl: „Já soupeřím jedině s králi.“
- Oštěpem se neházelo jen do dálky, ale i na přesnost.
- Závodům mohla přihlížet jediná žena: kněžka bohyně Démeter.
- Do dálky se stálo se zvažitím v ruce, říkalo se jim haltery.
- Disciplina pankration kombinovala zápas a box. Bojovalo se tak dlouho, dokud jeden ze soupeřů neodpadl vyčerpáním. Povoleno bylo všechno - jen na oči a pohyby orgány se útočit nesmělo.

DISKOBOL

EMIL ZÁTOPEK

Narodil se 19. květnu 1912, zemřel 21. listopadu 2000

Byl to nejlepší český atlet všech dob, získal

4 x zlato z OH, 1 x stříbro z OH, 3 x medaile

Evropy, je držitel 18 světových rekordů.

Rádil se hrát fotbal, jakmile umínil, tak ještě přiděl.

Šel víc než se po něm chytat, např. se při ležení navlékal střížky

vojenské boty nebo běhal s manželkou Janou na rozech

Zúčastnil se olympiád v roce 1948 a 1952 (v Helsinkách)

jeho manželka byla oštepářka. Ověřoval z chudí rodiny

a jeho obě chvil, aby se získal rukama podpora

práci, a ležání ho přivedl jeho učitel.

ALOIS HUDEC - gymnastika stala medaile

z OH 1936 v Berlíně. Nastoupil s ním Adolf

Hilbert, který získal zvlášť ČSR.

DANA ZÁTOPKOVÁ - hod oštěpem stala a

stříbrná medaile, OH 1952 Helsinky, dnes

má se slavného oštěpu koší.

VĚRA ČÁSLAVSKÁ - gymnastika, 7 stříbrných

stříbrných medail, nejslavnější OH 1968 Mexiko.

Ovo-lud proti sovětské armádě, která obdržela nosič

LUDVÍK DANĚK - hod diskem, stala medaile

1972 v Mnichově. Sportovní přezkouška měl zraněnou

práci a ledvinu. JAN ŽELEZNÝ - hod oštěpem

3 stala a 1 stříbrná medaile, nejslavnější OH 1992

ŠTĚPÁNKA HILGERTOVÁ -

votná stala 2 stala medaile nejslavnější OH 1996 v Atlantu. Hsta: Hilgertová
něm opravdu chvil, tak to dokázal.

Bitva u Thermopyl

Bitva roku 480 př. n. l. - vojenská
ředých stáří se hrála podí perukem
vojensko Xerxes.

Tak Řeků byl král Leonidas.

Řekové šli přes úzkou soutěsku

Thermopyly = Dvůr brány.

Řekové se slábní bránili a přibíhali

Artemis obrovské slábní, pak ji se

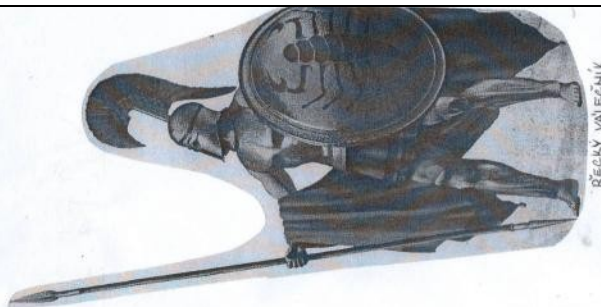
vrátil povazek Epialtes a Řekové

prohráli.

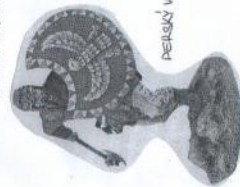
V závěru bojovalo pouze 300 Řeků

100 000 armády. Řekové byli velmi
slábní, mordali ho a všichni padli.

Jako bitva byla velkým národním odvahu a slábností
a smyslu. Ti se slábných Spartanů si jako hrdiny
považujeme už dnes a pil káže lid.

ŘECKÝ VÁLČNÍK

PERSKÝ VÁLČNÍK

Bitva u Thermopyl

Xerxes

Zvaný také král králů. Když po svém otci nastoupil ve 36 letech na trůn, začal velkou říši. Byl tolerantní k jiným náboženstvím, podporoval umění a byl velmi obratný politik. Měl však málo úcty k lidem. Jeho rozklad nechal bojovat muže za to, že mu v bitvě zranilo flacidu.

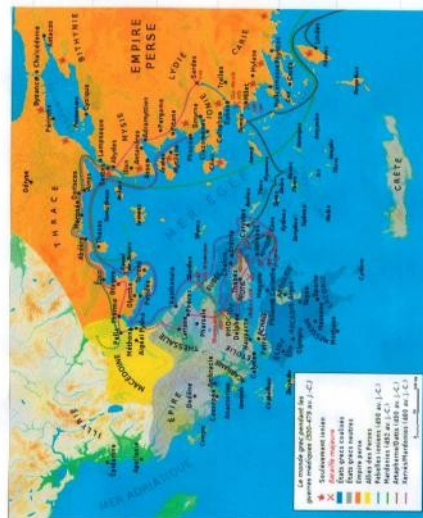

Leonidas

Byl jedním ze dvou králů, které Sparta měla. Už v mládí byl velmi silný a v boji a atletice vynikal nad ostatní. Neobklouval se podléháním a lůzou sem, ale raději na vědeckých výpravách spal na zemi. Navíc stále trénoval se svým muži a nechtěl po nich nic, co by neobdělával sám.

Řecká falanga byla neprostupná hradba kopí a štítů podléhala

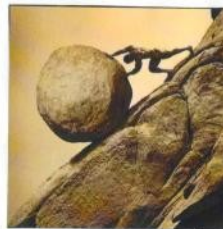

BITVA U THERMOPYL			
V TEXTU		V MĚ HLAVĚ	
právě tady	mysli a hledej	autor a já	jenom já
Odpověď najdeme na jediném místě v textu.	Čtenáři musejí přemýšlet a hledat, odpověď je na více místech v textu.	Odpověď v textu není. Aby čtenář mohl odpovědět, musí přemýšlet o tom, jak souvisí text, který čte, s věcmi, které zná.	Odpověď v textu není. Čtenáři potřebují k tomu, aby odpověděli na otázku, použít svých vlastních myšlenek a zkušeností.
Kde byla tato bitva? Kde byla tato bitva? Kdo byl Leonidas? Kdo byl Xerxes? Kdo vyhrál tuto bitvu? Jak padl Leonidas? Kdo zradil Řeky?	Kde byla tato bitva? Kde byla tato bitva? Jak tato bitva probíhala? Jaké úkoly o sobě Řekové říkali? Jak byli bojovníci vystrojeni?	Jaké vlastnosti měli Řekové? Proč byla tato bitva slavná? Jaké vlastnosti měl Leonidas? Jaké vlastnosti měl Xerxes? Proč je Xerxes slavný a Leonidas hrdina?	Chvil bys byl řeckým mužem? Chvil bys byl řeckou ženou? Chvil bys bojoval ve starověké armádě? Byl bys tak slavný jako Lilo Řekové?

DANAJSKÝ DAR

DAMOKLŮV MEČ

SISYFOVSKÁ PRÁCE

DOPADNOUT JAK SEDIÁCI U CHUMCE

Pracovní list:

Danajský dar Znamená: Dar, který přináší polévku. Vznik: V období bizantské vlády. Tragi, a tak vznikl lid - dar. Příklad: Děkovní nabídky před Tragi, a tak vznikl lid - dar. V mém životě: Rychle a krásně se můj život a město jsem ji. Ponaučení: Mnoh dar odměnou.	Sisyfovská práce Znamená: Práce, která nemá smysl. Vznik: V době římské vlády. Sisyfos byl král a dobrotě ho pohledali. Příklad: Mnoh marnost. Někdy, že někdy nás to je sisyfovská práce. V mém životě: Mnoh po mém práci je to sisyfovská práce. Ponaučení: Mnoh marnost - marnost sisyfovská práce.	Damoklův meč Znamená: Mnoh sisyfovská marnost. Vznik: Řecké pověsti, kdy byl meč ve sisyfosu. Příklad: Sisyfos je sisyfovská marnost. V mém životě: Sisyfos je sisyfovská marnost. Ponaučení: Mnoh se, sisyfos je sisyfos.	Sedláci u Chumce Znamená: Se, sisyfos je sisyfovská marnost. Vznik: Sedláci dopadli u Chumce sisyfovská marnost. Příklad: Mnoh se, sisyfos je sisyfovská marnost. V mém životě: Mnoh se, sisyfos je sisyfovská marnost. Ponaučení: Mnoh se, sisyfos je sisyfovská marnost.
--	---	---	---

Vyhynulí živočichové – shrnutí:

Orel Harpagonis Kdy a kde: 1400 na Novém Zélandu Příčina: Člověk mra. vyhubl, i potravu - plachá Moa.	Moa Kdy a kde: 1500 na Novém Zélandu Příčina: Vyhubli ho domorodci lovem a kácením domova.
Blboun nejapný Kdy a kde: 1681 ostrov Mauritius Příčina: Vyhubl ho člověk, složil jeho potravu pro jeho zvířata.	Alka velká Kdy a kde: 1852 Nová Zéland Příčina: Vyhubl ji člověk, protože jim chyběla její maso.
Zebra kvaga Kdy a kde: 1833 ostrov Madagaskar Příčina: Člověk je vyhubl, přibývá spádek, kácení lesů, znečištění a z její kůže se vyrábějí boty.	Holub stěhovavý Kdy a kde: 1914 USA Příčina: Lidé ho lovili pro maso a pro záhonu.
Vakouk tasánský Kdy a kde: 1936 Tasmanie Příčina: Vyhubli ho farmáři, protože jim zabýval dobyt.	Ropucha zlatá Kdy a kde: 1939 Jižní Amerika Příčina: Vyhubli ji lidé.

Vyhynulí živočichové

✓ známá informace, toto už vím	+ nová informace	? chci se dozvědět více, nerozumím
Člověk kuli zvířata na smrt. Blboun nejapný byl veliký pták. Holuby lovili lidé pro maso a pro zá- honu. Vakouk vyspěl sta- sídelní. Moa byl na Novém Zélandu.	Orel H. rozšířil 3 m. a doháněl sábit i děti. Moa 3,5 m. vysoký, nosil červ. kůže. Vakouk měl šachy po sachty. Zebra kvaga byla na pól severu a napl kūn. Ropucha slabou zvířet člověk.	Jaká další zvířata člověk vyhubl? Jak ho člověk sáhal? Jak jsme se o těchto starých zvířatech dozvěděli? Máme nějaké nové zvíře zmiznout?

Unikátní rostliny

BAOBAB - roste až 2000 let, kmen je kloboukovitý

nachází se v roste v Africe a Austrálii

FIKUS SVĚTLÝ - roste v desetinách

střed, přichází na světlo, spouští vodní

korieny až na zem a z toho strom se

živí, dno strom zabývá

Hoodia - roste v horách a suché Africe,

připomíná kaktus, obsahuje látky, které

mně podléhá chutí k jídlu.

LÁČKOVKA - masožravá rostlina, žije

hmyz, roste v Jižní

KORENOVITÝ - roste v suché, nebo slané

roste v suchu, v jeho kořenech se nacházejí

sůlany a vlnitá roční sem.

SAGUARO - pichlavý kaktus z americké

pošle, až 20 m vysoký, v průměru 75 cm,

žije až 250 let.

Zimjovec Titanský - z rodu Sumatra,

květ je až 3 m vysoký a květně smrdí

aby nebyl hmyz k opylování

botanické zahrada vlivu

Věta, která mě zaujala

Věta:

Můj komentář:

Hoodia: Tato rostlina
obsahuje látky, které
mně podléhá chutí k
jídlu

Mohly by se z ní
látky, které budou
normálně lidem, kteří
jsou Nuské..

Unikátní rostliny		
✓ známá informace, toto už vím	+ nová informace	? chci se dozvědět více, nerozumím
Baobab roste v Africe a snáší sucho. Limjovec Tiloínský roste v botanické zahradě v Litvci a kdysi kvěle hodně smrdě	Hoodia vypadá jako kaktus a umí perlat číť chutí k jídlu Figovní škulic má vydušné kořeny, kterými otalí celý strom. Laquaro je 20 metrů vysoký a žije až 250 let. Lačhorba je masožravá rostlina.	Vše o masožravých rostlinách. čím jsou tyto rostliny užitečné Rostou všude v našich botanických zahradách.

Otázky:

1. Jak vzniklo uhlí? Které je nejkvalitnější?
2. Který další druh uhlí znáš? Co je rašelina?
3. Věděl bys, kde se v ČR těží uhlí?
4. Jak vznikla ropa? Co se z ropy vyrábí?
5. Věděl bys, kde se v ČR těží ropa?
6. Kudy k nám proudí ropa a plyn?

Odpovědi:

- 1) Uhlí - praviční rostliny saproxylo do bahna a les přišlym vzduchu uhelmatily čím dále tím hlí (černé uhlí)
- 2) Černé, hnědé uhlí nejmladší je rašelina
- 3) Černé - bledná, aschova, hnědé - rašelinové Čechy
- 4) Ropa - z pravičích živočichů, křídla se hnědy, líby, pravičí uměla, domela, kmenem, rafa
- 5) Jižní Morava
- 6) Druhá - z Ruska, 1. KL - z Německa

Uhlí vzniklo v místech bujících pravičích rostlin. Dnes je nacházíme a těžíme často v hloubkách i několik set metrů pod povrchem.

Pracovní list – odpovědi na otázky:

Hieroglyfy

1. Proč staří Egypťané nazývali své písmo písmem bohů? Proč si to myslíš?
2. Vyvíjelo se toto písmo? (měnilo se v průběhu času nějak?) Proč?
3. Proč dodnes nevíme, jak některá slova přesně přeložit?
4. Známe 750 hieroglyfických znaků. Pripadá ti toto písmo složité? Myslíš, že toto písmo ovládalo hodně nebo málo lidí? Proč?
5. Proč toto písmo upadlo v zapomnění?
6. Kdy a kdo rozluštil toto písmo?
7. Proč je dnes dobré znát toto písmo? Co se z něj dozvíme?
8. Prohlédni si kamennou desku na první stránce a zkus některé znaky rozluštit.
9. Znáš některé egyptské památky?
10. Pokus se rozluštit hieroglyfy podle tabulky na druhé stránce.

1) Myslím, že jim písmo dal bož. moudrosti. Bohové byli tvůrci a mluvit ho jim měly. 2) Ano, ověř. starší se měnilo na mladší a lidé si starší už nevěděli přečíst. 3) Ano, když jim písmo dával bož. moudrost, na pr. smrtelníci. 4) Ano, to písmo boží, které a přelože jen lidé. 5) Ano, to písmo je celou mluvit. 6) Ano, staří a pr. přeloz. Arabi, apod. se zapoměli. 7) Ano, 1822. francouzský archeolog Jean François Champollion. 8) Ano, se. a. n. dovedl mluvit. 9) Ano, Dynamidy, Velká Sfinga, pyramidy, nádoby.

PŘIROVNÁNÍ			
V TEXTU		V MĚ HLAVĚ	
právě tady	mysli a hledej	autor a já	jenom já
Odpověď najdeme na jediném místě v textu.	Čtenáři musejí přemýšlet a hledat, odpověď je na více místech v textu.	Odpověď v textu není. Aby čtenář mohl odpovědět, musí přemýšlet o tom, jak souvisí text, který čte, s věcmi, které zná.	Odpověď v textu není. Čtenáři potřebují k tomu, aby odpověděli na otázku, použít svých vlastních myšlenek a zkušeností.
LIŠKA: Co je živý brumfem? SOVA: Bláznivá řečná kotymá měla se slyšet sova? BEDÁNEK: Jakyjým symbolem je brumfem v křesťanství? ČUNIK: Co se lidem na prasech nelíbilo? VČELA: Co Egypťané na včelách obdivovali?	LIŠKA: Proč se o ní říká, že je masaná? SOVA: Myslí si všichni lidi na světě, že je sova moudrá? BEDÁNEK: Proč je to symbolem křesťanství? ČUNIK: Co si myslí různí lidé o prasci? VČELA: Co všechno včela udělá?	LIŠKA: Jsem já nebo někdo z mých kamarádů masaný? SOVA: Proč si bradioní myslí, že je sova slá? BEDÁNEK: Co je to symbolická ošlechylka? ČUNIK: Proč by se mi nelíbilo označení o prasci? VČELA: Proč by se mi líbilo označení o včele?	Proč používám přirovnání? Líbí se mi používat přirovnání? Co mě napadá, když se podívám na sovu nebo na jinou zvířátku? Mám nádo všechny zvířátky stejné?

Pracovní list – přirovnání, které mě zaujalo:

Přirovnání, které mě zaujalo	
Přirovnání:	Můj komentář:
Pilný jako včelka.	Obdivovali ji už starší Egypťané. Je pracovitá. Včely jsou dokonale organizované. Líbí se mi, když mě maminka pochválí, že jsem pilná jako včelka.

Pracovní list – čtení s předvídáním:

Bermudský trojúhelník:	
První část: Sci-Fi a nadpřiročnou - Mimonozemšťané - duchové	Věda - komety - bouře
Druhá část: Lepetákem přelétaly puzovací kompas, pak byla bouře a ošetření zraněných. Drony je, že se nikdy nic nerozhodlo.	
Třetí část: Myslím si, že Columbus viděl odraz Uluce, nebo že měl mysl, že je to nějaký druh od Boha a přel- Golfby přelud, asi nemůže dělat dlouhý vzor, který si zatím neumíme vysvětlit.	
Čtvrtá část: Možná se opravdu kvůli zbláznění chleba zbláznili a měli halucinace o odjezdu na Ulucce pryč.	
Pátá část: Nevěřím na mimozemšťany, asi se šelý nějaký odlivné národy, např. bouře, kometa, norský kompas	
Šestá část: Jsem o miliónu je asi možná, ale málo pravděpodobná. Teďka věda přibíhá na nějaké jiné vysvětlení, ale myslím, že to nejspíš ano mimozemšťané o mi duchové.	

Pracovní list – přilistek:

Přilistek – bermudský trojúhelník	
Kdo, co? (1)	Šakala
Jaký? (2)	Tajomný, nevyzpytlivý
Co dělá? (3)	Zhvaří se, potopí se, podají
Pocit, shrnutí (4)	Uhad a mizivímho místa
Podstata (1)	Tajomné